

**KADININ ERKEK HEGEMONYASIYLA
MÜCADELESİNDE SOSYAL YARDIMLARIN
ROLÜ: ERZURUM İLİ ÖRNEĞİ**

Kübra Burucu DOĞAN

**Yüksek Lisans Tezi
Sosyoloji Ana Bilim Dalı
Doç. Dr. Erem SARIKOCA
2022**

Her Hakkı Saklıdır.

**T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANA BİLİM DALI**

Kübra Burucu DOĞAN

**KADININ ERKEK HEGEMONYASIYLA MÜCADELESİNDE
SOSYAL YARDIMLARIN ROLÜ: ERZURUM İLİ ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Tez YÖNETİCİSİ
Doç. Dr. Erem SARIKOCA**

ERZURUM-2022

TEZ BEYAN FORMU

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

BİLDİRİM

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Uygulama Esaslarının ilgili maddelerine göre hazırlamış olduğum "Kadının Erkek Hegemonyasıyla Mücadelesinde Sosyal Yardımların Rolü: Erzurum İli Örneği" adlı tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kâğıt ve elektronik kopyalarının aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Gereğini bilgilerinize arz ederim *.

- ☐ Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- ☐ Tezimin/Raporumun makale için **altı ay**, patent için **iki yıl** süreyle erişiminin ertelenmesini istiyorum.

09/09/2022

[Kübra BURUCU DOĞAN]

Aslı ıslak imzalıdır

*** LİSANSÜSTÜ TEZLERİN ELEKTRONİK ORTAMDA TOPLANMASI, DÜZENLENMESİ VE ERİŞİME AÇILMASINA İLİŞKİN YÖNERGE**

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Çeşitli ve Son Hükümler

Lisansüstü tezlerin erişime açılmasının ertelenmesi MADDE 6– (1) Lisansüstü tezle ilgili **patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda**, tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu **iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.**

(2) Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz **makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış** ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile **altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.**

Gizlilik dereceli tezler MADDE 7– (1) Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, tezin yapıldığı kurum tarafından verilir. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin uygun görüşü üzerine üniversite yönetim kurulu tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.

(2) Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Graduate School of Social Sciences

TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Doç. Dr. Erem SARIKOCA danışmanlığında, Kübra BURUCU DOĞAN tarafından hazırlanan *Kadının Erkek Hegemonyası İle Mücadelesinde Sosyal Yardımların Rolü: Erzurum İli Örneği* adlı bu çalışma 06/09/2022 tarihinde aşağıda isimleri yazılı jüri tarafından Sosyoloji Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Doç.Dr. Erem SARIKOCA İmza: **Aslı ıslak imzalıdır**

Jüri Üyesi : Doç. Dr. Erdi AKSAKAL İmza: **Aslı ıslak imzalıdır**

Jüri Üyesi : Doç.Dr. Oğuzhan EKİNCİ İmza: **Aslı ıslak imzalıdır**

Prof. Dr. Sait UYLAŞ

Enstitü Müdürü

Aslı ıslak imzalıdır

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	III
ABSTRACT	IV
TABLOLAR DİZİNİ	V
GRAFİKLER DİZİNİ	VI
GİRİŞ	1
I. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ.....	2
II. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	2
A. Araştırma Kapsamı ve Sınırlılıkları.....	3

BİRİNCİ BÖLÜM

TOPLUMSAL CİNSİYET VE FEMİNİST HAREKETLER

1.1. CİNSİYET, TOPLUMSAL CİNSİYET VE ATAERKİL KAVRAMI.....	4
1.2. CİNSİYET KÜLTÜRÜNDE KADIN VE ERKEK OLMAK	7
1.3. TOPLUMSAL CİNSİYET KURAMLARI	9
1.3.1. Biyolojik Kuram	9
1.3.2. Sosyal Rol Kuramı	9
1.3.3. Bilişsel Gelişim Kuramı	10
1.3.4. Toplumsal Cinsiyet Şeması Kuramı	10
1.3.5. Psikanalitik Kuram	11
1.4. CİNSİYET EŞİTSİZLİĞİNE YÖNELİK FEMİNİST YAKLAŞIMLAR	12
1.4.1. Kültürel Feminizm	14
1.4.2. Marksist Feminizm	14
1.4.3. Radikal Feminizm	16
1.4.4. Liberal Feminizm	17
1.5. TÜRKİYE’DE KADIN HAREKETLERİ	19

İKİNCİ BÖLÜM

TARİHSEL SÜREÇTE KADIN ALGISI VE HEGEMONYA

2.1. TARİHSEL SÜREÇTE KADIN	22
2.1.1. Hititlerde Kadın	23
2.1.2. Eski Türk Toplumlarında Kadın.....	23

2.1.3. İslamiyet Sonrası Türklerde Kadın.....	24
2.1.4. Osmanlı İmparatorluğu Döneminde Kadın	26
2.1.5. Cumhuriyet Dönemi Türk Kadını	29
2.1.6. Modern Dönemde Kadının Toplumsal İnşası.....	31
2.2. HEGEMONYA.....	33
2.2.1. Erkek Hegemonyası	34
2.2.2. Erkek Hegemonyasının Değişen Yüzü.....	35
2.2.3. Farklı Dönemlerdeki Erkeklik Anlayışları	39

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SOSYAL REFAH DEVLETİNDE KADINA YÖNELİK POLİTİKALAR VE YARDIMLAR

3.1. SOSYAL REFAH DEVLETİ.....	42
3.2. SOSYAL POLİTİKALAR	43
3.2.1. Aile ve Sosyal Politika	44
3.2.2. Toplumsal Cinsiyet ve Sosyal Politika.....	45
3.2.3. Türkiye’de Kadının Güçlendirilmesine İlişkin Politikalar	47
3.2.4. Türkiye’de ki Sosyal Politika ve Uygulamaların Olumlu ve Olumsuz Yönleri	53
3.2.5. Dünyada Toplumsal Cinsiyet Politikaları	57
3.3. YOKSULLUK VE YOKSULLUKLA MÜCADELENİN KISA TARİHİ	58
3.3.1. Yoksulluğun Kadınlaşması ve Temel Nedenleri.....	62
3.4. SOSYAL YARDIM ANLAYIŞI VE TARİHSEL SÜRECİ.....	67
3.4.1. Sosyal Yardım Türleri	71
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	75
KAYNAKÇA	84
ÖZGEÇMİŞ.....	101

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KADININ ERKEK HEGEMONYASIYLA MÜCADELESİNDE SOSYAL
YARDIMLARIN ROLÜ: ERZURUM İLİ ÖRNEĞİ

Kübra Burucu DOĞAN

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Erem SARIKOCA

2022, 101 Sayfa

Jüri: Doç. Dr. Erem SARIKOCA

Kadının, geçmişten günümüze kadar toplumsal ayrımcılığa maruz bırakıldığı görülmektedir. Dolayısıyla kadın, tarihsel süreçte hep var olma mücadelesi vermiştir. Kadının, ötekileştirilme hikâyesi kültürel ve ekonomik boyutlar ışığında modernleşme sürecini de kapsayarak tarihsel aşamalardan geçmiştir. Kadın, uzunca zaman geleneksel rollerinin dışına çıkamamıştır. Bunun en önemli nedenlerinden birisi de ataerkil yapı olarak gösterilmektedir. Kadının geleneksel yapıdaki ataerkil söylemle mücadelesi, benlik bakımından farkındalığını sağlamıştır.

Araştırmada kadınların, erkek hegemonyasıyla mücadelesinde devlet ve vakıfların yaptığı sosyal yardımların önemi ele alınmıştır. Bu kapsamda kadınlara ilişkin yoksulluk boyutları ve sosyal yardım programları incelenmiştir. Bu incelemeler, kadının erkek hegemonyasıyla mücadelesinde kadına yönelik yapılan sosyal yardım ve politikalarının etkilerinin incelenmesi açısından önemlidir. Araştırma da kadına yönelik yapılan yardımlar, Erzurum ili genelinde ki devlet, vakıf ve derneklerin sosyal yardımlaşma birimlerinden bilgi alınarak tanımlayıcı istatistikleriyle sunulmuştur. Araştırma kapsamında 16 kurum ile görüşme sağlanmıştır. Elde edilen araştırma bulguları doğrultusunda kadının mücadele politikalarının göstergeleri, hedef kitlelere yönelik etkileri, sosyal yardımların yeterliliği ve etkinliği değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmeler ışığında, Erzurum'da yaşayan eşinden boşanmış ya da boşanma aşamasında olan, eşi vefat etmiş ve eşi cezaevinde olan kadınlara yönelik mücadele politikaları kapsamlı olarak ele alınarak konuya ilişkin sonuç ve öneriler somut olarak sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Kadın, Erkek Hegemonyası, Kadının Yoksulluğu, Sosyal Yardımlar

ABSTRACT**MASTER'S THESIS****THE ROLE OF SOCIAL ASSISTANCE IN THE STRUGGLE OF WOMEN
WITH MALE HEGEMONIA: THE CASE OF ERZURUM****Kübra Burucu DOĞAN****Advisor: Assoc. Prof. Dr. Erem SARIKOCA****2022, Page:101****Jury: Assoc. Prof. Dr. Erem SARIKOCA**

It is seen that women have been exposed to social discrimination from past to present. Therefore, women have always struggled to exist in the historical process. The story of the marginalization of women has passed through historical stages, including the modernization process in the light of cultural and economic dimensions. For a long time, women could not step out of their traditional roles. One of the most important reasons for this is shown as the patriarchal structure. The woman's struggle with the traditional patriarchal discourse has provided her self-awareness.

In the research, the importance of social assistance provided by the state and foundations in the struggle of women against male hegemony is discussed. In this context, the dimensions of poverty and social assistance programs for women were examined. These studies are important in terms of examining the effects of social assistance and policies towards women in the struggle of women against male hegemony. In the research, aids for women are presented with descriptive statistics by obtaining information from the social assistance units of the state, foundations and associations in Erzurum province. Within the scope of the research, interviews were conducted with 16 institutions. In line with the research findings obtained, the indicators of women's struggle policies, their effects on target groups, the adequacy and effectiveness of social assistance were evaluated. In the light of these evaluations, the struggle policies for women living in Erzurum who are divorced or in the process of divorce, whose spouses have passed away and whose spouses are in prison have been comprehensively discussed and the results and suggestions on the subject have been presented concretely.

Key Words: Woman, Male hegemony, Women's poverty, Social helps

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1. Kamu Tarafından Yapılan Yardımlara Ait Frekans Tablosu.....	78
Tablo 2. Vakıf ve Dernekler Tarafından Yapılan Yardımlara Ait Frekans Tablosu.....	80
Tablo 3. Yardım Yapan Kurumlara Ait Frekans Tablosu	81

GRAFİKLER DİZİNİ

Grafik 1. Kamu Tarafından Yapılan Yardımların Dağılımı	79
Grafik 2. Vakıf ve Dernekler Tarafından Yapılan Yardımların Dağılımı	81
Grafik 3. Yardım Yapan Kurumların Dağılımı.....	82

ÖNSÖZ

Tez çalışmamı belirlememde Erzurum Büyükşehir Belediyesi Sosyal Hizmetler Daire başkanlığında Sosyolog olarak çalışıyor olmamın ve sahadaki gözlemlerimin etkisi oldukça fazla oldu. Yaptığımız ve diğer kurumların yapmış olduğu sosyal yardımların kadınların erkek hegemonyasıyla ve yaşam mücadelesinde umut ve destek olduğunu iş ortamında bizzat tecrübe ediyor olmamdan dolayı bu tez çalışmasını yazma gayreti içinde kendimi buldum.

Tezimi yazarken desteğini hiçbir zaman esirgemeyen kıymetli eşim Kadir Doğan'a, her zaman beni yüreklendirerek, yardımlarını esirgemeyen çocukluğumun en kıymetli hediyesi canım dostum Dr. Öğr. Üyesi Kübra Nur Çebi Karaaslan'a, oğlum Mustafa Ertuğrul'un bakımını üstlenerek tezimi yazmamı kolaylaştıran canım aileme teşekkür ederim.

Her yanına gittiğimde, her aradığımda sabırla yardımlarını, tecrübelerini benden esirgemeyen kıymetli danışman hocam Doç. Dr. Erem SARIKOCAYA teşekkür ederim.

GİRİŞ

Çalışmada, kadınların tarihsel süreçte ailede ve toplumda ki konumlarının hangi mücadelelerle değiştirildiğini, kadının erkek egemen zihniyeti karşısında nasıl var olmaya çalıştığını, cinsiyete dayalı bütün söylemlerin kadınlar üzerinden olmasının nedenlerini, erkek hegemonyasının değişmesi için toplumda ki kişilere ve kurumlara düşen sorumlulukların neler olduğuna, bu anlamda uygulanan politikalara değinilmiştir. Ayrıca kadının, erkek hegemonyasıyla mücadelesinde, kadınlara verilen sosyal yardımlara değinerek bu yardımların kadınların hayatında ne gibi kolaylıklar sağladığının önemi anlatılmaya çalışılmıştır.

Çalışmada, kuramsal çerçeve dört bölümde ele alınmaya çalışılmıştır. Birinci bölümde, toplumsal cinsiyetin doğumdan itibaren başlayan bir sürecin ürünü olduğu toplumdaki normların ve kültürel yapının kadınlık ve erkeklik rollerinin belirlenmesinde önemli bir yere sahip olduğu belirtilmektedir. Bu bölümde ayrıca cinsiyet eşitsizliğinin kuramsal çerçevede ele alınışı ve bu eşitsizliğe yönelik feminist mücadelelerde ele alınmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde ise, Hititlerden günümüze kadar toplumsal cinsiyet kapsamında kadın ve erkek ilişkileri ele alınarak kadının, toplumsal yapıdaki değişen konumu ortaya çıkarılmıştır. Bu bölümde cinsiyet eşitsizliğine yönelik çalışmaların 1970'lerden itibaren başladığı tespit edilmiştir. Bu çalışmaların, kadın çalışmaları adı altında bir başlıkta ele alınıp incelendiği, kadın çalışmacıların ataerkil kavramına çok fazla odaklanmasından dolayı kadın erkek eşitsizliğinde erkek hegemonyasının oluşumuna neden olan faktörlerin nasıl sağlandığı ve göz ardı edildiği belirlenmiştir. Ayrıca bu bölümde erkek hegemonyasının tarihsel süreçle birlikte kadınlara sağlanmış olan eşitlikçi yasalarla değişimi ve dönüşümü ele alınmaktadır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde, kadına yönelik sosyal devlet politikalarına, kadını, erkeğe bağımlı kılan en önemli nedenlerden birisi olan yoksulluk kavramına ve kadınların yoksulluğu erkeklere göre daha zor şartlarda deneyimlediğine değinilmiştir. Kadının bu yoksunluğu, erkek hegemonyasının güçlü kalmasını sağlayan ana faktör olarak öne çıkmaktadır. Yapılan sosyal yardımlar ile kadının ve çocuğun imkânları iyileştirilerek bu

hegemonyadan kurtarılıp özgürleştirildiği ve çevresiyle daha sağlıklı ilişkiler kurabildiği çalışmanın bu bölümünde anlatılmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın sonuç bölümünde ise Erzurum ili kapsamında yardım yapan 16 devlet ve özel kurumlarla görüşme sağlanarak, bu kurumların kadına yönelik yapmış olduğu yardım başlıklarına ve rakamsal verilerine ulaşılmıştır. Bu verilerden yola çıkarak kadınların hayatın da sosyal yardımların destekleyici olduğu daha kalıcı mücadele için de kadına yönelik nitelikli bir eğitimin ve istihdam olanaklarının artırılmasının önemli olduğuna değinilmiştir.

I. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Bu araştırmanın amacı, kadının erkek hegemonyasıyla mücadelesinde sosyal yardımların önemini Erzurum ili özelinde incelemek ve değerlendirmektir. Çalışma, kadının erkek karşısındaki mücadelesini sosyal yardımlar kapsamında Erzurum ilinde ki devlet ve vakıfların sosyal yardımlaşma birimlerinden alınan bilgilerin istatistiklerle sunulması bakımından önemlidir. Bu sayede yardım yapan kurum sayısı, yardım yapılan kadın sayısı ve yapılan yardımların niteliği, kurumlardan elde edilen rakamsal verilerle netlik kazanmakta, kadınların bu mücadelesinde sosyal yardımların yeterliliği incelenmeye çalışılmıştır. Yapılan literatür araştırmasında konuyla ilgili çalışmanın oldukça az olduğu görülmektedir. Araştırma, Erzurum ili kapsamında ilk olma özelliğine sahiptir.

II. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Araştırma da cinsiyet eşitsizliğinin en temelinden başlayarak tüme varımcı şekilde ilerleyerek nitel araştırma düşüncesine uygun olacak biçimde değerlendirilmeler yapılmıştır. Nitel araştırma yöntemi araştırma yapılan konuyla ilgili detaylı bir araştırma yapılmasını ve bilgi sağlanmasını olanaklı kılmaktadır. Nitel araştırmada araştırılan konuyla ilgili sorgulayıcı ve araştırmalar doğrultusunda yorumlayıcı bir yöntem kullanılarak araştırılan konuyla ilgili öncelikli olarak veriler kodlanarak araştırma mantıklı bölümlere ayrılmaktadır (Büyüköztürk vd., 2016: 244). Çalışmada aynı yöntem kullanılarak anlamlı bölümlere ayrılmış ve sayısal verilerden yararlanılarak istatistiksel veri olarak sunulmuştur. Araştırma kapsamında Erzurum ilinde sekizi devlet kurumu ve

sekizi vakıf ile dernekler olmak üzere toplamda 16 kurumdan bilgi alınmıştır. Kurumların yapmış olduğu sosyal yardımlar, araştırma kapsamında elde edilen verilerin istatistikleri yardımıyla sunulmuştur. Bu istatistiklerden yola çıkarak çalışmada sosyal yardımların kadınlara sağlamış olduğu ekonomik ve toplumsal gücün, erkek hegemonyası üzerinde ki değiştirici ve dönüştürücü etkisinin araştırılması amaçlanmıştır.

A. Araştırma Kapsamı ve Sınırlılıkları

Çalışma, Erzurum ilinde yaşayan eşi vefat etmiş, eşinden boşanmış ve eşi cezaevinde olan, sosyal yardımlardan faydalanan kadınları kapsamaktadır. Evli ve sosyal yardımlardan faydalanmayan kadınlar araştırma kapsamının dışındadır. Bu araştırma kapsamına dahil edilen veriler 15.10.2021 ile 01.09.2022 tarihleri arasında alınmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

TOPLUMSAL CİNSİYET VE FEMİNİST HAREKETLER

1.1. CİNSİYET, TOPLUMSAL CİNSİYET VE ATAERKİL KAVRAMI

Bireyin doğumundan ölümüne kadar geçen sürede şekillenmesinde etkili olan birçok faktör vardır. Bunlardan en önemlisi içinde yaşadığı toplumdur. Toplum, ortak coğrafyayı ve kültürü paylaşan insanların etkileşiminin olduğu yapıdır. Toplumsallaşma ise, bireylerin yaşadıkları toplumdaki kültürle bir kimlik edinme sürecidir. Bundan ötürü cins denilen yapı bireye özgü iken toplumsal cinsiyet toplum tarafından şekillendirildiği için topluluğun cinsiyetidir.

Cinsiyet, bireyin doğuştan sahip olduğu biyolojik ve fizyolojik özellikleridir. Kadın ya da erkek doğmak insanın kendi seçimi değildir. Biyolojik varlığımızın bir sonucudur. Toplumsal cinsiyet ise toplumun ve kültürün belirlemiş olduğu, toplumdaki kalıplaşmış erkek ve kadın rollerini kapsamaktadır (Slattery, 2011: 341). O zaman denilebilir ki toplumsal cinsiyet, cinsiyetin doğuştan geldiği düşüncesine karşı ortaya atılmış bir kavramdır. Toplumsal cinsiyet kavramını ilk defa Ann Oakley'in 1972'deki *Sex, Gender and Society* kitabında görmekteyiz. Yazar bu yapıtında toplumsal cinsiyet kavramını cinsten ayırmıştır. Kadınlık ve erkeklik kavramlarının toplumun yapısına göre değişkenlik gösterebileceğini vurgulamıştır (Savran, 2013: 333-334). Toplumsallaşma sürecinde bireyler cinsiyet kalıpları edinirler. Scott'un (2007), "*Toplumsal cinsiyet, cinsiyeti olan bir bedene zorla giydirilen toplumsal bir elbisedir.*" şeklinde ki tanımlaması cinsiyet ve toplumsal cinsiyet ayrımını netleştirmektedir. Giddens (2012) da toplumsal cinsiyetin erkek ve kadının hem toplumsal hem kültürel anlamdaki farklılığını belirttiğini ifade etmektedir. Toplumsal cinsiyet kişinin kimliğini de yansıtmaktadır. Myers (2015)'e göre de cinsiyet kavramının toplumsallaşma süreci kız çocuklarına köklerini öğretirken, erkek çocuklarına kanatlarını vermektedir. Toplumsal cinsiyet, kültürden bağımsız olarak ele alınamamaktadır. Cinsiyet kültürü, toplumsal cinsiyete yönelik beklentiler karşılanmadığında toplumun kınamalarından kültürün toplumsal cinsiyete etkisi ortaya çıkmaktadır. Toplumsal cinsiyetin kültürel yönü beraberinde dinamikliği ve değişkenliği de barındırmaktadır. Toplumsal cinsiyet kültürden kültüre farklılık göstermektedir (Oakley, 1985). Örneğin, bazı kültürlerde kadın erkek eşitliği

varken bazı toplumlarda kadın erkek eşitsizliğinin olması gibi. Ozaman denilebilir ki toplumsal cinsiyet bir süreci kapsamakta, toplumsallığı içermekte ve cinsiyet farklılıklarını içeren bir süreci kapsamaktadır (Wharton, 2005). Toplumda ki temel kurumlar olan aile, eğitim ve din kurumları toplumsal cinsiyet normlarının bireylerin zihniyetlerinde bir kod haline gelmesini sağlar (Bayrakdar, 2018: 5). Aile ortamı, toplumsal cinsiyet ayrımının temelini atıldığı temel kurumdur. Ailenin geleneksel veya eşitlikçi olması çocuğun toplumsal cinsiyet anlayışını da etkilemektedir. Mesela, gelenekselci aile yapısına sahip bir ailede erkek çocuk kamusal alana yönlendirilirken, kız çocuğuna kamusal alanda çok fazla yer almaması gerektiği öğretilmektedir. Daha anne karnında cinsiyetini öğrendiğimiz çocuklar için kız çocuğu ise pembe kıyafetler, oyuncak bebekler almamız, erkek çocuklar için ise genel olarak mavi rengi ve oyuncak arabaları tercih etmemiz bunun en iyi örneğidir. Kadın ve erkek kavramının varoluşuyla, kadınlık ve erkeklik kavramlarının varoluşu bu yüzden farklıdır. Toplumsal cinsiyet bir nesne olmaktan çok bir süreçtir. Bu nedenle toplumsal cinsiyet teorisyenleri de bireye değil, bireyler arasındaki ilişkilere odaklanır. Toplumsal cinsiyetin konularından biriside toplumsal cinsiyet rolleridir. Toplumun kadından ve erkekten beklediği davranış kalıplarına toplumsal cinsiyet rolleri denilmektedir. Örneğin anneden fedakar ve anaç olmasının beklenmesi, babadan koruyucu olması ve evi geçindirmesinin beklenilmesi gibi. Bu roller yerine getirilince topluma uyum sağlanmış olunmaktadır.

Ataerkil düşünce yapısından önce insanlığın ilk dönemlerinde var olduğu düşünülen anaerkil düşünce yapısından bahsedilmekteydi. Anaerkil düşünce yapısının olduğu dönemde toplumlarda eşitsizlik ve özel mülkiyet yapısı bulunmamaktaydı. Avcılıkla, erkekler uğraşırken kadınlar, tarımla uğraşmaktaydı. Kadın, üretimde önemli yere sahip olmasından dolayı toplumsal düzende de önemli bir yere sahipti. Kadın ve erkek arasındaki cinsiyet eşitsizliği toplumların yerleşik hayata geçmesiyle belirginleşmiştir. Buna sebep olan şeylerin başında ise ekonomik güç gelmekteydi. Yerleşik hayata geçilmesiyle birlikte kadın evle sınırlandırılmıştır. Kadın-erkek arasındaki cinsiyet eşitsizliği tartışmaları bu dönemde başlamıştır. Bu sürecin sonunda kadın araçsallaştırılarak ve bedenine yabancılaştırılarak ataerkil düzene geçilmiştir (Çetin, 2011: 4-6).

Toplumsal cinsiyet kavramını ataerkil sistem şekillendirmektedir. Genel anlamıyla ataerkillik, toplumda ki erkek egemenliği anlamına gelmektedir. Max Weber'de

ataerkilliği, baba rolünün akraba ilişkileri içerisinde egemen bir yapısı olduğunu ve evin ekonomik anlamda üretiminden ve denetiminden sorumlu olan kişi olarak ele alındığını savunmuştur (Barret, 1995: 16). Eisenstein ise ataerkilliğin ekonomi tarafından üretilmediği sadece ekonomiyle uyumlu olduğunu iddia etmektedir (Eisenstein, 1981: 20). Amerikalı feminist yazar Kate Millet'e göre ise Ataerkilliğin kaynağı biyolojik nedenler değil kültürel faktörlerdir (Millet, 1970: 29). Ayrıca ataerkillik, erkek ve kadın ilişkilerinde maddi temelleri olan, kadın üzerinde hegemonya kuran, erkekler arasında dayanışma sağlayan bir sistem olarak da ele alınmaktaydı (Jagger ve Rosenberg, 1984). Ataerkil sistem kadını pasifleştirirken, erkeği özne konumuna sokmaktaydı. Ataerkillik erkek otoritesine dayalı bir düşünce düzenidir. Bu düşünce düzenine göre erkek, soyun devamını sağladığı için kadından üstün görülmekteydi. Ataerkil ideoloji aynı zamanda toplumsal cinsiyet rollerinin de devamlılığını sağlamaktadır.

Ataerkil sistem, geleneksel toplumlarda kadınlar tarafından onaylanmaktadır. Geleneksel yapıdaki ideolojilere göre bu düşüncenin değiştirilmesi çok zordur. Örneğin, Aristo'ya göre, erkek biyolojik yapısı ve kapasitesiyle kadından üstündür. Kadınların pasif varlıklar olduğunu, erkeğin kadına hükmetmesi gerektiğini ileri sürmüştür (Learner, 1989: 8-11). Bu açıklamaların, bilimsel bir kanıtı bulunmamaktadır. Bu açıklamalar bize sadece bu ataerkil düşünce sisteminin çok eskiye dayandığını ve erkek yapımı bir düşünce sistemi olduğunu gösterir. Ataerkil yapıyı sadece tahakküm sınırlarında değil, eşitlik ve özgürlüğü barındıran modern toplumlarda da görebilmekteyiz. Özel alanla, kamusal alan ayrımının kesin çizgilerle ayrılmasıyla birlikte ataerkil sistem, kadını eve bağımlı kılmıştır (Tuğ, 2016: 34-35). Ataerkil yapının sürdürülmesinin tek sorumlusu erkekler değildir. Kadınlarda, erkekler kadar bu durumdan sorumludur. Çünkü kadın aynı zamanda anne rolüne sahip çocukları yetiştiren bireylerdir. Çocuğu büyüten anne toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin devam etmemesi için yetiştirdiği çocuğu bu konuda bilinçli yetiştirmekten de sorumludur. Kimlik sadece biyolojik değil aynı zamanda çocuğu yetiştiren annenin zihniyetiyle de ilgilidir (Connell, 2016: 116). “Her başarılı erkeğin arkasında güçlü bir kadın vardır” sözü de tam olarak bu yüzden önemlidir. Çünkü erkek cinsi dolaylıda olsa kadının varlığı ile var olmaktadır. Kadının duygusal, zihinsel varlığıyla yoğrulup, onun gücü ile ayakta durmaktadır (Firestone, 1993: 137). Kadını ataerkil zihniyete boyun eğmeye iten nedenleri Walby altı farklı başlıkta toplamıştır. Bunlar: ‘Ev içi üretim, ücretli iş, devlet, erkek şiddeti, cinsellik ve kültürdür’ (Walby,

1989: 213-234). Kurumlarda ise, ataerkilliğin kendiliğinden oluşan bir yapı olmadığına ve sürekliliğinin olmayacağına inanılıyordu (Brownmiller, 1976). Bugün ataerkilliğin varlığını sürdürmesinde kapitalizmin etkisi olduğu ve feminist kuramcılardan bazılarının göre de toplumsal cinsiyet çalışmalarında ikisinin birlikte ele alınması gerektiği iddia edilmiştir.

Ataerkil yapı, erkek hegemonyasını sağlamak için ve kendisini bu konuda meşrulaştırmak için toplumsal gelenekleri kullanmaktadır. Ataerkil sistemi, medya araçları, aile ve din kurumları ayakta tutmaktadır. Ataerkil yapı, kadının niteliklerinin, erkeğin niteliklerinden farklı olduğunu, erkeğin kadından üstün varlık olduğunu savunmaktadır.

1.2. CİNSİYET KÜLTÜRÜNDE KADIN VE ERKEK OLMAK

Cinsiyet kültürü, toplumdaki cinsiyete yönelik tüm değerlendirmeleri kapsamaktadır. Cinsiyet, toplumsal cinsiyet ve cinsiyete özgü olan rollerimizi kapsamakla birlikte bunlara yönelik tutum ve davranışlarımızı belirlemede rehberlik etmektedir. Yani cinsiyet kültürü, cinsiyete yönelik kültürel değerlerdir. Bu değerler insanlar arasındaki ilişkileri düzene sokmaktadır. Kadının doğurgan olması, toplumsal yaşamda erkek karşısında ötekileşmesine neden olmuştur. Biyolojik farklardan kaynaklı cinsiyet ayrımcılığı ortadan kalkınca, kültürel anlamda da cinsiyet ayrımcılığı ortadan kalkacaktır (Firestone, 1993: 21-22).

Kadın ve erkek arasındaki farklılıklar biyolojik, fizyolojik, psikolojik olduğu kadar sosyolojiktir. Bir çocuk, başkalarından önce kendi cinsel kimliklerini öğrenir. Çocuklar sosyalleşmeye başladıktan sonra diğer bireylerin cinsel kimliklerini öğrenmeye başlarlar. Diğer bireylerle sosyal ilişkiler kuran çocuk cinsel kimliklere ait tutum ve davranışları öğrendikten sonra kendisi de bu cinsiyet kalıplarına uygun cinsiyet rolleri sergilemektedir. Bilişsel kuramcılara göre cinsiyet kalıplarına göre yaşamaya başlayan çocuk, bu süreçte cinsiyete dayalı ön yargıyı da öğrenir. Toplumsal yapı, sürekli bir dinamik yapıya sahiptir bu yüzden toplumsal ilişkiler ve değerler sabit kalmamaktadır. Bundan dolayı, toplumlardaki cinsiyet rolleri çeşitli nedenlere bağlı olarak değişiklik göstermektedir. Değişime neden olan en önemli faktörlerin başında modernleşme ve küreselleşme süreçleri gelmektedir. Modernleşme ve küreselleşme ile birlikte, toplumsal

yapıdaki değerler ve rollerde değişiklik göstermiştir. Örneğin, modernleşme ile beraber kadın evin dışına çıkarak çalışma hayatına girdi. Kız çocuklarının okula gönderilme oranı arttı. Kız çocuklarının okula gönderilmesiyle birlikte erken yaşta evlilikler azaldı. Artık kadın, geleneksel toplumlardaki rolünden sıyrılıp, yeni bir cinsiyet algısı meydana getirdi. Connell'in görüşüne göre, çocuk insanlarla ilişkiye başladıktan sonra toplumun önüne koyduğu davranış biçimleriyle karşılaşır ve bu sayede toplumsal cinsiyet algısının oluşumu başlar (2016: 255). Toplumsal cinsiyet algısının oluşum sürecinde her birey farklı davranış kalıpları sergilemektedir. Bazı bireyler daha geleneksel rolleri içselleştirirken, bazıları ise geleneksel yapının tam tersi davranışlar sergilemektedir. Kadını erkek, erkeksi kadın gibi (Bem, 1981: 354-360). Cinsel kimliğin oluşumu küçük yaşlarda oluşmaya başlar. Fakat küçük yaşta bir çocuğun cinsel kimlik anlayışı, çevresindeki insanların giyim kuşamları ve var olan rolleriyle sınırlıdır. Çocuk büyüdükçe, cinsiyete dair inançları gelişmeye başlar. Bir erkek ve kadın arasındaki temel farklar nelerdir gibi tutum ve düşünce yapısı oluşmaya başlar. İnsanlar belirli kimliklerle dünyaya gelirler. Daha sonra bulunduğu toplum tarafından yeni cinsiyet kimliği edinerek onunla bütünleşir (Sankır, 2010: 12-13). Kısacası cinsel kimlik, toplumun kültürü ve gelenekleriyle şekillenmektedir.

Toplumsal cinsiyet, toplumdaki ilişkiler sonucu oluşur. İçerisinde hegemonyayı ve eşitsizliği barındırır. Toplumsal cinsiyet oluşumunda iki önemli unsur vardır. İlki önyargı, diğeri ise kadın erkek arasındaki farklılıklardır. Ön yargı "ötekine" karşı zihnimizde oluşturduğumuz düşüncedir. Bu öteki, bir birey ya da toplum olabilir. Cinsiyete yönelik ön yargı cinsler arasındaki farklılıkları ve cinsiyet davranışlarını kapsamaktadır. Ön yargı, eşitsizliğin temelini oluşturmaktadır. Erkeğin kadına, kadının da erkeğe karşı düşünsel olarak kalıplaşmış davranış ve tutumlarını kapsamaktadır. Kadınla erkek arasındaki farklılıkların temelinde de toplumun kadına ve erkeğe yüklemiş olduğu roller gelmektedir (Vatandaş, 2007: 32-36).

Toplumsal cinsiyete dayalı farklılıklar, toplumun kalıp yargılarını bireye dayatması sonucu oluşur. Toplumsal cinsiyet olgusunu "hegemonya" ekseninde değil de "eşitlik", "adalet" kavramı adı altında değerlendirilirse farklılıklar ön yargıyla değil, doğal karşılanır. Böylece toplumsal cinsiyete dayalı eşitsizliğin önüne geçmiş olunur. Yapılan araştırmalar göstermiştir ki, toplumlarda eğitim oranı arttıkça toplumsal cinsiyete dayalı eşitsizlik tamamen yok olmasa da azalmaktadır.

1.3. TOPLUMSAL CİNSİYET KURAMLARI

Tarihsel süreç boyunca kadın ve erkeğe doğduğu andan itibaren belirli roller yüklenmiştir. Kadın ve erkek cinsiyeti de bu rolleri, kültürel ve kurumsal yapıların desteğiyle içselleştirmiştir. Biyolojik cinsiyetten çok öte, toplumsal yapının belirlemiş olduğu roller toplumsal cinsiyeti de belirlemiştir. Dolayısıyla toplumsal cinsiyet kuramları, kadın erkek farklılıklarını ve bu farklılıklara sebep olan etkenleri ele alarak açıklık getirmektedir.

1.3.1. Biyolojik Kuram

Biyolojik kuram insan davranışlarını şekillendiren yaklaşımlardan biridir. Başlıca savunucuları, Noam Chomsky ve Jean Piaget'tir. David Buss da toplumsal cinsiyete dayalı farklılıkları ele alırken biyolojik kuramdan faydalanan önemli isimlerden birisidir (Caporael, 2001: 608-609). Buss'a göre kadın ve erkek cinsi, doğuştan gelen özelliklerinin farklı olmalarından dolayı toplumsal hayatlarında karşılaştıkları zorluklarla mücadeleleri sonucunda farklı roller edinmişlerdir (Buss, 1995: 164). Biyolojik kuram, kadın ve erkek arasındaki farklılıkları üreme organı, beyin yapısı ve hormonlar gibi doğuştan gelen biyolojik farklılıklara dayandırmaktadır. Bazı biyolojik yaklaşımlar ise kadın ve erkek beyin yapısındaki farklılıkların zihinsel işlevlerde de farklılıklara sebep olduğunu vurgulamıştır (Dökmen, 2015 s.48-49). Ayrıca biyolojik kurama göre kız ve erkek çocuklardaki davranış farklılıkları oyun çağından itibaren gözlenmektedir. Mesela, erkek çocuk daha çok arabalara, top gibi oyuncaklara ilgi duyarken kız çocuğu, oyuncak bebeklere ilgi duymaktadır (Eşel, 2005: 138-139).

Biyolojik kurama göre kadını, erkekten ayıran en temel farklılık kadının doğurgan olmasıdır. İnsanoğlunun yerleşik yaşama geçmesiyle birlikte kadın doğurgan özelliğinden dolayı evle ilgili işlerden sorumlu tutulurken, erkek eşinin ve çocuğunun geçimini sağlamak ve korumakla sorumlu tutulmuştur. Zamanla değişen tarihsel çağlarla birlikte kadın ve erkeğin bu rollerinde değişiklikler olmuştur.

1.3.2. Sosyal Rol Kuramı

Sosyal rol kuramına göre, kadın ve erkek cinsinin davranışları, o toplumun kültürü ve toplumun belirlemiş olduğu rollerden meydana gelmektedir. Bu kuram, kadın erkek

arasındaki farklılıkların nedenini sosyal rollerinin farklı oluşuna bağlamaktadır. Toplumsal beklentiler kadın ve erkek kimliklerinin oluşmasını sağlamaktadır. Bireyler doğuştan gelen biyolojik özellikleriyle toplumsal beklentileri özdeşleştirerek toplumsal cinsiyet rollerini belirlerler (Schmitt, 2003: 307-332). Toplumsal cinsiyet rolleri, aile ve diğer kurumlarla pekiştirilmektedir. Örneğin kız çocuğuna, doğuşundan itibaren evsel beceriler öğretilirken, erkek çocuklarına ekonomik anlamda kendilerini geliştirebilecek beceriler öğretilmektedir. Toplum tarafından belirlenen bu rollerde hiyerarşik anlamda erkek kadından daha üst konumdadır. Zamanla gelişen teknolojik ve toplumsal gelişmeler kadını geleneksel sosyal rollerinden daha farklı rollere yönlendirmiştir. Fakat kadınların toplumsal rollerinde her ne kadar ilerlemeler olsa da erkekler kadınlara kıyasla daha çok gücü elinde bulundurmaktadır.

1.3.3. Bilişsel Gelişim Kuramı

Çocuğun doğumundan, yetişkinlik sürecine gelene kadar yaşadığı dünyayı anlayıp öğrenmesi bilişsel gelişim sürecidir. Bu kuram 1930'lu tarihlerde gündeme gelmekle beraber temsilcisi Psikolog Piaget'dir. Piaget çocuklar üzerinden dönemleri sınıflamıştır. Piaget'e göre bilişsel gelişim evresi dört dönemde gerçekleşmektedir: "Duyu-motor, işlem öncesi, somut işlemler, soyut işlemler" (Özdemir ve ark., 2012: 574). Bu kurama göre çocuklar, dünyaya geldiklerinde öncelikle kadın ve erkek kimliklerini tanımlar daha sonrasında kendi cinsel kimliklerinin hangisine ait olduğunu öğrenirler. Bireylerin bilişsel tutarlılıkları onların buna uygun davranışlar sergilemelerini sağlamıştır (Atak, 2017, 163-176). Örneğin, dünyaya gelen bir çocuk öncelikle kız mı ya da erkek mi olduğunun ayırtına varır daha sonrasında o cinsiyete uygun davranışlar sergiler. Kız çocuksa, kadınsı nesnelere yönelir mesela, oyuncak bebeklerle evcilik oyunu oynaması gibi. Bu kuramın sosyal rol kuramından farkı, bir çocuğun yetişkin yaşa gelinceye kadar ki süreçte erkeksi ya da kadınsı davranış sergilemesinde bir ödül beklentisinin olmaması tamamen kendi kimliğini oluşturmaya yatmaktadır (Dökmen, 2015: 65).

1.3.4. Toplumsal Cinsiyet Şeması Kuramı

Bu kurama göre, öğrenme sürecindeki her çocuk toplumun belirlemiş olduğu cinsiyet şeması ile kadın ve erkek arasındaki farkları görür ve kendisiyle ilgili belli bir

cinsiyet kimliği oluşturur (Çıtak, 2008: 15). Bu kuramın önemli temsilcisi, Sandra Lipsitz Bem'dir. Bu kuram, sosyal öğrenme ve bilişsel gelişim kuramının temel hipotezlerinin birleşimidir. Şema denilen yapı, zihinsel bir olgudur. Şema sayesinde bireyler zihinlerinde belli bir kategorileştirme ve ayırıştırma yaparlar. Kadınsı ve erkeksi ayrımını yaparak kendi cinsiyet kimliğini oluşturan birey, o cinsiyet kimliğine uygun davranışlar sergiler (Bem, 1981: 354-364). Toplumsal cinsiyet şeması sayesinde kadını erkekten, erkeği kadından ayırın özellikler algılanmaktadır. Toplum tarafından belirlenen kodlamaları birey, zihninde kendi cinsiyet şemasına uygun olarak algılar. Bu yüzden çocuklar cinsiyet kimliklerini kendi bilişsel süreçlerinde tanımlarken, toplumun cinsiyet algısı onların bilişsel süreçlerinde etkili olmaktadır.

1.3.5. Psikanalitik Kuram

Psikanalitik kuramın temellerini Sigmund Freud ve Josef Breuer atmıştır. Psikanalitik kuram bir kişilik kuramıdır. Freud kişiliği, "id", "ego" ve "süper-ego" kavramları altında ele almıştır. Psikanalitik kurama göre id, ego ve süper-ego dengesini sağlayan bireyler psikolojik olarak sağlıklı bireyler olarak görölmektedir (Sağlık, 2021: 438-447). Bu kuram toplumsal cinsiyetin gelişim evrelerini ele almaktadır. Temelinde de libido kavramı bulunmaktadır. Freud'a göre libido, biyolojik temellidir. Çocukların doğdukları andan itibaren anne ve babasıyla kurduğu ilişki çocuğın toplumsal cinsiyet rolünü benimsemesinde ve özdeşleşmesinde önemlidir. Bireylerin toplumsal psikolojiyle uyum içinde olması, kendi cinsel kimliklerine uygun davranışlar sergilemesiyle mümkündür (Çıtak, 2008: 12). Psikoseksüel kurama göre üç yaşa kadar olan ilk döneme tekabül eden dönem oral ve anal dönem olarak adlandırılmaktadır. Freud'a göre çocuklar doğdukları zaman penislerinden dolayı erkek, kız çocukların ise doğduklarında hem vajina hem de klitoristen dolayı hem erkek hem kadın olarak doğarlar. Fallik döneme tekabül eden 3-5 yaş döneminde ise cinsel kimlik oluşmaya başlamaktadır. Bu dönemde Freud'a göre erkek ve kız çocuk penisi olmadığının farkına varırlar ve erkek çocuklar penisini kaybedeceğini düşünüp korkuya kapılırlar. Erkek çocuk bu yüzden anneye daha düşkündür çünkü babasının penisini keseceğini düşünüp babadan uzaklaşmaktadır. Kız çocukta bu eksikliğin farkında olup annesini bu durumdan sorumlu tutarak babayla yakınlık kurmaktadır. Kız çocuğu anneyle bir yakınlık kuramadığından erkek çocuğu

kadar süper egosunu geliştirememiştir. Freud, erkek egemenliğini erkek çocuğunun süper egosunun bu kadar gelişmesine dayandırmıştır (Dökmen, 2015: 42-48).

1.4. CİNSİYET EŞİTSİZLİĞİNE YÖNELİK FEMİNİST YAKLAŞIMLAR

Feminizm, Latince ‘‘femina’’ kelimesinden türemiştir (Kayhan, 1999: 34-38). Feminizmin ilk olarak 17. yüzyılda İngiltere’de konuşulmaya başlandığı nedenin ise burjuvazinin monarşiyi ve feodal düzeni ilk olarak burada yıkmasından kaynaklı olduğu düşünülmektedir (Osborne, 1996: 62). Feminizm kadın hareketlerindeki gelişim ve değişime göre zamanla farklı şekillerde tanımlanmıştır. Watkins feminizmi, kadınların birer insan olduğu ve bu doğrultuda bütün haklarını talep etmesi olarak tanımlamıştır (1996: 5). Kayhan’a göre de, feminizm kadının erkek baskısından kurtuluşunun hem teorisi hem de pratiğe yansımış halidir (1999: 9). Feminizm, kadın ve erkek arasındaki cinsiyet eşitsizliğini birçok alanda ele alıp sorgulayarak erkeğin, kadın üzerindeki iktidarını değiştirmeye çalışan siyasi bir harekettir. Bir diğer anlamda kadının ötekileştirilip toplumdan dışlanmasını sağlayan toplumsal normlarla, ataerkil düşünce sistemiyle mücadele eden bir ideolojik harekettir. Erkeklerin kadınlar üzerindeki bu tahakkümü yerleşik hayata geçilmesiyle birlikte, cinsiyete dayalı iş bölümü ile daha da belirgin olmuştur. Feministlerde bu eşitsizliğin, kadının özgürleşmesiyle ortadan kalkacağına inanmaktadır. Feminizm tarihine baktığımızda dikkati çekecek ilk şeylerin başında kadınların konumlarını güçlendirebilecek örgütlenmelerin oluşmasına kadar yazılan bütün yazıların ünlü kadınlar tarafından yazılmış olması ve bu yazılanlarında feminizmin gerçek amaçlarına hizmet etmemiş olması gelmektedir.

19. yüzyılın sonu 20. yüzyılın başında 1. Dalga feminist hareket belirgin olarak görülmektedir. Bu feminist hareketin genel çerçevesini Wollstonecraft’ın, ‘‘Kadın Hakları Savunusu’’ adlı eseri belirlemektedir. Bu eserde talepler genel anlamda, kadınların oy kullanma hakkı, eğitimde kadın erkek eşitliği ve kadınların mülkiyet hakkını kapsamaktadır (Enginyurt, 2018: 46). Kadınlar zaman sonra eşitlik denilen kavramın kendilerini kapsamadığını birçok haktan yoksun bırakıldıklarını fark edip, 20. yüzyılda bu duruma başkaldırdılar. Zaman sonra bu başkaldırı, kitlesel toplumsal harekete dönüştü (Örs, 2007: 416-418). Feminist hareket, insanların doğuştan özgür doğduğunu fakat zamanla erkek hegemonyasına maruz kaldıklarını, kadınların örgütlenerek bu hegemonyayla mücadele etmeleri gerektiğini savunmuştur. Birinci dalga

feminist hareket, ataerkil düşünce yapısına başkaldırarak bu zihniyet yapısını değiştirmeye çalışmıştır.

1960'lı yıllardan sonra feminist harekette ikinci dalgayı görmekteyiz. Bu feminist dalga'nın ortaya çıkmasında Batıdaki gelişmeler etkili olmuştur. İkinci dalga feminizm özellikle özel alan ve kamusal alan ile üretim ve yeniden üretim alanları arasındaki geleneksel ayırım anlayışının değiştirilmesine yönelik talepler doğrultusunda oluşmuştur. Önemli sloganları ise şu şekildedir, 'kişisel olan politiktir' ve 'bütün kadınlar kız kardeşir'. 'Kişisel olan politiktir' sloganı kadının bedeni üzerindeki erkek egemenliğinin kadınları özel alana hapsedmesi anlayışından ortaya çıkmıştır. Aile ortamı yani özel alanlar kadınların özgürlüklerinin en çok kısıtlandığı, erkek tahakkümünün en çok görüldüğü alanlar olarak görülmektedir. O dönemlerde teknolojik anlamdaki gelişmelere rağmen kadınlar sağlıktan yeterince yararlanamamaktaydı. Kadınlar bu imkânlardan bütün kadınların faydalanması için mücadele etmekteydiler. Bu mücadeleler ile yasal haklar elde etmeye çalışmış olsalar da pratikte ataerkil normların geçerli olduğu görülmekteydi (Taş, 2016: 169-171). Bu dönemde kadınlar erkeklerin bedenleri üzerinde ki denetimine tepki gösterip cinsellik başta olmak üzere kadın adına yasaklanmış bütün durumların mücadelesi içindeydiler. İkinci dalga feministler kadının ezilmesinin ana nedenini sosyalizasyon sürecindeki eşitsiz durumlardan kaynaklanmasında görmeyip, kadın erkek eşitsizliğini oluşturan bu farklı yanların kadının özgürlüğünün temelini oluşturduğunu savunmuştur. Bu feminist dalgada farklı düşüncelere sahip kadın gruplarının yer alması tartışmaları da beraberinde getirmiştir.

Üçüncü dalga feministler, 1990'ların başında ikinci dalga feministlerin pratiklerini üst ve orta sınıf kadınlara indirgediği için bir tepki olarak ortaya çıkmıştır. Asıl meseleleri ise, kadınların sorunlarının tek tipleştirilmemesi evrensel olarak bireyselleştirerek ilgilenilmesidir. Daha çok cinsiyet, etnisite, ırk, milliyetçilik, ekonomi konularıyla ilgilenmişlerdir (Taş, 2016: 171-172). Josephine Donovan'ın 'Feminist Teori' eserinde üçüncü dalga feminist hareketin mensuplarının post-modernist ve sosyalist gruplarda yer aldığı öne sürülmektedir (Donovan, 2020: 351-352). Üçüncü dalga feminist akımı sadece kadınların uğradığı eşitsizlikleri eleştirmemiş aynı zamanda uğramış olduğu eşitsizlik alanlarına yönelik konularda alternatif kadın görüşleri oluşturulmaya çalışılmıştır (Taş, 2016: 72). Üçüncü dalga feminizm, ikinci dalga feminizmin tek tip evrensel kadın algısına karşılık kadınları evrensel kapsamda bireysel olarak ele alınması gerektiğini

vurgulamıştır. Üçüncü dalga feministler farklılıkların değerli olduğuna vurgu yaparken ikinci dalga feministler mutlak eşitlikten yanaydılar (Enginyurt, 2018: 52-53).

Feminist hareketler, ataerkil düşünce yapısını bir bütün olarak çözüme kavuşturacak teoriler geliştiremediklerinden, Liberalizm, Marksizm, Psikanaliz, Varoluşçuluk, Radikalizm düşünce akımlarından esinlenerek kadın hakları konusuna alternatif çözüm arayışları üreterek ataerkil düşünce yapısını sorgulamışlardır (İmançer, 2006: 24).

1.4.1. Kültürel Feminizm

Kültürel feminizmin kökenleri 19. Yüzyılın sonlarına kadar gitmektedir. 20. yüzyılda da kadın hareketi olarak ortaya çıkmaktadır (Kılıçaslan, Işık, 2016: 32). Bu feminist akıma göre, kültürel tanımlamaları sağlayan şey toplumsal rollerdir. Toplumun, kadın ve erkek için belirlemiş olduğu toplumsal roller değişebilir. Asıl mesele, kültürün cinsiyetsizleştirilmesidir. Bunun içinde hem toplumsal hem kültürel alanda dönüşümler olmalıdır. 19. Yüzyılda kadına yönelik baskıların artmasıyla değişim ve dönüşüm kaçınılmaz oldu. Kültürel feministlere göre, erkek özel alana girmeli, kadında kamusal alanlarda yer almalıdır. Böyle olursa değişim ve dönüşüm beraberinde olumlu gelişmeleri getirir. Bachofen'in geliştirdiği anaerkillik mitinin kültürel feminizmin ortaya çıkışında payı vardır. Kültürel feministlere göre kadınların geçmişte de olsa yönetici olduğu düşüncesi kadınlara güven vermektedir (Donovan, 2020: 85). Kültürel feminizm, anaerkil düzeni yüceltmektedir. Kadınlarla ilgili sezgisel yönler vurgu yapmaktadır. Kadın erkek farklılıklarına değinmek yerine, kadınların taşıdıkları özelliklerin farklılıklarına değinmektedir. (Özsöz, 2008: 53-55). Kültürel feministlere göre, aile ilişkileri ataerkil düşünce ile şekillenmekteydi. Kadınında aile içerisinde, ataerkilin himayesinde gelişmesi mümkün değildi (Kaylı, 2013).

1.4.2. Marksist Feminizm

1960'ların sonlarına doğru ortaya çıkmış olan Marksist feminizm Karl Marks'ın fikirlerini feminizme uyarlamıştır (Şahin, 2013: 277). Marksist feminist düşüncenin önde gelen savunucusu Engels'dir. Marx ve Engels'in "kadın sorunu" üzerine çalışmalarını anlayabilmek için Marksist teorinin üç önemli özelliği ele alınmaktadır. Bu üç önemli

özellik şöyledir; ilk olarak maddeci determinizm teorisi, ideoloji ve sınıf bilincinin oluşması bulunmaktadır. İkinci olarak, yabancılaşmış emek, son olarak da Engels'in ‘‘ Ailenin, Devletin ve Özel Mülkiyetin Kökeni’’ yapıtında ortaya atılan feminist teorik yönelim gelmektedir. Marx’a göre toplumların ve kültürlerin kökeni maddiyata dayanmaktadır. Toplumda egemen olan düşünceyi egemen olan yöneten sınıf ve o sınıfın maddi çıkarları belirlemektedir (Öztürk, 2011: 87). Marksist teoriye göre kadın ekonomik anlamda erkeğe bağımlı halde olunca diğer sosyal alanlarda da zamanla erkeğe bağımlı hale gelmektedir. Kadının ikinci cins olarak görülmesinin temelinde de bu bağımlılık durumu yatmaktadır. Kadınlar özgürleşme vaatleri ile sömürülerek iş yükü artırılmıştır. Engels’a göre ataerkilliğin kökleri, özel mülkiyete dayanmaktadır. Kapitalizm, belli başlı erkeğin elinde toplanarak ataerkilliği sürdürmüştür. Kapitalizmle birlikte kadının iş hayatına girmesi, erkeğin egemenliğini kaybetme korkusuna neden olarak kadın üzerindeki baskının artmasına neden olmuştur. Marksist feministler erkeği yöneten yani burjuvazi olarak konumlandırırken, kadını da sömürülen yani proletarya konumuna koymuştur (Engels, 1884). Marksist feministler bu yüzden kadınları bu sömürülme hallerinden doğru bilinç geliştirmeye teşvik etmişlerdir. Marx, alt yapıya ekonomiyi, üst yapıya da aile başta olmak üzere diğer kurumları koymuştur. Alt yapının yani ekonominin üst yapıyı yani diğer kurumları etkilediğini savunmuştur. Marksist düşünceye göre toplumların ve kültürün köklerinin aslında maddiyata dayanıldığı savunulmaktadır (Akt: Demir, 2003: 9). Kısacası Marksist feminizmin üç önemli düşüncesi vardır. İlki nasıl ki kapitalizm işçileri sömürüyorsa erkeklerinde kadınları öyle sömürdüğü, ikinci olarak kadının emeğinin erkek tarafından sömürülmesiyle birlikte kadının kendisine yabancılaşması bulunmaktadır. Marksistler feministler bu duruma çözüm olarak da aile kurumunun ortadan kaldırılmasını ön görmektedirler. Üçüncü olarak da erkeğin dışarda çalışması nasıl ki ücrete tabi tutuluyorsa kadınında ev işleriyle çalışıyor olmasından dolayı kadına da aynı ücretin verilmesi gerektiği yer almaktadır (Öztürk, 2011: 88-89).

Tarihte ilk toplumlara kadar gittiğimizde iş bölümünün, kadını ev işlerine, erkeği de dışarıdaki işlere yönlendirdiği görülmektedir. Fakat o zaman ki toplumlarda üretim evin içerisinde olmaktadır. Zamanla üretimin evin dışına çıkmasıyla erkek gücünü ekonomiye dayandırarak kadına bir baskı uygulamaya başlamıştır. Marksist feministler, bu durumun modern kentlere kadar geldiğini ve kadını özel alanda esir, erkeği de kamusal alanda aktif kılarak erkeğin kadın üzerindeki hegemonyasını kolaylaştırdığını

savunmaktadır. Böyle bir iş bölümü anlayışı da kapitalizmin sürekli kar etme hırsıyla pekişerek kadını daha da sömürölür hale getirmiştir. Marksist feministlere göre kadın diğer tüm ezilenlerde olduğu gibi sosyalist sisteme geçilince özgürlüğüne ve gücüne kavuşacaktır (Gökhan, 2010: 34).

Marksist Feministler, feminizmi egemen sınıfın çıkarlarına hizmet ettiğini düşünerek eleştirirken, feministlerde Marksist feministleri erkeklerin çıkarlarına hizmet etmekle suçlamışlardır (MacKinnon, 2003: 68). Marksist feministler, liberal feministler gibi kadınlarla ilgili sorunların yasal bir şekilde çözüleceğine inanmamaktadır (Gökhan, 2010: 34).

1.4.3. Radikal Feminizm

Radikal feminizm 1960'ların sonu ile 1970'lerin başında Kuzey Amerika' da kadınların medeni haklar ve savaş karşıtı politik etkinliklere katılımıyla geliştirilmiştir (Kılıçaslan&Işık, 2016: 25). Bir diğer neden olarak da sol harekette yer alan radikal erkek kesimin kadınlara karşı sergilemiş oldukları küçümseyici davranışlardan ortaya çıktığı öne sürölmektedir (Donovan, 2020: 265). Radikal feminist düşüncenin öncü isimleri, Kate Millet ile Shulamith Firestone'dır. Shulamith'e göre, kadınlara yönelik yapılan eşitsizliğin nedeni kadın ve erkek arasındaki biyolojik farklılığa dayandırılmaktadır (İmançer, 2006: 32).

Radikal feminist düşüncede kadınlara yönelik yapılan toplumsal eşitsizliğin ve şiddetin kaynağının ataerkil sistem olduğu, ataerkili üreten toplumsal kurumların başında da ailenin geldiğı, kadının aile içerisinde baskı altında tutulduğu düşüncesi hakimdi (Millet, 1973). Bu nedenle de ataerkil düzeni yıkıp kadının egemenliğine dayalı bir kültürel, toplumsal yapı oluşturmayı amaçlamışlardır. Radikal feministler kadınların bedenleri üzerinde kendileri hariç başka bir tahakkümü kabul etmemektedir. Radikal feministler özel olarak pornografi üzerinde durmuşlardır. Pornografi aracılığıyla kadının değersizleştirildiğini savunmaktadırlar. Pornografinin erkek gücünün bir simgesi olarak göröldüğü zihniyet yapısının değişmediğı sürece kadına yönelik tecavüz olaylarının bitmeyeceğine vurgu yapılmıştır (Brownmiller, , 1984: 390). Ayrıca medyanın kadının toplum tarafından algılanışında önemli bir role sahip olduğunu öne sürerek bu durumun ancak kadınlarında kendi medya araçlarını oluşturarak aşacaklarını savunmaktadırlar.

(Güneş, 2017: 248-250). Bu sayede feminist düşüncenin kamusal alanda da sesinin duyurulmasının sağlanacağı düşüncesi hakimdi.

Radikal feminizm, Liberal ve Marksist feministlere bir eleştiri olarak ortaya çıkmaktadır. Radikal feministler, Marksist feministlerden farklı olarak, kadın ve erkeğin çıkarlarının birbirinden çok ayrı olduğu iki sınıf olarak gördüğünü savunmaktadır. Cinsiyetler arasındaki sınıf çatışmalarının, iktisadi sınıf çatışmalarından daha önemli olduğuna da vurgu yapmaktadırlar. Radikal feministlere göre sınıfsal ayrımın temelinde üretim ilişkileri değil, üreyim bulunmaktadır. Radikal feministler kadın ve erkek arasındaki farklara dikkat çekerken liberal feministler kadın ve erkek arasındaki cinsiyet eşitliğine vurgu yapmaktadır. Ayrıca liberal feminist anlayışta olduğu gibi kadınların gösterilerle, eylemlerle haklarını savunmalarını uygun görmektedirler. Marksist feminizmde hakim olan kız kardeşlik ve kadın organizasyonlarının da toplumsal düşünce yapısının değişmesinde önemli olduğunu vurgulamaktadırlar (Gökhan, 2010: 34-38).

1.4.4. Liberal Feminizm

Liberal feminizm 18. Yüzyılın sonlarında ortaya çıkmıştır (Şahin, 2013: 266). Liberal düşüncede, rasyonellik, adaletli olma, eşit haklara sahip olma ve özgürlük önemli kıstaslardandır. Amaçları, kadınlara eşit oy hakkı ve mülkiyet hakkı elde etmektir. Liberal feminizm, eşitlik ve adalet hakkının nesnel olmasını yani bütün insanlar için geçerli olmasını istemektedir (Barnett, 1998: 19). Liberal feministler, kadının kamusal, siyasal ve sosyal alanlarda aktif rol almasını önemsemişlerdir. Liberal feminizm, zamanla değişmiştir. 19. Yüzyılda liberal feministler ekonomik anlamda kadını, erkekle eşit kılmak için mücadelelerini sürdürmüşlerdir. Liberal feministler, özel ve kamusal ayrımındansa tek tip toplum fikrinden yanadır.

Sarah Grimke, 1800 yıllarda Liberal feminizm üzerine çalışmalarıyla ün kazanmış önemli bir liberal feministtir. Grimke'ye göre kadınların hakları erkekler tarafından göz ardı edilmekteydi. Ayrıca düşünürün en önemli özelliği, kadın erkek ayrımcılığının kutsal kitaplara dayandırılması sonucunda, kutsal kitaptaki bu konularla ilgili maddelerin analizlerini yapmasıdır. Kutsal kitabı, eleştirel gözle incelemesi özelliğiyle de farklılık yaratmıştır. Grimke, kadınların haklarını sesli olarak dile getirip mücadele etmelerini vurgulamaktadır (Donovan, 2020: 43-44). Grimke, kadınların uğradığı haksızlıkları

kadınların dış görünüşü üzerinden ele alarak kadınlar ciddiye alınmak istiyorlarsa çocuk gibi giyinmek yerine ahlakını ve erdemliliğini yansıtacak kıyafetler ile toplumda var olmaları gerektiğini vurgulamıştır (Çardak, 2012: 25-26). Siyasal temsil hakkı verilmeden kadını vergi mükellefi yapan yasaya da karşı çıkmıştır. Çoğu kadının eşit işi yapıp, farklı ücret almalarını da eleştiren isimdir (Donovan, 2020: 44). Kadınların özel alana, erkeklerin ise kamusal alana yerleştirilmesinin nedenini de geleneklere bağlamıştır (Donovan, 2020: 46). Görüşleriyle önemli olan bir diğer Liberal feministte Frances Wrigt'tir. Kadını evle sınırlandırılmasının, toplumların gerilemesine sebep olacağına vurgu yapmaktadır. Eleştirel düşünen insanların iktidarın kölesi olmayacağını belirtmektedir (Donovan, 2020: 36-37). Liberal feminizmin önemli savunucularından birisi de Mill'dir. Mill'e göre bir toplumdaki kadınların mutlu olması, hak ve hürriyetlerinden faydalanabiliyor olması o toplumu ileri götürmektedir. Mill, evliliğin kadınları köleleştirdiğini savunmaktadır (Altınbaş, 2006: 21-50).

Liberal feminizm, iki türlü çözüm önermektedir. İlki, kadının kamusal alandaki konumunun güçlendirilmesidir. Kadına da özel alan haricinde, erkeklerin bulunduğu ortamlarda yer verilerek güç kazandırılmalıdır anlayışı bulunmaktaydı. Medya araçları kullanılarak kadının geleneksel rolleri dışındaki rollerine dikkat çekilmesi gerektiğine vurgu yapmıştır. Liberal feminizm, kadın ve erkek arasındaki ahlaki ve duygusal farklılıkların olup olmadığı meselesini sonuçsuz bırakmıştır. Bazı liberaller, bu durum için genel bir yorum yaparak kadın ve erkek arasında küçük farkların olduğunu bu farkların oluşmasında da var olan koşulların sebep olduğunu vurgulamıştır (Türkdoğan, 2013: 13-44). Liberal feministlerin ortak fikirlerini şöyle özetleyebiliriz; birincisi akla inanç, ikincisi de erkekle, kadının akıl ve ruh yeteneklerinin aynı olduğu, üçüncüsü de toplumun düşünce yapısının eğitimle değişeceğine inanılmasıdır. Liberal feministlere göre, kadınlar eğitim hakkını elde ederek önce bulundukları konumu eleştirmeli, seçme seçilme hakkını elde ederek özgürleşmeli ve ataerkil sistemin değişmesi için de mücadele etmelidir.

Liberal feministler cinsiyetçiliğin birey üzerindeki etkilerini ele alırken, radikal feministler, bireyi ele almakla birlikte ezilenin kadınlar olduğunu da vurgulamıştır. Liberal feminizm ise kadınları tek tek ele alarak tüm kadınlar adına bir sonuca varmaktadır. Radikal feministler ise tek tek kadınlarda, bütün kadınların özelliklerini görmekte olduğunu belirtmektedir. Liberal feminizm kültürel feminizmin kadına ait

duygusal sezgisel yönlerin topluma faydalı olabileceği inancına karşılık duygu akıl karşıtlığını geliştirmiştir (MacKinnon, 2003: 61).

1.5. TÜRKİYE’DE KADIN HAREKETLERİ

Feminizmin tüm dünyada verdiği mücadele özünde aynı amaca hizmet etmektedir. Fakat toplumdan topluma farklı anlamlar kazanmıştır. Feminizmin ne olduğu tanımsal bir durumdan çok, tarihsel bir durumdur. Erkeği kadın üzerinde üstün kılan en önemli sebeplerden birisi ekonomidir. Geleneksel toplumlarda erkek evin geçimini sağlamakla kadın ise evin işleriyle uğraşmakla sorumluydu. Evin işleriyle uğraşan kadın, toplumda bir değer görmemekteydi ve ekonomik anlamda bir karşılığı da bulunmamaktaydı. Bu durumda kadını değersiz kılmaktaydı. Geleneksel toplumlardaki bu anlayış zamanla bütün toplumlara yayılmıştır (Segal, 1990: 14).

Türkiye’de ki kadın hareketleri geçmişi 19. yüzyıla kadar gitmektedir. 1908 yılında kadınların kurmuş olduğu çok sayıda dernek bulunmaktadır. Kadın hareketi kadınların geleneksel yapıdan, çağdaş yapıya doğru evrilmek için verdiği bir özgürlük mücadelesi hareketidir. Bu mücadele 2. Meşrutiyetin getirmiş olduğu toplumsal ve kültürel değişimlerle başlamaktadır. 2. Meşrutiyet döneminde çok sayıda kadın dernekleri kurulmuştur. Bu dernekler, Osmanlı’da ki kadının evle sınırlandırılmasına karşı ayaklanarak eğitim ve çalışma hayatına katılmaları içinde mücadele vermektedir. Osmanlı döneminde ki kadın hareketlerinin ilk talepleri, kadının aile içerisinde ki ve eğitim haklarıyla ilgili olanaklarının düzeltilmesidir. 2. Meşrutiyet döneminde, yayınlanan dergilerde Avrupa’da ki kadın hareketlerinde ki çağrılara benzer çağrılar olduğunu görmekteyiz. Osmanlı kadını için feminizm, Avrupalı kadınlar gibi özgürleşebilmektir. Cumhuriyet ve Atatürk devrimiyle Türk kadını için önemli haklar getirilmiştir. Görünürlük meselesi Türkiye’deki kadınların temel meselesi oldu (Sancar, 2011: 521). 1921 Teşkilat-ı Esasiye kanunda yapılan düzenlemeler ile kadınlara seçme seçilme hakkı verilmiştir. Bu hak ile kadınlar erkekler ile aynı siyasi haklara sahip oldular. Bu durum daha demokratik bir ortam oluşmasına da imkân sağladı. Cumhuriyet ilan edildikten sonra kadınlara yönelik devrim niteliğinde birçok yenilik yapılmıştır.

1950 ve 1970 yıllarındaki kadın dernekleri laik sistemin bozulmaması içinde mücadele vermişlerdir (Çakır, 2016: 60). Batıda yaşayan kadınların, 1970’ler de yaşamış

olduğu süreci, Türkiye’de ki kadınlar, 1980 sonrasında yaşamıştır (Sancar, 2011: 517). 1980’li yıllara gelindiğinde kadın haklarını savunan birçok derneğin kurulduğunu, yayın organlarıyla seslerini duyurmaya çalıştıklarını görmekteyiz. 1980’lerin Türkiye’sinde, Liberal kadın hareketleri dışında ki kadın hareketleri de gündeme gelmeye başlamıştır. 1960 sonrasında ortaya çıkan feminist hareketler, 1980 sonrasındaki feminist hareketi de etkilemiştir. Ayrıca 1980 sonrasında İslamcı hareket güçlenmeye başlamıştır. İslami feminizmin içeriği ve gelişim süreci her ülkenin tarihine ve kültürüne göre farklılık göstermektedir. Türkiye’deki ki İslami feminist harekette diğer Müslüman ülkelere ve temsil imkanı bulduğu batı ülkelerine göre daha farklı bir içeriğe sahiptir. Türkiye’de islami feminizm başörtüsü ile özdeşleşmiştir (Altınparmak-Budak, 2020: 32). Osmanlı’nın son döneminde yaşanan batı merkezli değişim kadın konusunda da hissedilmiştir. Batıcı zihniyetler İslamiyet’i medeniyetin gelişmesi yolundaki engel olarak görmekteydi. Osmanlı devletinin çöküşünü de bu tür nedenlere bağlamaktaydı (Göle, 1992: 26-28). Bu dönemden sonra Türkiye’de uzunca bir süre laik kamu modeli izlenmiştir. 1980 sonrasında bu modele karşı sesler yükselmeye başlanmıştır. 1983 yılında başörtüsü yasağı ile farklı bir ivme kazanmıştır. İslami feminizm Müslüman kadın kimliğini temsil etmektedir. 1980 sonrasında kamusal yaşamdan dışlanan kadınların bu duruma karşı çıkarak karşı bir kamusal alan oluşturması ile başörtülü kadınlar Türkiye’de islami feminizmin simgesi olmuştur. Bu dönemde ortaya çıkmış olan islami hareketler Türkiye için bir dönüm noktası olarak görülmekteydi (Göle, 2000: 75-76). Müslüman kadınlar 1980’li yıllarda kendilerini ayet ve hadislerle savunurken, 1990’lı yıllara gelindiğinde din ve vicdan özgürlüğü altında haklarını talep etmektedirler (Altınparmak-Budak, 2020: 34). Türkiye dışındaki diğer Müslüman ülkelerdeki İslami feministlerin çok fazla reform talepleri bulunmaktaydı. Türkiye’de ki İslami hareketler diğer feminist hareketlerde olduğu gibi tek bir zaman diliminde ele alınamamaktadır. İslamcı hareket kendi amaçları doğrultusunda bir alan oluşturmaktadır. Kadın erkek eşitliğine, karşı bir duruş sergilemekteydi. Bu durum da kadın hareketi için önemli bir sorun teşkil etmekteydi (Arat, 1996: 60). 1980 yılında ufak ufak oluşan feminist hareket grupları 1989 sonrasında sorunların çözümü üzerine çalışmalar başlamasına ortam hazırlamıştır. 1990’lı yıllarda ise Türkiye’de proje feminizmi denilen feminizm yaygınlık kazandı. Bu feminizm 90’lı yıllarda ki feminist hareketin politik içeriğini zayıflatı (Arat, 1980: 56). 2000’li yıllara gelindiğinde kadınların örgütlenme sayılarında artış devam etmiş ve bu

durumda kadın hakları konusunda duyarlılığı beraberinde getirmiştir. Bu duyarlılığın başında da kadına yönelik yasal düzenlemeler gelmektedir. Günümüz Türkiye'sinde ki kadına yönelik çalışmalar uluslararası süreçle de bağlantılı olarak gelişme göstermektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

TARİHSEL SÜREÇTE KADIN ALGISI VE HEGEMONYA

2.1. TARİHSEL SÜREÇTE KADIN

Kadın, tarihsel sürece baktığımızda hep tartışılan konulardan birisi olmuştur. İlk günden, bugüne hep var olma mücadelesi vermiştir. Kadının tarihsel süreçteki ki ötekileştirilme hikâyesi, kültürel ve ekonomik boyutlar ışığında modernleşme sürecini de kapsayarak, tarihsel aşamalardan geçmiştir. İnsan kadın doğmaz, sonradan kadın olur sözünü ünlü Simone de Beauvoir toplumsal cinsiyet kavramına gönderme yapmaktadır. Kadının toplumdaki rollerini, tarihsel süreç belirlemektedir (Beauvoir, 1993: 231). Bu durumu meydana getiren, erkek ile kadın arasındaki hegemonya ilişkisidir. Kadın uzunca yıllar geleneksel rollerinin dışına çıkamamıştır. Kadının geleneksel rollerinin dışına çıkamamasının en önemli nedenlerinden birisi, ataerki yapısıdır. Kadınların geleneksel yapıdaki ataerki söylemle mücadelesi, kadının benlik bakımından farkındalığını sağlamıştır. Bu farkındalıkta kadının lehine olacak ve kadına bu hiyerarşide güç sağlayacaktır.

Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı (TEPAV) tarafından toplumsal cinsiyet eşitliği altında, Türkiye’ de bir çalışma yapılmıştır. Araştırmanın sonucuna göre, kadınlar toplumsal hayata katılımında çeşitli ayrımcılıklara maruz kalmışlardır (TEPAV, 2011). Var olan günümüzdeki tabloyu anlayabilmek ve yorumlayabilmek için kadının tarihsel süreçteki algılayışına da bakmak gerekmektedir. Çünkü geçmişteki kadın algısı bugünün algılayışına da tesir etmektedir. 21. yüzyıla gelmemize rağmen kadın, erkek eşitsizliğinin devam ettiğini görmekteyiz. İşe alım sürecinde erkeklere, ayrıcalıklı davranıldığını kadınlara, yönelik cam tavan uygulamalarının devam ettiğini görmekteyiz. Bu durumun en önemli nedeni olarak da kadının doğurganlığı öne sürülmektedir. Kadının doğurganlığı ve çocuk bakımından sorumlu tutulması iş hayatında sürekliliğini de zorlaştırmıştır.

2.1.1. Hititlerde Kadın

İ.Ö. 2000 yıllarında Orta Anadolu'da ‘‘Hatti Ülkesi’’ diye bilinen topluluk İ.Ö. 1800'lere gelindiğinde en az on küçük beylikten oluşan Puruskhanda Beyliği'nin başkanlığında Hitit Devleti olarak tarih sahnesine çıkmıştır. Hititliler tarihsel süreçle birlikte devlet kurup beraberinde de ordusunu kurmuştur (Altındal, 2004: 8). Hititler de kadın nüfusunun büyük bir kısmı çalışan kadınlardan oluşmaktaydı. Kadınlar tarım, dokuma alanlarında çalışmaktaydılar. Bununla beraber Hititlilerde, ataerkil bir yapı bulunmaktaydı. Erkeğin, kadın üzerinde mülkiyet hakkı bulunmaktaydı. Ama bu durum belirli sınırlar altındaydı. Hititlilerde kadın, sadakatsizlik yaparsa kocası tarafından ölümle cezalandırılırdı ve hukukta bu eylemin bir cezası bulunmamaktaydı. Verasette de erkek önemslenmekteydi. Hitit toplumunda kölecilik anlayışı bulunmaktaydı. Bu kölecilik anlayışı, aile içerisindeki kadına da yansımaktaydı. Kadın bundan dolayı sosyalleşememekteydi. Kadın özgür gibi görünse de ekonomi ve siyasal anlamda bağımlı kalmaktaydı. Kadın, iş hayatında da erkeklerin yarısı kadar ücret almakta ve alınıp satılan bir mülk gibi görülmekteydi (Kılıç ve Duymuş, 2007: 85-90).

2.1.2. Eski Türk Toplumlarında Kadın

Eski Türk toplum yapısında kadın, önemli bir yere sahipti. Kadın ve erkek eşit haklara sahipti. Cinsiyet ayrımı yoktu. Kadın, aile hayatında önemli yere sahip olduğu gibi yönetim, askerlik ve devlet kademelerinde de önemli görevler almaktaydı. Kadın eşleriyle beraber bütün faaliyetlere katılıp ata binip, silah kuşanıyordu. Bu da kadınlara ait mezarlardan çıkan savaş aletlerinden anlaşılmaktaydı. Ev işlerinde bütün sorumluluk kadına aitti. Eski Türklerde kadına verilen değerin önemini şu örnekle görebiliriz; Oğuz Han, çadırına gelip ona ‘‘hanım’’ diyerek saygısını sunanlara karısını gösterir ve ‘‘işte bu da benim ‘Han’ım’’ derdi. (Karakurt, 2011: 103) Buradan anlıyoruz ki kadını, erkek üzerinden bir değerli kılış vardı. Türk mitolojilerinde ve destanlarında kadın, annelik vasfıyla ve erkeğin tamamlayıcısı olmasıyla değerli kılınmıştır. Bir diğer örnekte de Yusuf Has Hacib (Hacib, 2008: 603) kadının nesillerin devamı için ne kadar önem arz ettiğini şu sözleriyle dile getirmiştir:

‘‘İnsanların seçkini ne der; neslin kesilmemesinin çaresi kadındır’’

Eski Türk toplumlarının inanışlarına göre toplumda önde gelen isimler, başlarına gelen kötülüklerden eşlerinin ya da kız kardeşlerinin gayretleriyle kurtulduklarına inanırlardı. Örneğin, Kültigin abidesinde tanrının, kağanın eşini Türk milleti yok olmasın diye yarattığı inanışı vardı. Kadının kendini kanıtlaması, erkeklerin ölçütlerine uygunsu mümkündü. Eski Türk toplumlarında kadın, eşi ve çocukları için fedakârlık yapmakla mükellefti. Eski Türk topluluklarında hukuki işleyişte, kadının lehine göre düzenlenmişti. Sosyal yaşamda, kadınların güvende hissetmelerini sağlayacak şekilde hukuki düzenlemeler yapılmıştı. Küçük yaşta evlilikler, eski Türklerin toplumsal yapısında da mevcuttu fakat evlenen kızların karı-koca yaşantısına başlamaları için ergenlik yaşına gelmeleri beklenirdi (Avcı, 2012: 17). Eski Türklerde, erkek gibi kadının da boşanma hakkı bulunmaktaydı. Göktürk Devleti'nin hükümdarlığı zamanında, kadınlar kısıtlanmazlardı. O dönemde imzalar sadece kağanın değil, eşinin de sorumluluğundaydı. Göktürk devletinde kağanla birlikte eşleri de yönetimde söz sahibiydi. Kağan, yurt dışından gelen misafirlerini karşılarken kağanın eşi de yanında oturur, fikirlerini Kağana beyan ederdi. Türk kadını, eski çağlarda Avrupa'da yaşayan kadınlara kıyasla hem sosyal yaşamlarında hem yönetimde etkin rol oynamıştır (Bayat, 2018: 21-22). Eski Türk toplumlarında siyasi yaşamda kadının yüksek mevkilere gelmesinde aile içerisindeki rolü önemliydi. Anne, babadan sonra ailedeki önemli kişiydi. Bundan dolayı mirasta da babadan sonra anne söz hakkına sahipti. Bu durumda kadının devlet içerisinde ki söz sahibi olmasına neden olmuştur (Tellioğlu, 2016: 55).

2.1.3. İslamiyet Sonrası Türklerde Kadın

Türkiye'nin bugün ki toplumsal yapısında İslamiyet'in etkisi oldukça fazladır. Bundan dolayı da günümüz Türkiye'sinin kadına bakışını anlayabilmek için İslamiyet'in kadına bakışının incelenmesi önemsenmiştir. İslamiyet, gelenek ve göreneklerin hâkim olduğu, putlara tapınıldığı, ataerkil kültürün hâkim olduğu bir dönemde ortaya çıkmıştır. İslam dini, cahiliye dönemindeki kadının toplumsal, ekonomik ve sosyal yapısını, toplumda kültürleşmiş olan gelenek ve görenek anlayışını değiştirmiştir. İslamiyet, kadını hor gören, kız çocuklarını diri diri toprağa gömen anlayışı değiştirmekle yola çıkmıştır. İslam anlayışına göre kadınlarında erkekler gibi toplumda karşılığı olan bir kimliği vardır. Kadının kişiliğini belirleyende, sahip olduğu ve bilincinde olduğu haklardır. Kadın, aile noktasında da kutsal görülmüştür. Hz. Muhammed'in ''Sizin en hayırlı olanınız eşlerinize

en hayırlı olanınızdır.” (Tirmizi, Radâ, 11; İbn Mâce, Nikâh, 50) hadis-i bunun en güzel örneğidir.

İslamiyet’e göre bir Müslüman, kuran ve sünnet esaslarına göre yaşamalıdır. Bu yüzden İslam tarihinde kadının önemini anlayabilmek için İslamiyet’in iki temel taşı olan Kur’an ve Peygamberin kadına yönelik değerlendirmeleri önemlidir. Hz. Muhammed zamanında Müslüman kadınlar, ilim hayatında görev alan, Müslüman erkekleri eleştirme hakkına dahi sahiptiler (Özdeş, 2005: 166). Kadının konumunda ki iyileşmelerden rahatsız olup cahiliye dönemindeki konumuna geri döndürmek isteyenler hadisleri kendilerine göre yorumlayarak toplumu inandırmışlar ve uzunca bir süre toplumun kadın hakkındaki bu yanlış algısı bütün Müslüman toplumlara yayılmıştır. Bugün dahi bunun günümüz toplumlarına yansımaları görülmektedir. Hz. Muhammed döneminde, kadının sosyal ve hukuki hakları oldukça genişti. Fakat Hz. Muhammed’den sonraki dönemde ataerkil yapının baskın gelmesiyle kadınlar ötekileştirilmiştir.

Kur’an-ı Kerim de erkek ve kadın cinsinden bahsedilirken “insan” kelimesi kullanılmaktadır. Yani biri, diğerinden üstün görülmemektedir. Kur’an-ı Kerim de ayetlere “Ey kadınlar!” veya “Ey erkekler!” olarak değil de her zaman “Ey insanlar!” olarak başlanması bunun en güzel delilidir. Kuran-ı Kerim’e göre üstünlük takva ile olmaktadır. Kur’an kadınlara, sosyal, siyasal ve hukuki alanlarda hak ve yükümlülükler getirerek adaleti sağlamıştır. Kur’an da “Bakara Süresinin, 236., 237., 240., 241. Ayetlerinde” boşanan kadına verilecek olan maddi haklar ve tazminat üzerine hakları, “Nisa Süresi 4. Ayette” kadına verilecek maddi haklarda cömert olunması gerektiği, “Nisa Süresi 32. Ayette” kadının ve erkeğin kazançtan alacakları payların eşit olduğu, “Nisa Süresi 124. Ayette” kadın ve erkeğin cennete girebilmekteki eşit oluşu, “Tevbe Süresi 67. ve 68. Ayetlerde” ikiyüzlü kadınlara ve erkeklere verilecek cezanın eşit oluşu yer almaktadır (Göksel, 1993: 116-117). Bütün bu saydığımız ve daha saymadığımız ayetlerde kadın haklarından ve kadına en kötü hallerde bile hassas davranılması gerektiği yer almaktadır. Kur’an da “inanen kadınlar ve inanan erkekler” olarak hitapta bulunulmakta ve kadınla erkeğin tek bir nefisten yaratıldığı vurgulanmaktadır. Kur’an da kadın ve erkek bir bütün olarak insanlığı oluşturmaktadır. İslamiyet’te de kadın ve erkek aynı amaç için yaratılmıştır. Bu amaçlar; Allah’ı tanımak, emirlerine uymak, iyi bir hayat için imkânlarını geliştirmektir. İslamiyet’te kadın her şeyden erkek kadar sosyal hayatta yeri olan bilgisine ve görüşlerine kıymet verilen bir bireydir. Ali İman Süresi 195. Ayette

şöyle denilmektedir: “ Ben, erkek olsun kadın olsun sizden hiçbir çalışanın amelini zayı etmeyeceğim. Sizler birbirinizdensiniz.” (Ali İmran: 3/195) Bu ayetten anlayacağımız üzere kadında da erkekte de birbirinde olmayan farklı özellikler bulunmaktadır. Fakat bu ne kadını erkekten ne de erkeği kadından üstün kılmamaktadır. Kadın erkeği, erkekte kadını bu farklılıklarla tamamlamaktadır. İslamiyet’e göre eğitim konusunda da kadın ve erkek eşit kılınmıştır. Hz. Muhammed’in: “İlim kadına ve erkeğe farzdır.” hadisi de bunun en iyi kanıtıdır (Yaprak, 2022). Hz. Muhammed Veda Hutbesinde de kadınları unutmamaktadır. Veda Hutbesinde şöyle seslenmektedir: ‘*Ey halk! Sizin kadınlarınızın üzerinde bir takım haklarınız vardır. Onlar sizin haklarınıza riayet etmelidirler. Onların sizin üzerinizde hakları vardır. Onlara iyi davranınız. Eşlerinize şefkatle muamele ediniz. Siz onları Allah’ın emaneti olarak aldınız.*” (Göksel, 1993: 125-126). Hz. Muhammed’in halka bu seslenişi kadınları ne kadar önemseyişinin bir örneği olarak sunulmaktadır.

Toplumsal cinsiyete özgü kalıp yargılar, özü değişmeden toplumdaki topluma aktarılmıştır. Dini kültür, bu kalıp yargılara kutsallık kazandırarak kadını ve erkeği bireysel olarak ele almak yerine belli bir tanıma indirgemıştır. Dini kültürün etkisiyle oluşan değerler, toplum tarafından hatta dindar olmayan insanlar tarafından da içselleştirilmiştir. Kur’an-ı Kerim’in özünde yumuşatılmış bir ataerkillik bulunmaktadır. Fakat zamanla değişen kültürel yapıyla beraber toplumlar dine dayanarak bu ataerkilliği sertleştirmektedir.

2.1.4. Osmanlı İmparatorluğu Döneminde Kadın

Günümüzde kadının konumuna etki eden faktörleri anlayabilmek için Osmanlı İmparatorluğu dönemine de bakmak gereklidir. Osmanlı İmparatorluğu kurulduğu dönemde kadın, eski Türklerdeki gelenek ve kültüre göre bir yaşam sürüyordu. Ayrıca Osmanlı’nın ilk dönemlerinde din kadının yaşayışını büyük oranda şekillendirmekteydi. Daha sonrasında İslamiyet’in kabulü ve yeni kültürel değerlerin etkisiyle kadının yaşayış şeklinde farklılıklar meydana gelmiştir. Osmanlı da toplumda ki düzenlemeler dini temele dayanan şer’i hukuk ile yapılmaktaydı. Bu durum Tanzimat dönemine kadar devam etmiştir. Tanzimat döneminde de teoride eşitlik sağlansa da uygulamalar da eşitsizlik devam etmekteydi. (Şimşek, 2020: 1).

Osmanlı toplumunda standart bir hukuk sistemi bulunmamaktaydı. Bu yüzden hukuk evrensellik ve eşitlik içermemekteydi. Bu durumda Tanzimat dönemine kadar devam etmiştir. Osmanlı toplumunda hukuk kişinin statüsüne göre değişmekteydi. Evlenme yaşında da bir sınır bulunmamaktaydı. Evlilik anlaşmalarına devlet müdahale etmemekte erkek ve kadın arasında yapılmaktaydı. Kadın, erkeğin merhametine bırakılmaktaydı (Aydın, 1985: 18). Evliliğin sonlandırılmasında da herhangi bir hukuki dayanak bulunmamaktaydı çok özel bir neden olmadığı sürece bu hak erkeğe verilmekteydi (Ferruh, 1969: 180). Osmanlıda kadınların miras hakkı erkeğe kıyasla daha azdı. Mirasta erkeğin hakkı iki iken kadının hakkı bir olarak belirlenmekteydi. Kadının tanıklığı söz konusu olunca kadın unutkan olduğu öne sürülmekte bu yüzden de iki kadının tanıklığı bir erkeğin tanıklığına eşit olarak görülmekteydi (Topaloğlu, 1975). Osmanlı toplumunda kadın ve erkeğin toplumsal alandaki birlikteliğine müsaade edilmezdi (Alkan, 1990: 85-95). Bu dönemde kadına yönelik hukuki düzenlemelerde yapılmıştır. Örneğin 2. Mahmut döneminde tımarlar kaldırılınca bir boşluk meydana geldi bu alanda 1858 yılında Arazi Kanunnamesi ile bu boşluğu doldurabilmek adına mirasın kız ve erkek kardeş arasında eşit paylaşılması maddesi yer almaktadır (Barkan, 1940: 321-421). 1911 yılında ceza hukukunda yapılan değişiklik ile önceleri zina yapan kocaya sadece para cezası uygulanırken değişiklik ile kadınla eşit duruma getirilerek erkeğe de hapis cezası uygulanmaya başlamıştır. Daha sonraları 1917 yılında Hukuk-ı Aile Kararnamesi ile kadına az da olsa bazı haklar tanınmıştır fakat bu yasa iki yıl geçerliliğini sürdürmüştür. Kadının hukuki anlamda eşitlik elde edebilmesi için 1926 yılında kabul edilen Medeni Kanuna kadar beklemesi gerekecekti (Fındıkoğlu, 1958: 235). Osmanlı toplumunda kadın ve erkeğin dünyası ayrıydı. Kadın özel alanla sınırlı tutulup kamusal alandan erkek sorumlu tutulmuştur. Kadınların oturduğu yer ile erkeklerin oturduğu yer birbirinden ayrı tutulmuştur. Kadın ve erkeğin birbiriyle her türlü alışverişi yasaklanmıştı. Kadınların gidecekleri yerleri devlet belirlemekteydi. Kadın ve erkeklerin mezar taşları bile farklı yapılmaktaydı. Bu durum cinsiyet ve statüyü belirlemekteydi (Çakır, 2016: 226-229-261-262). Osmanlı toplumunda geniş ataerkil aile tipi bulunmaktaydı. Otoritenin sahibi ailede ki yaşlı bireydi. Evlilikten amaçları nüfusu artırmaktı. Çünkü savaşı bir toplum yapısına sahiptiler. Kadın, toplumsal yaşamda evlenerek saygınlık kazanırdı (Erder, 1984: 7).

Osmanlıda 19. Yüzyılın ilk dönemlerinde sosyal, siyasi, askeri alanlarda modernleşme hareketi başlamıştır. Tanzimat ile kadının dini şeriata göre belirlenen toplumsal yaşamı batıdan esinlenerek oluşturulan hukuki çerçeve ile belirlenmeye başladı. 1847 yılında, kölelik ve cariyelik kaldırıldı. Tanzimat döneminde eleştirilen görücü usulü evlenmeler, geleneksel yapının baskısıyla Tanzimat'tan sonra da devam etti. Bir diğer yenilikte eğitim alanında oldu. Tanzimat'tan önce sadece dini eğitim alan kız çocukları, Tanzimat'tan sonra tıbbiyelerden de eğitim almaya başladılar. Ebelik eğitimi de bunun ilk örneğidir. Ebelik eğitiminden sadece kız çocukları faydalanabiliyordu. Bu mücadeleleri sonucu kadınlara eğitimde geniş olanaklar tanınmıştır. Kadınlar bu dönemde bir araya gelip dernekler kurarak, medya araçlarıyla seslerini duyurmaya çalışmışlardır. Gazete, dergi çıkarmışlardır. Bunun sonucunda da kadınlar için çok önemli sayılan Aile Hukuku Kararnamesi kabul edilmiştir. Bu kararnamenin en önemli özelliği ise küçük yaşta evlilikleri engellemek amacıyla kızların evliliklerine yaş sınırı getirilmesidir. 1. Meşrutiyet ile kadınlara boşanma hakkı verildi. 2. Meşrutiyet döneminde eşitlik söylemleri, siyasal alanda da artmıştı. Dönemin ilerici anlayışı, kadınlara değer verilmesi gerektiğini, kadınların haklarının iyileştirilmesiyle, toplumların gelişeceğini vurgulamıştır. Hane içerisinde çeşitli haklar elde eden kadın, 2. Meşrutiyet ile hanesinin dışında da çeşitli özgürlükler elde etmeye başlamıştır (Dulum, 2006, 18-54). Gene bu dönemde üç büyük düşünce akımı olan Batıcılık, İslamcılık ve Türkçülüğün geleneksel kadın ile modern kadın arasındaki farklara ilişkin görüşleri bulunmaktadır. Batıcılar kadın sorununa sadece eğitim odaklı bakılmaması gerektiğini savunmuştur. İslamcı akıma mensup olanlar ise batıcıları eleştirmiştir. Kadınların erkeklerle toplumsal hayatta var olmalarının aile yapısını bozacağı görüşünü savunmaktaydılar. Türkçülere göre ise kadın ve erkek vatan meselelerinde hep birlikte hareket etmelidirler. Türkçülüğün önemli isimlerinden olan Ziya Gökalp, Türkçülüğün Esasları adlı kitabında kadınla erkeğin evlilik ve boşanma, miras, siyasi ve mesleki alanlarda eşitliğini savunmuştur (Gökalp, 2010). 2. Meşrutiyet'in ilanından Cumhuriyet'in kuruluşunun başına kadar geçen dönem kadın hakları söylemlerinin arttığı ve bu hakların şekillenmeye başladığı bir dönemdir.

1. Dünya Savaşı Osmanlı'da kadınların yaşamında önemli değişimlere neden olmuştur. Sebebi ise erkeklerin çoğunluğunun orduya alınmış olması ve toplumdaki düzenin bozulmaması için kadınların toplumdaki farklı iş kollarında yer almaya

başlamasıdır. Bu durum aynı zamanda kadınların kamusal hayata katılımının somutlaşmış halidir. Osmanlı toplumunda modernleşme, yukarıdan aşağıya doğru ilerlemiştir. Bu modernleşme, toplumdaki birçok yapıyı etkilediği gibi ataerkil yapıyı da etkilemiştir. Osmanlı toplumunda ki cinsiyet kültürü, erkeği ev dışında kadını ise ev içinde işlevsel kılmıştır. Modernleşme ile yeni bir kadın-erkek kimliği oluşturuldu. Bu oluşturulmaya çalışılan yeni kimlikte kadının özgürleştirilmesi önemsenmiştir. Fakat bu özgürleşme, kadının geleneksel cinsiyet anlayışının dışına çıkarılmasına yardımcı olacağı gibi ilk etapta kadının eğitim konusunda zenginleştirilmesini kapsamaktadır. Sanayi devrimiyle beraber iş gücüne olan talebin artması ve batıdaki kadın haklarına yönelik gelişmeler ile birlikte kadın toplumsal yaşamda etkin olmaya başlamaktaydı (Yılmaz, 2010: 193-208). Kadının tutsaklığını meşrulaştırmak için dinin arkasına sığınan zihniyet yapısıyla kadınların hak ve özgürlükler elde etmeleri için bir mücadele başladı. Erkeklerin hiçbir mücadelede bulunmadan sahip olduğu haklara, kadınlar mücadeleleri sonucunda sahip olmuşlardır. Fakat toplumlarda ki zihniyet yapısı değişmediği sürece her dönemde çeşitli bahanelerin arkasına sığınarak kadın, erkeğin gerisinde bırakılacaktır.

2.1.5. Cumhuriyet Dönemi Türk Kadını

Kadınıyla, erkeğiyle Ulusal Kurtuluş Savaşında mücadelede bulunularak Türkiye Cumhuriyeti Devleti kuruldu. Cumhuriyetin kuruluşu ile çeşitli reformlar gerçekleşmiştir. Ama bu Reformların en önemlisi Cumhuriyetten önce ikinci sınıf vatandaş konumunda olan kadınlar için olmuştur. Bu reformların tek bir amacı vardı: ‘‘ Güçlü Türkiye! ‘‘ Güçlü olmaktan kasıt ise çağdaş medeniyetler seviyesine çıkmaktı. Yani Osmanlı’nın geleneksel yapısından çıkıp, modern bir toplum kurmaktı. Bu dönemde kadınlara yönelik modernleşme çabaları da mevcuttur. Fakat Tanzimat’ta ki modernleşme çabalarıyla, Cumhuriyet dönemindeki modernleşme çabaları farklılık göstermektedir. Cumhuriyet dönemindeki modernlikte ‘‘medeniyetin’’ ön plana çıktığını görüyoruz.

Mustafa Kemal Atatürk’e göre milli kurtuluş için bir toplumun özgürleşmesi önemlidir. Bu özgürlük sadece erkeğe değil kadını da kapsamalıydı. Cumhuriyet ilan edildikten sonra Atatürk kadınların sosyal yaşamda ve iş hayatında aktif olmaları için teşviklerde bulunmuştur. Fakat Osmanlı toplumundan kalan geleneksel zihniyet yapısı kolay kolay değişmedi. Atatürk’ün teşviklerine rağmen kadın, birçok alanda erkeğin gerisine ötelenmiştir. Bu zihniyet yapısını değiştirmek için Atatürk yeni rejimle birlikte

kadının lehine yönelik birçok yenilik getirmiştir. Bunlardan ilki Tevhid-i Tedrisat Kanunuydu. Bu kanun ile kadınlar, okuma yazma eğitimleri alarak, erkeklerle aynı eğitim seviyesine getirilmeye çalışılmıştır. Yüzyıllar boyu kadını eğitimden ve mesleki hayattan uzak tutan idareler Cumhuriyetle birlikte her iki cinse de açık hale getirilerek birçok ülkeye de örnek teşkil etmiştir. Kadına yönelik bir diğer dönüm noktalarından biri de 1926 yılında kabul edilen Türk Medeni Kanunuydu. Kadınlar medeni kanun ile sosyal hayatta haklar elde etmiştir. İsviçre’den alınan bu kanunla kadın-erkek ilişkileri, eşitlik temelinde düzenlendi. Bu kanun ile kadın, boşanma, tanık olma, miras, velayet, çalışma hakkına sahip oldu (İnan, 1998: 166-168). Kadının iş hayatına katılımı Osmanlı devleti döneminde başlamıştı. Özellikle savaş dönemlerinde erkeklerin orduya katılmasıyla beraber kadınların iş hayatında aktiflikleri artmıştı. Erkeklerin savaştan dönmesi ile kadınlar tekrardan işsiz kalmaya başlamıştı. Cumhuriyet ile birlikte Atatürk kadını iş hayatında erkekle birlikte görünür kılmaya çalışmıştır. Atatürk’ün şu sözleri kadına verdiği değeri kanıtlar niteliktedir: “Bir toplum, cinslerden yalnız birinin çağdaş gerekleri kazanmasıyla yetinirse o toplum yarı yarıya güçsüz kalmış demektir. Bir millet ilerlemek, medenileşmek isterse özellikle bu noktayı esas olarak kabul etmek zorundadır. Yaşamak demek faaliyet demektir. Bu nedenle bir toplumun bir organı faaliyette bulunurken diğer bir organı hareketsiz kalırsa o toplum felçlidir. Bir toplumun başarılı olabilmesi için çalışmanın ve başarılı olabilmenin bağlı olduğu bütün sebep ve şartları kabullenmesi gerekir. Bunun için bir toplumda ilim ve fen lazımsa bunları aynı derecede hem erkeklerin hem kadınların kazanması gereklidir. Bu genel iş bölümü arasında kadınlar kendilerine ait olan vazifeleri yapacakları gibi, aynı zamanda toplumun refahı, mutluluğu için çok gerekli olan genel çalışma hayatına da gireceklerdir. Kadının ev işleri çok önemsiz bir vazifedir.” (Atatürk, 1952: 84-85) Türk Medeni Kanunu ile kadına yönelik sağlanan bir diğer yenilikte kadının evlendikten sonra eşinin soyadı ile birlikte kendi kızlık soyadını da kullanabilmesidir. Ayrıca boşanmış ya da eşi vefat etmiş kadınların özel hayatlarına yönelik olumsuz tutumlarla karşılaşmalarını önlemek amacıyla medeni durum kısmına dul yazılması kaldırılmış evli ya da bekâr yazılmasına karar verilmiştir.

Kadına ve çocuğa şiddeti önlemek amacıyla “Aile Koruma Kanunu” çıkartılarak şiddete uğrayan kadın ve çocuğun koruyucu ve şiddeti önleyici çeşitli caydırıcı kanunlar çıkarılmıştır.

1930 yılında kadın ve erkek arasında eşitlik sağlayabilmek adına M. Kemal Atatürk tarafından kadınlara belediye seçimlerinde seçme ve seçilme hakkı verilmiştir (Özer, 2013: 141). Kadın, erkek eşitliğini yasaya geçiren ilk devletlerden birisi de Türk Devletidir. Fakat bu haklardan kadınların hangi ölçülerde yararlandığı tartışılmaktadır.

2.1.6. Modern Dönemde Kadının Toplumsal İnşası

Modernleşme, toplumsal ve siyasal değerlerin tarihsel anlamda geleneksel dönemden modern döneme geçişini ifade etmektedir. Modernlik, 17. yüzyılda Avrupa’da başlayan tarihsel bir süreçtir. Bu süreç kültürel, siyasal ve ekonomik alanlardaki değişimleri kapsamaktadır. Modernleşme süreci başta kişisel haklar olmak üzere geniş aileden, çekirdek aileye geçiş, fırsat eşitliği, kadının toplumdaki öneminin artması, gibi daha birçok yeniliği de beraberinde getirmiştir. Beck modernleşmeyi; gelenekselden kopuş, kutsal olanın öneminin kaybetmesi ve yeniden bir araya gelme aşaması olarak ele almaktadır (İmançer, 2006: 233).

Sanayi devrimiyle birlikte ekonomik yapıda değişimler meydana gelmiş. Ekonomik yapının değişimiyle birlikte kadın ve erkeğin toplumsal rollerinde de değişimler meydana gelmiştir. Birinci Dünya Savaşından sonra kurulan milliyetçi devletler o dönemde doğuma teşvik eden çeşitli politikalar uygulamıştır. Birde diğer tarafta eğitilmiş kadınların varlığını görmekteyiz. Bu dönemde kadınların kariyer yapmalarına olanak sağlandığı bilinmektedir. Modernleşme söylemleri kadının kamusal alana ve iş hayatına katılımını artırmıştır. Kadının toplumsal kimliğinde yer alan yuvayı kuran ve çocuğu yetiştiren olması, eş olması gibi asli görevleri devam ettirilmiştir. Kadınlar, modern toplumlarda da kariyer yapmaya devam ederken, bir yandan da kadınlık rollerini de devam ettirmiştir. Modern kadının, nasıl olması gerektiğinin temel belirleyicileri erkeklerdir. Kadınların sesi daha az çıkmaktadır. Modernlik denildiğinde genel olarak kadınlar üzerinden bir değerlendirme yapılmakta ve bu durum toplumsal bir sorun olarak ele alınmaktadır (Cihan, 2018: 273-275). Muhafazakâr modernlik döneminde modern kadının nasıl olması gerektiğine yönelik durum daha netleşirken kadının eylemlerini yönetenin halen erkekler olduğu görülmektedir. Kadınlar, kendilerine biçilen kaderi yaşayan mankenler olarak varlıklarını sürdürmekteydiler. Modern ev hanımları, erkeklerin bütün duygu durumlarının karşısında ailesinin istikrarını yani bir anlamda geleneksel değerlerin sürekliliğini sağlamaktaydı. Kadın modern dönemde hem modern yaşamını hem de

geleneksel değerlerini temsil etmekteydi. Yeni dönemde, modern kadın imajı oluşturularak kamusal alanda görünür kılınmaya çalışılmaktadır.

Cumhuriyet devrimleriyle beraber kadın özel alanın dışında yani kamusal alanda da var olmaya başladı. Cumhuriyet kadını, eğitimiyle ve mesleki kimliğiyle  ağdaş Türkiye'yi temsil etmektedir. Bu durum bir taraftan Yeni Türkiye'nin modernleşme çabalarının başarıya ulaştığını gösterirken bir yandan da toplumsal cinsiyet alanında çıkacak olan bazı sıkıntıların habercisiydi. Bir yandan gelenekleri korumak bir yandan da modernleşmeye çalışmak modern toplumlarda ki kadınlar için yorucu bir durumdu. Çünkü bu dönemde kadına çok fazla sorumluluk yüklenmiştir. Kadına verilmiş rollerle birlikte modern Türk kadını,  zg r birey olarak da toplumda var olmak istemektedir. Fakat kadının bu isteği muhafazakâr geleneksel çevreler tarafından engellenmiştir. Türk kadının, modernleşme aşamalarını da ölüyü koruyarak yapması beklenmiştir. Kadına verilen hakların başında, İsviçre'den aldığımız medeni kanun gelmektedir. Bu kanun Türk toplumunun yapısına en uygun görüldüğünden seçilmiştir. Bu kanunla erkeğin çok eşliliği yasaklanmış, kadına boşanma ve çocuklarının velayetini alma hakkı verilmiştir (Koçak, 2019: 92-95). Fakat kanun kadının erkek karşısında eşitlik mücadelesinde yeterli olmamıştır. şöyle ki, aile içerisinde erkek baskın rolünü korumakla beraber geleneksel ataerkil yapıyı koruyacak şekilde de kadın kamusal alanda görünür kılınmıştır. Cumhuriyet döneminde medeni kanunla birlikte erkeğin aile ile olan ilişkisi de değişmiştir. Geleneksel dönemde erkeğin aile üzerindeki mutlak otoritesi, modern cumhuriyet döneminde yerini erkeğin, eşiyle olan duygusal bağına dönüştü. Erkek aile içi geçimi sağladığından iktidarı elinde bulunduruyordu. Kadının  alışma hayatına girmesi erkekte iktidarını kaybetme korkusu uyandırdı. Kadın erkeğin ev içi iktidarını sarsmama şartıyla çalışma hayatında bulunuyordu. Bu durum modern Türkiye'de iki türlü kadını meydana getirmiştir. İlki hem ev içi sorumluluklarını ihmal etmeden, iş hayatında var olan modern Türk kadını bir diğeri de sadece ev içi sorumluluklarını yerine getirmekle sorumlu Türk kadınıdır. Cumhuriyet, ideal Türk kadının oluştururken Batı'da ki kadınların hem sosyal hem ekonomik seviyelerine getirilmesi amaçlanmıştır. Fakat siyasi yapı kadına bu hakları sağlarken uygun alt yapı koşullarını sağlamadığından kadın bu noktada zor durumda kalmıştır. Örneğin, Türk medeni kanunu kadına eşinin rızası olduğu sürece çalışma hakkı vermiş fakat çocuklu bir kadının çalışabileceği uygun koşulları

sağlamamıştır. Kadında bu noktada özel alan ve kamusal alandaki dengeyi kurmakta zorluk yaşamıştır (Berktaş, 2016: 109).

2.2. HEGEMONYA

Türk Dil Kurumuna baktığımızda öncelikle ‘‘hegemonya’’ kavramını, bir devletin bir başka devlet üzerindeki hâkimiyeti olarak tanımladığını görülmektedir (Türk Dil Kurumu, 2022). Hegemonya kavramına, köken olarak baktığımızda ise Yunan şehir devletlerinin çevresinde bulunan diğer şehir devletleriyle egemenlik mücadelesini kapsamaktadır (Lentner, 2006: 90). Hegemonya kavramının bilimsel anlamda ise Gramsci tarafından kullanıldığını görmekteyiz. Gramsci proletarya ve burjuva arasındaki hâkimiyet mücadelesinden yola çıkarak bu kavramı oluşturmuştur (Gramsci, 1989: 73). Robert Cox ise hegemonik sistemi eleştirel olarak yapısal açıdan ele alarak uluslararası literatüre kazandırmıştır (Karacasulu, 2009: 61-62).

Gramsci ‘‘hegemonya’’ kavramına farklı anlamlar yüklemiştir. Thomas ise Gramsci’nin bu kavramlara yüklediği anlamların bir bileşkesini şu şekilde yapmıştır: ‘‘Hegemonya’’ bir topluluktaki çoğunluğun isteklerinin güvence altına alınmasını sağlar daha sonra bu teminatı sağladıktan sonra siyasal bir özne yapar. Bu siyasal özne bir başka siyasal özne ile devletin aygıtlarını ele geçirme mücadelesini içermektedir. En sonda içteki savaş gibi dışarıda da bir mücadele vererek küresel anlamda bir egemen güç olma savaşını kapsar (Gramsci, 1989). Raymond Williams’ın, *Marxism ve Literature* adlı çalışmasında hegemonyanın pasif bir egemenlikten ibaret olmadığını bir süreç olduğunu bu süreçte sürekli olarak bir yenilenme ve üretim şeklinde olması gerektiğini vurgulamıştır. Ayrıca hegemonyanın olduğu yerde karşı hegemonyanın varlığından söz edileceğini belirtmiştir (Williams, 1977: 112-113). ‘‘Hegemonyanın’’ bir diğer tanımı ise devletlerin birbirleri üzerinde kurdukları siyasi tahakkümdür. Marksizm ise bu tanımı toplumsal sınıfları da içerecek şekilde genişletmiştir. Gramsci’nin bu kavramı, Marksistler içinde önemli bir yenilik olarak karşımıza çıkmaktadır. Gramsci, hükümlerlik ve hegemonya arasındaki ayrıma dikkat çekerek şöyle demiştir. Hükümlerlik, siyasi alanı kapsarken hegemonya siyasal, kültürel ve toplumsal güçlerin kesişimiyle oluşmaktadır. Yani hegemonya bağımlılık biçimlerinin zor kullanmadan toplumsal, kültürel ve siyasal güçlerin örgütlenmesinin sonucunda rıza ile oluşmaktadır (Barrett, 1996: 65). Gramsci’ye göre hegemonya kavramı, kapitalist toplumlardaki düzeni

sağlamakla birlikte yönetici sınıfın egemenliğinin devamlılığı içinde önemli bir kavramdır. Connell, hegemonya kavramını, erkekler ve kadınlar arasında ki eşitsiz iktidar ilişkilerine dayandırarak toplumsal pratiklerin hegemonyayı doğallastırdığını savunmaktadır (2016: 116). Connell, hegemonyanın ilişkisel bir kavram olduğunu ve bu ilişkiselliğin temelinde de kültürel dinamikler olduğunu vurgulamıştır. Connell, kavramla alakalı iki şeyin düzeltilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Bunlardan ilki hegemonya kavramının güçle alakalı bir üstünlük olmasa da güçle tamamen bağdaşmadığını da söylenememesidir. Fiziksel ve ekonomik şiddet, kültürel anlamda toplumda hâkim olan genel yargıyı destekler. Örneğin, sapkın bireylerin toplumda şiddetle ya da yasalarla cezalandırılması gibi... İkinci düzeltilmesi gereken konuda hegemonya denilince, toplumda egemen olan kültürel örüntülerin, ortadan kaldırılması anlamına gelmemesidir. Sadece bazı durumlarda egemen kültürel değerler ikinci plana itilmektedir.

Sonuç olarak, hegemonya kavramı bir teori değildir. Kavram olarak temel tanımını korumakla birlikte toplumdan topluma değişmektedir. Hegemonya, karşılaştığı krizlerden farklı şekillerden çıkarak sürekli olarak kendisini yenilemektedir. Hegemonya kavramı, günümüzde ise geçmişteki gibi sosyal, siyasal ve ekonomik alanda etkisini göstermektedir.

2.2.1. Erkek Hegemonyası

Hegemonik erkeklik kavramının gelişimi, egemen erkeklik rolleriyle iktidar ilişkisini açıklama ve erkeklerinde bu iktidar ilişkisiyle yakınlığını anlama çabasından doğmuştur. Kavramın ortaya çıkışında ve geliştirilmesinde R.W. Connell önemli bir yer tutmaktadır. Connell'e (2016) göre egemen erkeklik pratikleri ve değerleri sadece kültürel ve geleneksel yapının meydana getirdiği bir oluşum değildir. Hegemonik erkeklikte kurumların varlığı önemlidir. Egemen erkeklik değerleri, piyasa, aile, ordu, devlet ve yasalar ile desteklenip meşrulaştırılmaktadır. Hegemonik erkeklik kavramına yönelik araştırmalara doğrultusunda kavrama yeni anlamlar yüklenmiştir. Bu doğrultuda Donaldson, hegemonik erkekliğin sadece kadınlar üzerinde kurulan bir itaat merkezi olmadığını aynı zamanda kendilerini insanlığın en ileri şekli olarak göstererek öteki erkeklikler üzerinde de kurulan bir denetim merkezi olduğunu, hegemonik olmayı böyle başardığını vurgulamıştır (Donaldson, 1993: 643-57). Kavramı eleştiren bir diğer isimde Demetriou'dur. Demetriou, erkeklerin sadece kadınlar üzerinde eril tahakküm

kurmadığını aynı zamanda egemen toplumsal sınıftan olmayan erkeklerinde üzerinde tahakküm kurduğunu belirterek buna da ‘‘içsel hegemonya’’ adını vermiştir (Demetriou, 2001: 341). Hegemonik erkeklik kavramıyla ilgili eleştirel yaklaşan bir başka düşünürde Jeff Hearn’dır. Hearn, hegemonik erkeklik kavramı yerine, erkek hegemonyası kavramını kullanmıştır (Hearn, 2004: 49-72). Hegemonik erkekliği, beyaz, orta-sınıf, orta yaş, Batılı, Hristiyan, heteroseksüel, homofobik olarak tanımlamaktadır. Erkek egemenliğini ise bundan farklı olarak, risk almaktan korkmayan, dayanıklı, ısrarcı, saldırgan, duygusal olmayan, şikâyetçi olmama ve bencil olarak tanımlamaktadır (Collinson ve Hearn, 2005). Hegemonik erkeklik denilince sadece kültürel etkileri barındıran bir kavram olarak ele alınamayacağını kavramın sürdürülebilirliğinde kurumsal yapıların ve iktidar ilişkilerinin önemini Hearn vurgulamaktadır (Hearn, 2004: 55-57).

Hegemonya kavramı, tek başınalığı değil ilişkiselliği barındırmaktadır. Toplumsal cinsiyet düzeninde ilişkiselliğin oluşumun da kültürel yapı önemlidir. Bu kültürel yapıyla beraber Hearn’ da dediği gibi din, devlet, medya gibi kurumların varlığı da olmazsa olmazdır. Erkeklerin hem sınıfsal hem de iktidar alanındaki konumlarına baktığımızda her alanda iktidarı elinde tutanlar olduğu görülmektedir. Mülkiyetten, soyun erkek üzerinden devamına ve bunun yasalar tarafından desteklenmesine kadar erkek, iktidarın tek sahibi olarak görülmektedir. Hegemonik erkeklik kavramı, sadece alt sınıf erkeklik değerlerini değil aynı zamanda üst sınıfta bulunan erkeklerin konumlarına da dikkat çekmektedir. Örneğin, üst sınıfta bulunan bir yönetici mal varlığını kaybedip sınıfsal konumunu kaybedince, toplum tarafından başarısız erkek olarak nitelendirilmektedir. Aynı şekilde üst sınıfta bulunan erkeklerinde iflas etmesi, mesleğini düzgün bir şekilde icra edememesi sonucunda bu erkeklerinde başarısız olarak nitelendirildiğini ve erkeklik kaybına uğradığı görülür.

2.2.2. Erkek Hegemonyasının Değişen Yüzü

Toplumsal anlamda meydana gelen dönüşümler ve değişen rollerle birlikte geleneksel erkeklik anlayışı tıpkı değişen geleneksel kadınlık anlayışında olduğu gibi egemenliğini yitirmeye başlamıştır. Yirminci yüzyılın sonuna doğru geldiğimizde ise yeni bir erkek egemenliğinden bahsedilmeye başlanmıştır. Bu durum, erkeklik krizi ya da patriarkinin sonu şeklinde adlandırılmıştır. Erkeğin kadın üzerinde üstünlüğünü sağlayan ekonomik, kültürel ve biyolojik yapılar önemini kaybetmiştir. Geleneksel patriarkinin

hızla çözüldüğü, pederşahi olarak bilinen ailenin en yaşlı bireyinin, genç erkek ve kadınlar üzerinde ki otoritesinin zayıfladığı ve yok olduğu görülmektedir. Toprak ve kana dayalı yaşam biçimleri değişime uğrayarak sonraki kuşaklara da artık aktarılmamaktadır. Therborn (2004) bu konuda önemli bir noktayı ele almaktadır. Therborn'a göre, aile kurumu geleneksel dönemde cinsiyete dayalı iktidar ilişkilerinin görünür kılındığı kurumdur. Bu aile yapısında görevler ve sorumluluklar cinsiyete göre tanımlanmaktaydı. Bu aile yapısı değişerek, yerini karşılıklı sevginin ve görev paylaşımlarının olduğu aile kurumuna bırakmaktadır. Bunun doğal sonucu olarak da erkek egemen anlayışta değişimler meydana gelmektedir. Therborn sanayileşmenin ve kentleşmenin basitçe çekirdek aileye geçişe neden olmadığını bölgelere göre aile yapılarında farklı farklı değişimlere neden olduğunu iddia etmektedir. (Therborn, 2004: 13). Sancar, erkekliğin değişen toplumlarda ve aile yapılarında bir krize dönüştüğünü iddia etmektedir. Ataerkil aile yapısından, modern aileye geçişle birlikte sosyo-ekonomik yapıdaki değişim erkeklik anlayışını da değişime zorlamıştır (2020: 111-115). Zeybekoğlu (2013) Türkiye'de yaşayan insanların neredeyse her konuda geleneksel ve modern değerler arasında sıkışıp kaldığına dikkat çekmiştir. Coles de (2008: 233-248) "mozaik erkeklik" denilen kavramı ortaya atarak bu kavramın hegemonik erkekliğe alternatif bir kavram olduğunu öne sürmüştür. Mozaik erkeklik, erkeklerin hegemonik erkeklik değerlerinden kendilerine uygun olanları onaylayıp, uygun olmayanları da kabul etmemeleri sonucu hegemonik erkekliğe alternatif olarak ortaya çıkmıştır. Bu erkekliğe örnek olarak vücut geliştirmek için spor salonlarına gidip beraberinde ise ataerkil zihniyet yapısını devam ettiren erkekler örnek gösterilebilir.

Bilgi toplumlarında, aile yapısının ve cinsiyet ilişkilerinin farklı şekillerde oluştuğuna dikkat çeken Manuel Castells patriarki anlayışının çözülmeye başladığını belirtmiştir (1997: 134). Yaşadığımız zamanda geleneksel erkek anlayışının varlığını sürdürmesi çok zor görülmektedir. Erkeği üstün kılacak iş bölümünün çözüldüğü ve kadınların özel alanla sınırlı kalmayıp kamusal alanda da erkeklerle birlikte var olduğu bilinmektedir. Geleneksel dönemdeki, ataerkil yapının üstünlüğü düşüncesi, modernleşme sürecinde cinsiyet eşitliğiyle yüzleşmiştir ve çatışma yaşamıştır. Erkeğin biyolojisinden kaynaklı doğal üstünlük düşüncesi, geçerliliğini yitirmiştir. Erkek artık kadının kendisinden güçlü olmasa da kendisi kadar güçlü olduğunu hissetmiş ve bu durum erkeğin öfkesine neden olmuştur. Geleneksel patriarkinin çözülüşünü birkaç

noktadan ele alınmaktadır. Yapılan çalışmalar erkekliği inşa eden (sadakət, dürüstlük, onurlu, zeki, çalışkan, otoriter, sorumluluk sahibi, fiziksel anlamda güçlü) durumların ekonomi nedenlerden etkilendiğini ve erkek egemenliğinin çözölümünün ekonomiden kaynaklandığını ortaya çıkarmıştır. Erkeklerin, emeklilik garantileri olmayan yarı zamanlı işler de çalışmaları, erkeklerin aile içerisinde ki otoritelerini zayıflatmıştır (Sancar, 2020: 99-110).

Erkeğin, kadın karşısındaki egemenliğini olanaklı hale getiren konulardan bir diğeri de cinsel üstünlük olarak görölmektedir. Fakat modern toplumlarda bu durum tıbbın gelişmesiyle birlikte zayıflamaya başlamıştır. Kadınların bu konuda artık daha donanımlı olması ve kolay doğum kontrol yöntemlerine ulaşmaları, tüp bebek ve sperm bankası gibi gelişmeler, erkeğin kadın üzerindeki cinsel denetimlerini zayıflattığı düşünölmektedir.

Erkek hegemonyasını mümkün hale getiren konulardan birisi de askeri ordu olarak karşımıza çıkmaktadır. Modern toplumlarda erkeklere paralı askerlik imkânının doğmasıyla alt sınıfa mensup erkeklerin dışındakiler kışla eğitiminden geçmemeye başlamıştır. Bu durum da erkek hegemonyasının zayıflama nedenlerinden biri olarak görölmektedir.

Erkeklerin kadınlar üzerinde kurduğu hegemonya dayanaklarından en önemlisi tek tanrılı dinler olarak gösterilmektedir. Fakat geldiğimiz noktada tek tanrılı dinlerin, kadınların haklarını aradığı hukuk, siyaset ve üretim alanlarına müdahalesinin bitmesi, kadınlar üzerindeki denetimi daha da artırmıştır. Bu durum da dini anlamda her şeyi sorgusuz sualsiz kabul eden dindar kadınların itiraz etmesine ve hak mücadelesine girmesine neden olmuştur. Örneğin, camilerde kadınlara ayrılan kısımlar küçük bir alanken, şimdilerde erkeklere ve kadınlara ayrılan yerlerin eşitlenmesi dindar kadınlar tarafından da istenmektedir.

Sanayi devrimiyle birlikte kapitalist ilişkilerin gelişmesi geleneksel babalık rolünde de değişimi meydana getirmiştir. Tarihsel süreçte babalık anlayışı da çeşitli değişimlere uğramıştır. Dünya’da ki költürlere göre babalık rolü üzerine karşılaştırma yapan Dünya Babalarının Durumu raporuna göre ‘‘sert baba’’ imajının değişmekte olduğu, ‘‘çocuklarıyla daha ilgili baba imajının öne çıktığı’’ ortaya koyulmuştur (Levtov, van der Gaag, Greene, Kaufman ve Berker, 2015: 13-16). Babalık rolünün değişime uğramasının nedenleri arasında, teknolojiye ki gelişmeler, kadının kamusal alanda da yer almaya

başlaması, çekirdek ailelerin artması gösterilmektedir. Türkiye’de bu süreç 1970’lerden sonra başlamıştır. Beşpınar (2015: 95-114) babalık rolünde ki değişimlerin nedenlerini; kadının iş yaşamına katılması, babanın aile ve çocukla ilgili farkındalığının artmış olması, cinsiyet rollerinin artık daha eşitlikçi olması ve hegemonik erkekliğin değişimi gibi dört maddeyle sıralamıştır. Sancar (2020: 142-150)’da Türkiye’de ki yeni baba figüründe çok keskin bir dönüşüm olmasa da melez bir yapıya büründüğünü savunmuştur. Kadınların çalışmaya başlaması ile aile içerisinde eşitlikçi rol dağılımları da oluşmaya başlamaktadır. Babanın çalışma koşulları babalık rollerinde de değişikliğe neden olabilmektedir. Uzunca saatler ve yorucu işlerde çalışan bir babayla daha rahat bir ortamda daha az mesai saatlerinde çalışan ve eve gelince çocuğunun sorumluluklarını anne ile paylaşan baba arasında fark bulunmaktadır. Yani yeni piyasa koşulları geleneksel ataerkilliğin yok olmasına, yeni bir erkek egemen yapının oluşmasına neden olmuştur. Genç erkek, evlenip bir aile kurunca hegemonyasını sürdürecektir bir alanı oluşturmaktadır. Ailesinin geçimini sağlayınca da toplum tarafından onaylanmakta ve başarısını kanıtlamaktadır. Erkek, işsiz kalınca, iş piyasasında yer alamayınca, ailesini geçindiremeyince de otoritesi zayıflamaktadır. Birleşmiş Milletlerin Çocuk Hakları sözleşmesinde, babaların çocuklarına karşı ilgili ve alakalı olması, eşleriyle ev içi sorumluluklarda eşitlikçi olması yetiştirilen çocukların da aynı eşitlik değerleriyle ve kendilerini güvende hissederek büyümelerine olanak sağladığını ortaya koymuştur. Çünkü çocuklar, babalarını rol model almaktadırlar. Chodorow’ da (1978) babaların çocuklarının bakımına dahil olmasının toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin değişiminde önemli bir rol oynadığını belirtmektedir. Serpil Sancar’ın Erkeklik: İmkânsız İktidar (2020: 125) kitabında babadan oğula geçen erkeklik durumlarıyla ilgili görüşlerinde egemen erkeklik değerlerinin artık ailede öğrenilmediği ve babadan oğula aktarılan bu egemen erkeklik değerlerinin artık kırılma yaşadığını ve devamlılığını yitirdiği belirtilmektedir.

Erkeklerin yasalara dayanarak kendilerini ayrıcalıklı konumlandırmasını sağlayan kurallar da kadınların mücadeleleriyle değişmekte ve kadını erkekle daha eşitlikçi konuma getirmektedir. Artık aile içerisinde ki kadına ve erkeğe eşit yasal haklar verilmektedir. Bu yasal haklar ve mücadeleler sonrasında artık kız çocuklarının erken yaşta evlendirilmesi, ulusal kalkınma önünde bir engel olarak görülmektedir. Bu duruma yönelik devlet, çeşitli politikalar ve eylem planları düzenlemektedir. Bu çalışmalar

erkeklerin otoritesini zayıflattığı için öfkeyi ve kadına karşı şiddeti artırmaktadır. Kadınlar, erkeklerin hegemonyasına boyun eğmeyip başkaldırdıkları için de babaları, eşleri, ağabeyleri kısacası hayatlarında yer alan erkekler tarafından şiddete maruz kalmaktadırlar.

2.2.3. Farklı Dönemlerdeki Erkeklik Anlayışları

İnsanlar dünyaya gelirken cinsiyetleriyle beraber dünyaya gelirler. Erkekliğe yönelik birçok tanım yapılmıştır. Türk Dil Kurumu erkeği, yetişkin, adam, koca, sözüne güvenilir, mert ifadeleriyle tanımlamaktadır (TDK, 2022). Segal erkekliği tanımlarken, erkeğin ne olması değil, ne olmaması gerektiği üzerine yapmaktaydı (1992: 98). Connell'e göre ise erkeklik iktidar ilişkilerini sürdürebilmek için kadına karşı oluşturulmuş bir kavram olarak tanımlamıştır (Demez, 2005: 82). Erkeklik üzerine önemli çalışmalar yapan isimlerden biri de Serpil Sancar'dır. Sancar, erkeklik üzerine çalışmalarını, tanımlamalarını biyoloji üzerinden değil hegemonik erkeklik üzerinden yapmaktadır. Sancar, erkekliğin iktidar kavramı üzerinden yükseldiğini vurgulamıştır (Sancar, 2020: 19). Erkeklik kavramının anlaşılmasında üzerinde durulması gereken bir kavramda, hegemonik erkekliktir. Bu kavramın çıkış noktası, "Yeni Bir Erkeklik Sosyolojisi" adlı makaledir. Bu makalede erkeklik ve güç ilişkisi ele alınmıştır (Akca ve Tönel, 2011:27). Hegemonik erkeklik, bulunduğu toplumsal yapının kültürel yapısından etkilenmektedir. Kültürel yapı, hegemonik erkekliği desteklemektedir. Hearn hegemonik erkekliğin sadece kültürle bağlantılı olmadığını iktidar ilişkileriyle bağlantılı olduğunu vurgulamıştır (Hearn, 2004: 49-72). Erkeklik çalışmalarının tarihine bakıldığında "eleştirel erkeklik" çalışmalarıyla karşılaşılmaktadır. Eleştirel erkeklik çalışmaları üç aşamada ele alınmaktadır. İlk dönemde toplumsal cinsiyet ilişkilerinin erkekliği ele alış biçimine odaklanılmıştır. İkinci dönemde 80'li yıllara denk gelmektedir. Bu dönemde farklı erkeklik anlayışlarının olduğu ortaya konulmuştur. Üçüncü dönemde ise post-yapısalcı kuramın olduğunu dönemden etkilenilmiştir. Erkeklik çalışmalarının içeriği bu dönemde edebiyat, kültür ve medya gibi alanları da kapsamaktadır (Akça ve Tönel, 2011). Zeybekoğlu (2013) 80'li yıllarda erkeklerinde kadınlar gibi ezildiğini fakat ezenin kadın değil erkek olduğuna dikkat çekmiştir. Erkek hegemonyası, sadece karşı cins üzerinde değil erkeklik söylemlerine uymayan erkekler üzerinde de iktidar kurarak, ötekileştirerek erkeklik söylemlerine uygun hareket etmesini öğretmektedir. Erkekler kendilerini

kanıtlamak için bu söylemlerin kölesi haline gelmiştir (Atay, 2004: 26). Erkekler kendilerini sadece kadınlara karşı değil aynı zamanda erkeklere karşıda kendisini kanıtlama, hegemonya kurma mücadelesi içerisinde bulur. Bu kanıtlama ve hegemonya mücadelesi sırasında da erkekler kendilerini tanımlamaya başlarlar. Erkek ve kadın olmak bir tercih değildir. Fakat erkek ve kadın bireyler belirli kimlikler edinirken yaşadığı toplumsal dönemden etkilenmektedirler.

Erkeklik kavramına baktığımızda tarihsel süreçte üç önemli dönüm noktası yaşamıştır. Bunlardan ilki tarımsal üretime geçilmesidir. Tarımsal üretimde yeni bir iş bölümünü beraberinde getirmiştir. Bu üretim anlayışı da toplumdaki erkeklik anlayışını değiştirmiştir. İkinci kırılma noktası da modern toplumlardaki sanayileşmeyle, geleneksel dönemdeki iş bölümü anlayışının değişmesidir. Şöyle ki sanayileşmeyle birlikte kadınlarda erkeklerle birlikte çalışma hayatına katılmıştır. Kadının iş hayatında aktif olarak var olması erkeğin toplumsal rollerinin zayıflamasına neden olmuştur. Erkeklik kavramında ki en büyük dönüm noktası 1990'lı yıllardır. Bu yıllarda post-modern süreçlerde farklı erkeklik anlayışlarından ve farklı erkekliklerden söz edilmektedir. Bu dönemde kadın ve erkek arasındaki sınırlar ortadan kalkmıştır. "Erkeklik" kavramına dönemsel olarak farklı anlamlar yüklenmiş ve beklentilerde yüklenen anlamlara göre değişkenlik göstermiştir Erkeklik algısı tarım devrimi, sanayi devrimi, teknolojik gelişmelerdeki değişimlerle birlikte değişiklik göstermiştir. Geleneksel toplumlarda kadın ve erkek rolleri kesin çizgilerle ayrılmıştır. Bu dönemde erkek, kendisini aile yaşantısında ve toplumdaki sosyal ilişkilerinde yeniden tanımlamaktadır. Yaptığı iş kadar değer gören erkek, işsiz kaldığında evinin geçimini sağlayamadığında toplumdaki değeri de azalmaktaydı. Geleneksel dönemde tek bir erkeklik anlayışı varken modern döneme geçişle birlikte erkeklik algılarında farklılıklar meydana gelmiştir. Modern dönemden post-modern döneme geçişle birlikte geleneksel dönemdeki tek bir erkeklik anlayışı değişmiş ve farklı erkeklik biçimleri ortaya çıkmıştır. Modern dönem, erkeklik kavramını kendi çıkarlarına hizmet edecek şekilde anlamlandırmıştır. Modern toplumu önceki dönemlerden ayıran önemli unsurlar bulunmaktadır. Bunlardan ilki, kapitalizmle beraber toplumsal ilişkilerin ticarileşmesi gelmektedir. İkinci olarak rasyonelleşme ve son olarak da modern toplumlardaki kadın, erkek ilişkilerindeki kamu ve özel hayat ayrımı gelmektedir (Poole, 1993). Modern toplumlardaki iş bölümü, bireyleri başkalarına bağımlı kılmaktadır. Modern birey rasyonel bir akla sahiptir. Başkasına bağımlı olduğu

gibi aynı zamanda başkaları olmadan da devamlılığını sağlayabileceği düşüncesi, modern bireyde kafa karışıklığına sebep olmaktadır. Yani modernite, bireyi kendi çıkarları doğrultusunda yaşamaya yönlendirmiştir. Modern toplumlarda erkek, diğer bireyleri kendi çıkarları doğrultusunda araç olarak görmektedir. Kamusal alana girmek isteyen kadında modern erkeğin kurmuş olduğu bu düzene uyum sağlamak zorunda kalmaktaydı. Modern toplumlarda ki sistemlerde erkek rasyonelken, kadın irrasyoneldir. Fakat post-modern dönem, modern dönemin erkeklik anlayışını değişime zorlamaktadır. Değişen toplumsal dönemlerle birlikte erkeğin nasıl olması gerektiği ve erkekten beklentilerde değişmektedir. Bu değişimi zorlayan unsurların başında da feminist hareketler gelmektedir. Post-fordist dönemde üretim ilişkileri, erkeklik anlayışında değişiklik meydana getirmiştir. Biyolojik özelliklerinden dolayı geleneksel dönemde avantajlı konumda olan erkeklik kavramı, post-fordist dönemde dezavantajlı durumda olmasına neden olmuştur. Modern dönemin erkeklik anlayışına ayak uydurmaya çalışan kadın, kendisini bir anda post-modern dönemin erkeklik beklentileriyle karşı karşıya bulunca bir kimlik bunalımı yaşamıştır. Bu bunalım içerisinde erkek, kadına karşı geleneksel rollerini korumak için kadın düşmanlığı gibi bir tavra bürümüştür. Ataerkil toplum yapısında erkekler, güçlenen kadın hareketleri karşısında saldırıya geçmiştir. Modernizmin rasyonel ataerkil erkeği, post-modern dönemin daha uyumlu yenilikler karşısında daha esnek ve duygusal olan Metro seksüel erkeğine karşı, söylemsel anlamda çatışma içerisinde. Metro seksüel erkek, post-modern dönemdeki feminen özelliklere sahip erkeklerin başkalarının beğenilerini önemseyerek dış görünüşüne önem veren bir erkek modeliyken bunun karşılığında über-seksüel denilen erkek ise geleneksel özelliklerin etkisinde feminen bir yapıya özenmeden bir başkasının ne düşündüğünü önemsemeden kendisini tanımlayan erkek modelidir (Çağırkan, 2018, 97-102).

Kitle iletişim araçlarındaki gelişmelerle birlikte küresel anlamdaki erkeklik anlayışında da değişiklikler meydana gelmiştir. Geleneksel dönemde erkeği güçlü kılan fiziksel yapı ve çeşitli özellikler, modern dönemde sanayileşmeyle ve kadın hareketleriyle değersizleşince modern dönemin erkeği bir buhran yaşamaya başlamaktadır. Böyle bir ortamda erkek bu buhrandan kurtarmak için yeni kimlik arayışı içerisine girmektedir. Hegemonik erkeklik söylemi, zamanla post-modern dönemdeki yeni erkek kimliklerine doğru kayma göstermektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SOSYAL REFAH DEVLETİNDE KADINA YÖNELİK POLİTİKALAR VE YARDIMLAR

3.1. SOSYAL REFAH DEVLETİ

‘‘Refah’’, kelime anlamıyla bolluk ve rahatlık içinde yaşama anlamına gelmektedir (TDK, 2022). Refah devleti kavramı, ilk olarak Başpiskopos Temple tarafından 1941 yılında ‘‘Citizen and Churchman’’ adlı eserde kullanılmıştır. Kavram gelişmiş ülkelerde sosyal hareketlerin, sosyal koruma kalıplarından ortaya çıkmıştır (Kurşun, Rakıcı, 2016: 136). 20. Yüzyılda çok daha fazla uygulamada gördüğümüz bir kavramdır. Sosyal refah devletinin belirli bir tanımı bulunmamaktadır. Bu kavram amaçları ve araçları üzerinden açıklanmaktadır. Refah devleti, vatandaşlarına belli bir yaşam standardı sağlayan ve sosyal ekonomik anlamda da vatandaşlarına eşit olanaklar sunmaya çalışan devlet yapısıdır (Seyidoğlu, 1999: 497). Refah devleti uygulamalarına birçok alanda rastlamaktayız. Toplumun tüm kesimleri bu devlet sisteminden farklı farklı şekillerde yararlanmaktadır (Dolgoff ve Feldstein, 2007: 161). Sosyal refah devletinin ilk örneğini, İngiltere’de ‘‘Yoksullara Yardım Yasası’’ ile görmekteyiz. Sosyal Devletin ortaya çıkışında, 19. yüzyılda yaşanan dünya savaşları ve 1929 Ekonomik Buhran sonrasında Batı topluluklarında meydana gelen ekonomik ve sosyal problemler etkili olmuştur. (Aktan ve Özkıvrak, 2008: 16). Refah devleti anlayışının önemli birkaç tane amacı vardır. İlki, kendi sınırlarında yaşayan vatandaşlarının mal ve hizmet gücünü artırmak, ekonomideki istikrarı sağlamak, üretimin düzenli olarak yapılmasını sağlarken uygulama sürecindeki değişkenlere de dikkat çekmek. Refah devleti, vatandaşlarının sosyal alandaki refahı için kaynaklarını kullanmakta, hizmetini bazen de aracı kurum olmadan sağlamaktadır.

Refah devletinin ana gayesi, sosyal korumadır. Spicker’e göre refah devleti anlayışı dayatmalar sonucu değil güvenlik anlayışı ile ortaya çıkmıştır (Spicker, 2000: 145). Güvenlik sisteminin işleyişi, sosyal sigorta adı altında çalışan herkesten kesinti yapılarak bir dayanışma modeli oluşturularak yapılmaktadır. Çocuklu ya da çocuksuz, sağlıklı ya da sağlıksız, çalışan ya da emekli, işi olana ya da işsiz olan herkesin gün geldiğinde yararlanabileceği bir güvenlik sistemi oluşturulmuştur. Sosyal refah devletinde herkese

eşit mesafede yaklaşma düsturu benimsenmiştir. Sosyal refah devletlerinde yardım, vatandaşın hakkı olarak görülmekte ve kayırma şeklinde değil, toplumsal sosyal sigortalar anlayışıyla yapılmaktadır (İnsel, 2004: 190).

Refah devleti, sanayileşme sürecini ikinci dünya savaşıyla tamamlamıştır. Sanayileşmenin sonucunda işçi, işveren ve devletin kendi aralarındaki uzlaşmasından doğmuştur. Kısaca diyebiliriz ki bir uzlaşmanın meyvesidir. Bu uzlaşmada, beraberinde devlete yeni roller yüklemiştir. Devlet aksaklığın olduğu her noktaya en önemlisi ekonomiye dahi müdahalede bulunabilmelidir (Şaylan, 2003: 95-96). Refah devletinin en önemli özelliği risklerin dağılım şeklidir. Refah devleti, en yoksul kesimdeki riskleri ele alıp asgari düzeyde belli bir kesime yönelik çalışmalar yapabileceği gibi daha kapsayıcı çalışmalarda yapabilir. Esping- Andersen farklı ülkelerdeki refah devleti şekillerini şöyle özetlemiştir; Öncelikle liberal, sosyal demokrat ve muhafazakâr şeklinde bir kategorileştirmeye gitmiştir. Liberal modelde en yoksul kesim tespit edilerek (engelliler, anneler vs.) yardımlar yapılır. Fakat bu model ayrıştırıcı bir özelliğe sahiptir. Yapılan yardımlarda çok tatmin edici bulunmamaktaydı. Muhafazakâr modelde ise riskler statülere göre sınıflandırılarak benzer olanları bir başlıkta toplanmıştır. Sosyal demokrat modelde ise toplumdaki riskler için tüm halkın bir araya gelmesine dikkat çekilmiş, dayanışmanın önemi vurgulanmıştır (Esping ve Andersen, 2006: 45-46). Türkiye’de ki sosyal refah devletini açıklama da ise Ferrera’nın ‘‘Tikelci Klientalist’’ adını verdiği model açıklayıcı olmuştur. Bu model seçim dönemlerinde çok fazla manipülasyonlara uğramaktadır (Ferrera, 2006: 209). Türkiye’de formel ve enformel yapıların etkisi oldukça fazladır. Bu yüzden hiyerarşik karmaşık yapılar da çok fazla bulunmaktadır. Gökbayrak da tamda bu noktada bu karmaşık ve hiyerarşik yapıların çözülmesinde ailenin ve geleneksel yapıların önemine dikkat çekmiştir (Gökbayrak, 2009: 69).

3.2. SOSYAL POLİTİKALAR

Sosyal politikayı anlatmadan evvel, öncelikle politika kavramına değinmek gerekir. Politika, devletin yapılması gerekenleri belli bir içeriğe, amaca ve yönetime göre düzenlemesini ifade eder. Değişiklik gösteren sistemdeki yapılar, sistemlerin uygulamaları, politikanın konusudur (Titmuss, 1974: 23-32). Ayrıca politika, toplumdaki düzeni bozan çatışmaların yahut farklılıkların çözüme ulaştırılmasında öneme sahiptir.

Sosyal politikanın ortaya çıkışı, sanayi devriminden sonra sermaye sahipleriyle, emekçiler arasındaki sorunların, devlet tarafından çözülmesi sonucu ortaya çıkmıştır (Gençler ve Çiftçi, 2013: 3). Sosyal Politika, insanların kültürel, ekonomik, sağlık, eğitim, istihdam gibi konularda halkın aleyhine yapılan düzenlemelerdir (Rogers, 1977: 22-27). Sosyal politika kavramına, günlük yaşantılarda çok kez rastlanır. Örneğin, izlenilen ve okunulan haberlerde kadına yönelik şiddetle ilgili bir haber görüldüğünde toplumsal cinsiyet eşitliği adına çalışmalar yapılması gerektiği düşünülür.

3.2.1. Aile ve Sosyal Politika

Toplumun en küçük yapı taşı ailedir. Aile ile toplum arasında karşılıklı bir etkileşim vardır. İnsanoğlunun sosyalleşme süreci ailede başlamaktadır. Devlet her zaman aileyi güçlendirici politikalar oluşturmıştır. Dünya genelinde de aileye yönelik politikalar yirminci yüzyılda oluşmaya başlamıştır. Devletin politikası ilk zamanlar aile içerisinde ki zayıf bireylerin güçlendirilmesine yönelikken zamanla aileyi bütün olarak ele alıp güçlendirme politikasına geçilmiştir. Avrupa’da uygulanan aile politikasını Dumon şöyle açıklamıştır; ilk olarak aileyi ekonomik anlamda güçlendirmeye yönelik çalışmalar yapılmıştır. İkinci olarak da aileye danışmanlık ve eğitim hizmeti sağlanarak aileler bilinçlendirmeye çalışılmıştır. Son zamanlarda ise İngiltere’nin aile politikasına bakıldığında aile yapısını güçlendirme, ailenin mahremiyetini koruyarak aileyi güçlendirecek çalışmalara destek olmak ve sosyal anlamda ki adaleti sağlamak gibi politika göttüğünü görüyoruz (Priyor, 2009: 1-3).

Avrupa’da 2017 yılında çocuk ve aile ile ilgili konularda gelişmeler yaşanmıştır. Bunlardan biri de Avrupa Sosyal Haklar Temel Prensipleri toplantısıdır. Bu toplantıdan aile ve çocukların karşılaştığı problemlerle ilgili oluşturulan yasa ve politikaların genel yapısı oluşturulmuştur. Özellikle risk halinde ki çocuklara ve çocuk yoksulluğunun çözümüne yönelik mücadele planı oluşturulmuştur (Kurt, 2016: 116-123).

Sanayi devrimi birçok konuda olduğu gibi aile yapısında da olumlu ve olumsuz değişiklikler meydana getirmiştir. Küreselleşme ile birlikte bu değişiklikler daha da belirginleşmiştir. Sanayi devrimi sonrasında ki aile yapılarıyla günümüzdeki aile yapıları arasında dahi çok farklılıklar bulunmaktadır. Değişen yaşam biçimleri aile yapılarında da önemli değişimler meydana getirmiştir. Aile ile ilgili politikalarda bu değişim şartları yani

ihtiyaçlar dikkate alınmalıdır. Sanayi devrimi biz duygusunun yerine ben duygusunun gelişimini sağlamıştır. Bu durum aile içerisinde ki ilişkileri etkilemiş ve bireysellik ön plana çıkmıştır. Beraberinde de aile içerisinde çatışmalara neden olmuş ve sonuç olarak da boşanmalar artmıştır (Turgut, 2017: 105-114). Boşanmaların artmasıyla beraber kadının toplumdaki yerinde önemli değişimler olmuştur. Kadının toplumdaki yeri değişince erkeğinde doğrudan toplumda ki konumu ve yeri değişmiştir. Bu değişim en çokta geleneksel toplumlarda yani toplumsal cinsiyet ayrımcılığıyla yetişen ataerkil toplumlarda zor olmuştur. Kadın bütün bu süreçlerin sonunda daha eğitimli ve daha özgür olmuştur. Buda artık sadece erkeğin boşanma davası açabileceği zihniyetini değiştirmiş ve haksızlığa uğrayan kadınların korkmadan kendilerinden daha emin bir şekilde boşanma davası açabilmesini kolay kılmıştır.

Değişen yaşam koşullarıyla beraber kadınlarda aydınlandılar ve önceliklerini değiştirdiler. Önceden evlenme hayalleri kuran genç kızlar artık eğitim ve iş hayatına öncelik vermeye başladı. Bunun doğal sonucu olarak da evlilik oranlarında düşüşler meydana geldi. Evlilik oranlarında ki azalmalar, değişen toplum yapıları, toplum içerisinde gayri resmi birlikteliklere ve evlilik dışı çocukların doğmasına, tek ebeveynli aile tiplerinin oluşmasına neden olmuştur. Aile yapıları zayıflayınca ahlaki değerler ve maneviyatta zayıflamaktadır. Devlet bütün bu gelişmelerin sonucunda aile politikalarına önem vermeye başlamıştır. Eğitim alan ve iş hayatına giren kadına toplum tarafından verilen önem de arttı. Kadın aileye ekonomik destek verince kadının iş gücü değerli hale geldi. Aile yapısının değişimine neden olan etkenlerden bir diğeri de sosyal medyanın hayatlarımızda çok fazla yer almasıdır. Aileler sanal uyaranlar yüzünden vakit geçirememekte iletişim kuramamaktadır. Bu durumda aile birliğinin bozulmasına neden olmaktadır. Sosyal medya bu yüzden aileler için bir risk haline gelmiştir (Karslı, 2019: 6-12).

3.2.2. Toplumsal Cinsiyet ve Sosyal Politika

İkinci dalga feminist hareketin yanıt aradığı soruların başında cinsiyetler arasındaki ilişkinin politika ekseninde incelenip incelenemeyeceği gelmektedir. Cinsiyet arasındaki ilişkinin politikasının temelinde güç ilişkileri bulunmaktadır. Millet'e göre cinsiyet ilişkileri incelenirken iktidar-güç ilişkileri incelenmelidir (1973). Bu durum cinsiyet

farklarının ve eşitsizliklerini anlamamızda ve bu doğrultuda bir politika geliştirmemize yardımcı olacaktır.

Toplumsal cinsiyet değişmez bir durum değildir. Toplumsal cinsiyet iktidar ilişkileri içerisinde de biçimlenir. Ataerkil yapı, erkek ve kadının sosyal alandaki konumlarında belirleyici olmaktadır. Ataerkil yapının yaygın olduğu toplumlarda toplumda ki kurallar erkek cinsleri tarafından belirlenmektedir. Bu toplumlarda özel, kamusal, sosyal ve ekonomik alanda söz sahibi erkeklerdir. Beauvoir'ın bu konudaki temellendirmesi esas cins ve öteki cins şeklindeyken Weber'in ise ezen ve ezilen şeklindedir. Bourdieu'nün tahakküm ve itaatkâr ilişkisi de erkek ve kadın ilişkilerini açıklamaktadır. Esas cins, ezen, tahakküm kuran erkek iken, ezilen, öteki cins ve itaatkâr olan kadın olarak nitelendirilmiştir. Ataerkil yapı sadece kadınları ezen bir yapılanma değildir. Aynı zamanda farklı erkeklikleri de ötekileştirmektedir. Ataerkil yapı kendisini sürekli üreten dinamik bir yapıya sahiptir. Kadınların ve LGBT+'ların hak mücadelesini bugün halen görmekteyiz. Bu da göstermektedir ki bugünün toplumlarında da sosyal adalet yeterince sağlanamamıştır. Titmuss'a göre sosyal politikalar değerlerden bağımsız olamamalıydı. Sosyal politikaların amacı da değerler doğrultusunda toplumu değiştirmek ve dönüştürmek olmalıydı (Titmuss, 1974: 139). Başta söylediğimiz feminist harekette sosyal politikaları özgürlük değerleri doğrultusunda inşa etmektedir.

Toplumsal cinsiyet ise bireylerin bir başka bireyle ilişkisinde önemlidir. Bu ilişki biçimi toplumdan topluma değişiklik göstermektedir. Bu ilişki biçiminde temel belirleyici faktör ise sosyal anlamda sürekli üretilen güç ilişkileridir (Connell, 2016: 42). Toplumsal cinsiyet ilişkilerini anlamaya yönelik birçok kuram bulunmaktadır. Connell'e göre toplumsal cinsiyet ilişkileri emek, iktidar ve kateksis yapılar üzerine kuruludur (2016: 151-152).

Kadın emeği özel mülkiyetin geliştiği toplumlarda kapitalizmin nesnesi haline gelmiştir. Bu durum kadının köleleştirmesinin başlangıcı sayılmaktadır. Ataerkil toplumlarda emeğe dair sektörler erkekten yanadır. Böyle toplumlarda kadınların yapabileceği ve erkeklerin yapabileceği işler olarak sınıflandırılma yapılmaktadır. Ortner erkeklerin yetersiz kaldıkları noktaları bilgi ve teknolojileri kullanarak gidermeye çalıştığını ve kadının üzerinde üstünlük kurmaya çalıştığını belirtmektedir (1974: 75). Kadının doğurganlık özelliğiyle ve ev işleriyle tanımlanması eğitim yaşamına engel

olmakla birlikte birçok alanda özgürleşmesini de engellenmiştir. Kadınlarla erkeklerin eşit iş olanaklarında çalışmasına rağmen eşit işte eşit ücret alamamalarında ve cam tavanların altında kadınların değersizleştirilmesinde eril iktidarın dayatmaları bulunmaktadır. Baskı ve denetim emek piyasasını destekleyen bir diğer faktör iktidardır. Kişisel şiddet, kurumsal şiddet, özel ve kamusal alandaki hiyerarşik yapılanmalar cinsiyet ayrımcılığına neden olan faktörlerin birbiriyle olan ilişkisini anlamamızı sağlar (Connell, 2016: 151). Güç eşitsizliklerini şiddet başlığı altında görmekteyiz. Şiddet, fiziksel ve sembolik olmak üzere iki farklı şekilde görülebilmektedir. Farklı kadınlıkların ve erkekliklerin iktidar yapılarında ki değişimle birlikte yeni gelişmeler meydana gelmiştir. Bu yeni gelişmeler de hak arama yolunda ve eşitlik mücadelesinde birer fırsat olabilir. Ataerkil yapının devamını sağlayan bir diğer faktör de arzudur. Arzu cinsel yönelimin üretilmesinde ve cinsiyet karşıtlığı düşüncesinin toplumda inşa edilmesinde önemlidir. Ataerkil normlar erkek üstünlüğünü ve heteroseksüel ilişkinin varlığını kabul etmektedirler. Ataerkil sistemde cinsiyet ilişkileri eşitsizlik üzerine kuruludur. Ataerkil yapı bütün formları yani, emek, arzu ve iktidar ilişkilerini kullanarak farklı kadınlıkları erkeklikleri ve diğer cinsiyet ilişkilerini eşitsizliği meydana getirecek konumlara yerleştirmektedir

3.2.3. Türkiye’de Kadının Güçlendirilmesine İlişkin Politikalar

Aile Danışmanlığı Hizmetleri: Bu hizmet ailelere geçiş döneminde ki sıkıntıları ve sorunları çözmek amacıyla verilmektedir. Aile içi iletişimi geliştirmek ve aileleri güçlendirmek adına bu hizmet sunulmaktadır. Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı 10. Kalkınma Planı’nın 245. Maddesinde şöyle denilmektedir: 9. Kalkınma Planı döneminde başlamış olan aile eğitim programlarının devam etmesi ve ailelere yönelik danışmanlık hizmetlerinin yaygınlaştırılması önemlidir. Fakat aileye hizmet verilirken aile bir bütün olarak ele alınmalıdır. Aile ilgili araştırmalar artırılmalıdır (T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı Onuncu Kalkınma Planı, 2014-2018). Bu planlamadan sonra Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı eğitimcilere gerekli eğitimleri verdikten sonra ailelere gerekli eğitimler vermeye başlamıştır. Bu eğitimlerin amacı, ailenin gücüne inanarak farklı dönemlerde yaşanana aile sorunlarına değinmek ve bu sorunlara çözüm odaklı yaklaşabilmektir. Bunun dışında bir de yeni aile olacak çiftler için bu süreçte karşılaşılabilecek sorunlar için koruyucu ve önleyici programlarla güçlü

temellere oturtulmuş aileler kurmak amaçlanmıştır. 11. Kalkınma planında aileye yönelik yapılan politikalar, toplumun genelini etkilemesi, toplumsal bütünlüğün ve düzenin sağlanmasında önemli bir yere sahip olması ve toplumsal riskleri azaltması açısından çok önemlidir. Aileye yönelik politikalarda aile politikalarının tüm paydaşları ile oluşturulması ve aileye verilen hizmetlerin çeşidinin ve kalitesinin daha da artırılması bu hizmetlerin yaygınlaştırılmasına yönelik önemli politikaların uygulanacağı belirtilmiştir (T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı On birinci Kalkınma Planı, 2014-2018).

Boşanan ve Tek Ebeveynli Ailelere İlişkin Politikalar: 2014-2018 yılında 10. Kalkınma Planı'nda 248. ve 254. maddelerinde boşanan ailelere ve tek ebeveynli ailelere danışmanlık hizmetlerinin verilmesi gerektiği gündeme gelmiştir (T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı Onuncu Kalkınma Planı, 2014-2018). Ayrıca boşanma oranlarında ki artış devletin arabuluculuk hizmetleri projesini de gündeme getirmiştir. Fakat boşanma oranlarına bakınca bu durumun pekte çözüm sağlamadığı görülmektedir.

Boşanma sürecinden en çok zarar gören çocuklardır. Ebeveynler bazen karşı taraftan intikam almak ve karşı tarafa zorluk çıkarmak adına çocukları kullanabilmektedir. Devlet boşanan ailelerin çocuklarına özel koruma politikaları oluşturmaktadır. 11. Kalkınma Planında ise boşanma üzerine bir madde bulunmamakta aileye yönelik hizmetlerin artırılması ve politikaların geliştirilmesi konusuna değinilmektedir. (T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı On birinci Kalkınma Planı, 2014-2018).

Boşanan kadınlar üzerinde yapılan araştırmalar göstermektedir ki kadınlar sosyal hayatlarında sıkıntı yaşamaktadırlar. Bazen boşanan kadınlar boşanmış olduklarını toplumsal hayattaki ilişkilerinde ön yargılı düşüncelerden dolayı saklama ihtiyacı da duymaktadır (Can ve Aksu, 2016: 893-900). Devlet, boşanma kararı almış ailelere ve ailelerin çocuklarına danışmanlık hizmeti zorunluluğu getirerek çocukların ve kadınların bu süreçten asgari düzeyde etkilenmesini sağlayabilmektedir. Bir aile dört farklı ilişkiden oluşmaktadır. Karı-koca ilişkisi, bireyin kendisi, ebeveynle çocuğun ilişkisi, kardeşler arası ilişki şeklindedir. Boşanma gerçekleştiğinde karı ve koca ilişkisi bitmektedir. Sağlıklı ailelerde karı-koca ilişkisi bittiğinde diğer ilişkiler devam etmektedir. Fakat

toplumumuzda kültürel normlarımız ve geleneksel yapılarımızdan dolayı tüm ilişkiler zedelenmektedir.

Ailede Kadını Şiddetten Korumaya Yönelik Politikalar: Kadına yönelik aile içi şiddet kadına eşi ya da diğer aile üyeleri tarafından uygulanan yaygın bir şiddet türüdür. Bu şiddete yazılı ve görsel basında çok sık görülmektedir. Şiddete uğrayan kadının nerden hangi tür yardım alacağını bilmemesi de şiddetin bir başka yüzüdür. Şiddetin aile mahremiyeti olarak görülmesi, “kol kırılır ev içinde kalır” inanışlarıyla şiddetin üstü kapatılmakta ve kadının kaderi değişmektedir. Aile içerisinde kadına yönelik şiddetin birçok boyutu bulunmaktadır; psikolojik nedenler, iletişim eksikliği, medyanın etkisi, ekonomik yoksunluk, madde ve alkol kullanımı, gelenek ve görenekler, cinsiyet eşitsizliği, eğitimsizlik, erken yaşta evlilikler (Demir, 2000: 59). Kadına yönelik şiddet tüm dünyada geniş kesimlere yayılmaktadır. Kadının boşanmak istemesi bunu düşünmesi bile bir şiddet nedeniydi. Dünya Sağlık Örgütü tarafından aile şiddet konusu 1996 yılında “halk sağlığı sorunu” olarak belirlenmiştir. 1988 sonrasında kadına şiddete yönelik mücadeleler artmıştır. Şiddetin görünür hale gelmesi en büyük gelişmelerden birisidir. 90’lı yıllardan sonrada bu mücadele çözüm odaklı ilerlemiştir. Kadınlar aile içi şiddeti aile içerisinde çözölemeyeceğini devlet ve sivil toplum örgütleri vasıtasıyla çözölebileceğini belirtmiştir. Günümüzde kadın ve erkek rollerinde ki değişiklik karşılıklı bir güç mücadelesine dönmüştür. Ayrıca ataerkil yapı da bu şiddet olaylarını artırmaktadır. Şiddete yönelik ilk kanun 20 Mart 2012 tarihinde çıkarılmıştır. 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanunun amacı kadınları şiddetten korumaktır. 2013 yılında da bu kanun doğrultusunda uygulama yönetmenliği kabul edilmiştir (Yüksel Kaptanoğlu, 2018: 57-64). Şiddeti Önleme ve İzleme Merkezleri (ŞÖNİM) oluşturuldu. Bu merkezlerin işleyişi şu şekildedir; şiddet uygulayanlara önleyici, şiddete uğrayana da koruyucu tedbirler alınmaktadır. Ayrıca şiddeti uygulayana karşı izleme, rehberlik ve yönlendirmeler yapılmaktadır. Merkez 7/24 hizmet vermektedir. Şiddete uğrayan kadınların eğer hayati tehlikesi varsa kadın konuk evlerine yerleştirilmektedir. Kadın konuk evlerinin adresleri gizli tutulmaktadır. Kadın konukevine gelen kadınların geliş sebepleri birbirinden farklıdır. Bu noktada eksik olan kısım ise sebeplerine göre kalış yerlerinin ayarlanmamasıdır (Reçber, 2018: 370-375). Örneğin çocuğu ile kadın konuk evine yerleşen kadının çocuğu okula gönderildiğinde e-okul sisteminden yeri hemen tespit edilebilmektedir. Bu da hayati tehlikesi olan kadının

konuk evinde kalmasının bir anlam ifade etmediğini göstermektedir. Türkiye’de şiddete maruz kalan kadın için en büyük yaptırım şiddet uygulayan eşe uzaklaştırma vermektir. Şiddet olaylarına baktığımızda bunun pekte çözüm olmadığını görmekteyiz. Aynı durumun yurt dışı örneğine bakıldığında etkili bir yaptırımla karşılaşılmaktadır. Şöyle ki kumar oynayan eşine ve çocuğuna bakmayan, eşine ve çocuğuna şiddet uygulayan erkeğin, maaşına el konulmakta ve aile içi harcamalar yapması üzerine maaşı kadına verilmektedir (Başer, 2020: 40).

11. Kalkınma Planının 597. maddesinde, ‘‘ Aile içi şiddeti doğuran ve pekiştiren olumsuz tutum ve davranışların ortadan kaldırılması için toplumsal bilinç düzeyinin erken çocukluk döneminden başlayarak yükseltilmesine yönelik olarak örgün ve yaygın eğitim faaliyetleri düzenlenmesi’’, 598. maddesinde, ‘‘ Aile bireylerinin birlikte güvenli zaman geçirebilecekleri ve paylaşımlarını artıracabilecekleri ulaşılabilir mekânların yaygınlaştırılması’’, 602. maddesinde ise, ‘‘Kadına yönelik şiddet, erken yaşta ve zorla evliliklerin önlenmesine yönelik düzenlemelerin etkin uygulanmasını sağlamak amacıyla gerekli çalışmaların yapılması’’ ve ‘‘Kadına yönelik şiddet, erken yaşta ve zorla evliliklerin önlenmesi amacıyla tüm kamu kurum ve kuruluş personeli dâhil olmak üzere farklı hedef gruplarına yönelik eğitim, seminer vb. farkındalık artırma çalışmalarına devam edilmesi’’, ‘‘Kadına yönelik şiddetle mücadelede şiddet mağduruna ve şiddet uygulayana yönelik hizmet sunan kurum ve kuruluşların kapasiteleri ve kurumlar arası koordinasyonun artırılması’’ ifadelerini görmekteyiz (T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji Ve Bütçe Başkanlığı On birinci Kalkınma Planı, 2014-2018).

Erken Evliliği Önlemeye Çalışan Politikalar: Türkiye’de yasal evlenme yaşı 18’dir. 17 yaşındaki bir genç kızda ailesinin, ailesi yoksa yasal vasilerinin izniyle evlenebilmektedir. 16 yaşındaki kız çocukları ise hayati önemi olan durumlarda mahkeme izniyle evlenebilmektedir. Türkiye’de çocuk yaşta evliliklere bazı bölgelerde ve günümüzde de rastlamaktayız. Erken evliliklerle mücadelede mahkeme aşamasındaki durumlarda ailelerle görüşülüp bilgilendirme ve rehberlik yapılarak bu duruma engel olunmaya çalışılmaktadır. UNICEF ile Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı arasında iş birliği politikaları bulunmaktadır. UNICEF, doğu bölgelerinde rastlanan çocuk yaştaki evliliklere yönelik mücadele modelleri sunmaktadır. Bu modellerin içeriği şöyledir; çocuk yaşta evliliklerin nedenlerini araştırmak, bu sorunun kaldırılmasında ki engeller nelerdir bunları araştırmak, çocuk yaşta evlendirilmeye zorlanan çocukları ya da

çocuk yaşıta evlendirilmiş çocukların tespitini sağlayacak kurumları desteklemek, çocuk yaşıta evlendirilen kızları vaka olarak belirleyip buna yönelik hizmetleri sınıflandırmak, çocuk yaşıta evliliklerin önlenmesinde mücadele eden yerel hizmetlere destek sağlamaktır. (UNICEF, 2018). Bu maddeleri gerçekleştirme amacıyla Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, din görevlileri, muhtarlar ve öğretmenler, saha çalışanları, sivil toplum kuruluşları olmak üzere toplam bin kişi eğitim almıştır. Bütün bunların dâhilin de en önemli mücadele toplumsal farkındalıktır.

Kadının İş Gücüne Katılması ile İlgili Destekleyici Politikalar: Kadınların iş gücüne katılımı toplumların ekonomik ve sosyal alanda kalkınmalarında önem arz ettiği görülmektedir. Kadınlar, iş gücüne girdikçe ekonomik anlamda özgürlüklerini kazanmaya çalışmaktadır. Ekonomik anlamda bağımlı olmayan kadın aynı zamanda sosyalleşmekte ve toplum tarafından da saygı duyulmaktadır. Fakat kadının iş gücü piyasasında işi, erkeğe kıyasla biraz daha zor görünmekteydi. Kadının biyolojik özellikleri yani anne olması hem çocuğunun hem evdeki sorumluluklarının gerekleri kadını hem mental anlamda hem de fiziksel anlamda yormaktadır. Kadınların iş gücüne katılımı ikinci dünya savaşı sonrasında artmıştır. Gelişmiş ülkelerde ise bu oran her geçen yıl artmaktadır. Türkiye’ye baktığımız da ise kadının iş gücüne katılımı 1980’li yıllardan sonra düşüş göstermekle birlikte son yıllarda tekrardan artış yaşanmaya başlamıştır. Kadın-erkek eşitliği noktasındaki gelişmeleri Türkiye’de 95’li yıllarda görmekteyiz. Kadının iş gücüne katılımını sağlayacak çalışmalar gelişmiş ülkelere kıyasla daha azdır. Gelişmiş ülkelerdeki kadınların iş gücüne katılım oranı, gelişmekte olan ülkelerdeki kadınların iş gücüne katılım oranından yüksektir (Standing, 1999: 586-599). Zamanla gelişen çalışma koşulları ve ücretlerdeki artışlar kadınların işe girme oranlarını artırmıştır. Kadınların eğitim düzeylerinin artması evlenme oranlarının düşmesine ve kadınların işgücü piyasasına girme oranlarının artmasına imkân sağlamıştır. Uluslararası Çalışma Örgütü, ‘İstihdamda Kadın’ raporunda çalışma ortamında kadınların, erkeklerle aynı ücret eşitliğinden faydalanamadığı ve bu durumla ilgili düzenlemeler yapılmazsa bu durumun artacağı belirtilmiştir (ILO, 2016: 25). 11. Kalkınma Planı’nın 542. maddesinde bu konuyla ilgili şöyle yer verilmiştir; ‘‘Güçlü toplumun inşası kadınların güçlenmesiyle mümkün olacaktır. Bu bağlamda, kız çocuklarının ve kadınların eğitim ve öğrenime erişimi ile sosyal ve ekonomik hayata katılımının artırılması, kaynaklara erişimin kolaylaştırılması, kadının toplum içindeki statüsünün geliştirilmesi için farkındalığın

artırılmasına yönelik çalışmalar yapılacaktır.” Ayrıca gene 11. Kalkınma Planının 570. Maddesinde de bu konuya değinilerek şöyle bir açıklamaya yer verilmektedir; “Kadınların işgücü piyasasına katılımlarını kolaylaştırıcı ve istihdamlarını artırıcı uygulamalar geliştirilecektir.” (T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı On birinci Kalkınma Planı, 2014-2018). Kadının iş gücüne katılımını sağlamak adına Avrupa Birliği ve Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı bir araya gelerek 2019 yılında bir proje hazırlamıştır. Bu proje belirli iller de öncelikle başlatıldı ve asgari ücretin 2 katından fazla maaş alan kadınlar projeye dâhil edilmedi. Projenin içeriği şu şekildedir; 0-60 aylık çocukları olan annelere aylık 100 avro karşılığı Türk lirası, kreş ve gündüz bakım evine ya da oyun kulübüne göndermek şartı ile yardım yapılmıştır. Kadının iş gücüne katılımında destekleyici bir diğer çalışma da ücretsiz kreş hizmetidir. Ekonomik İş birliği ve Kalkınma Örgütü tarafından yayınlanan rapora göre örgüte bağlı ülkeler arasında işgücüne katılan kadın oranının en düşük olduğu ülke Türkiye’dir (WOE, 2015). Bu durumun nedeni olarak geleneksel düşüncenin devam etmesi görülmektedir.

Ülkemizde çalışan kadınlara 16 hafta ücretli izin hakkı verilmektedir. Hatta anne adayları isterse doğum öncesi izin hakkı olan 8 haftanın 5 haftasını doğum sonrasında kullanabilmektedir. Doğum sonrasında 6 ay anneye süt izni verilmektedir. Fakat bu süt izni gün içerisinde 3 saattir. Bir anne adayını mesela Ankara, İstanbul gibi bir şehirde yaşıyorsa 3 saat yeterli olamamaktadır. Bu noktada bakanlığın yeni bir düzenleme yapması gerekli görülmektedir. Ayrıca doğum yapan anneye ve eşi çocuk bir yaşına gelinceye kadar ücretsiz izin hakkı verilmektedir. Doğum izninden sonraki 6 ayda yarım gün çalışma hakkı da annelere sağlanmaktadır (T.C. Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sistemi, 2016). Çalışma koşullarında kadını koruyan bir diğer yasa da İş Kanunu’dur.

Kadın ve Erkek Arasında Ücret ve Fırsat Eşitliği: Kadın ve erkeğin fırsat eşitliği konusuna yönelik hak arayışını 1957’de ki Roma Anlaşmasında görmekteyiz. Bu anlaşma ile Avrupa Birliği ülkelerinde kadın ve erkek arasındaki ücret eşitliği haklarının temelleri atılmıştır (Özerdem, 2010: 19). Uluslararası Çalışma Örgütü’nün raporuna göre cinsiyet eşitsizliğinden bir tanesi olan kadın ve erkek arasındaki ücret eşitsizliği geçmişe göre az, fakat halen günümüzde örneklerine de rastlanmaktadır. Ücret ayrımcılığı, aynı eğitim seviyesine sahip olan erkek ve kadının, işte gösterdikleri performansta dâhil aynı olmasına rağmen farklı ücret alınması, işe alınmada ve işe verilen ücretin belirlenmesinde cinsiyete bakılmasıdır (Çakır, 2008: 34). Dünya Ekonomik Forumunun 2015 raporuna

göre Türkiye kadın ve erkek arasında ki fırsat eşitliği noktasında 145 ülke arasında 131. sıradadır. Ücret eşitliği noktasında da 82. sıradadır. Ücret eşitliği noktasında cezaların olmasından olacak ki fırsat eşitliğine kıyasla daha iyi bir noktadayız (WOE, 2015). Cinsiyetten kaynaklı ücret farklarının oluşmasının nedenleri önemlidir. Kadının erkeğe kıyasla düşük ücret almasının arkasında; kadınları daha düşük ücretle daha uzun çalıştırılabilmesi, kadınların promosyonlarının erkeklere oranla az olması, kadınların hamilelik ve sonrası dönemde çalışmalarına ara vermesi ve kadınların iş yerlerinde yükselmesi gibi nedenler sayılabilir.

Türkiye’de kadına yönelik ücret eşitsizliğinin önlenmesi için çeşitli sözleşmeler bulunmaktadır. Uluslararası Çalışma Örgütü’nün 1951 yılında kabul ettiği ücret eşitliği sözleşmesiyle 1958 yılında kabul etmiş olduğu istihdam ve meslekte ayrımcılık sözleşmesi örnekleridir. Türkiye ise bu sözleşmeleri 1967 yılında onaylamıştır (ÇSGB, 1998: 246-316). İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinin 23. maddesinde cinsiyetine bakılmaksızın kişilere işini seçebilme hakkı, eşit koşullarda çalışabilme hakkı, cinsiyete göre ücret belirlenmesinin kaldırılmasına yer verilmiştir. Ayrıca bir diğer sözleşmede 1985 yılında Türkiye’de kabul edilen “Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Kaldırılması” sözleşmesidir (İnsan Hakları Derneği, 2022).

3.2.4. Türkiye’de ki Sosyal Politika ve Uygulamaların Olumlu ve Olumsuz Yönleri

Türkiye’de kadına yönelik şiddetle ilgili doğru verilere ulaşmak mümkün değildi. Elde edilen verilerde Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının sınırlı verilerinden, sivil toplum örgütlerinden ve Adalet Bakanlığı istatistiklerinden elde edilmekteydi. Bu bilgiler çokta gerçeği yansıtmamaktaydı. Çünkü çoğu kadın çocuğundan ayrılma kaygısıyla, şikâyetçi olursa daha ağır şiddete maruz kalma korkusuyla şikâyetçi olamamaktaydı. En kötüsü de söylem ve davranışların hangisinin şiddet olabileceğini ataerkil yapı belirlemekteydi. Türkiye’nin cinsiyet eşitliği noktasında ki geri kalmışlığını örnekleyecek bir mesele de şöyledir; 2016 yılında ki hükümet zamanında çocuklara uygulanan cinsel istismar suçlarında istismara uğrayanın ve istismarı uygulayanın evlenmesi durumunda ceza durumu ertelenmekteydi. Bu duruma toplumdaki pek çok kesimin karşı çıkmasıyla bu düzenleme geri çekilmiştir. Dört yıl sonra bu düzenleme tekrardan gündeme gelmiştir. Bu seferde düzenlemeyi istismara uğrayanla istismara kalkışan arasında ki yaş farkının 15 yaş olması durumunda da evlenebileceğini ve cezanın

erteleneceği şeklinde değiştirmişlerdir. Bu durumun kadına şiddetin, kadın ve çocuk istismarının meşru hale gelmesine katkı sunacağı aşıkardır. Bu durumun halen gündeme gelmesi de Türkiye’de ki cinsiyet eşitsizliği konusundaki geri kalmışlığının en iyi göstergesidir. Kadın bedenine müdahale anlamına gelen kürtaj konusu kadının bedeninin kontrol etmesi açısından ataerkil yapının bir düzenlemesidir (Direk, 2018: 192). Bu düzenlemede zamanla yasallaşmıştır. Bu noktada önemli problemlerin birisi de kürtaj olacak kadının bu durum tek başına karar verememesi eşi ve ailesinin bilgisi dâhilin de gerçekleşmesidir. Bu da kadının yaşamını zaman zaman tehlikeye sokmaktadır (Çoban, 2015: 90-102).

1930’lu yıllarda Türkiye’de çocuk doğumuna yönelik teşviklerin olduğu nüfus politikası hakimdi. Bu politika 1960 yıllara gelindiğinde nüfus artışına neden olmaktaydı. Fakat beraberinde hali hazırda bir alt yapı çalışması da bulunmamaktaydı. Bu yüzden de 1930’lu yıllarda ki nüfus politikası 60’lı yıllarda dezavantajlı durumlar meydana getirmiştir (Çavlin ve ark., 2012: 54). Türkiye’nin 10 yıllık nüfus planlaması ve aile planlamasına bakıldığında söylemin en az üç çocuk üzerine kurulu olduğu bilinmektedir. Fakat nüfusun artışına yönelik teşvikle birlikte insan gibi yaşamaya yönelik bir çalışma bulunmamaktaydı. Bu söylemlerin altında kadının özel alana ait olduğunu, kadının okumasının aile içerisindeki sorumluluklar üzerinden yapılmak istendiğini de görmekteyiz. 2005 yılında yayınlanan Cinsel Haklar Bildirgesi’nde bütün bireylerin kendi bedeni üzerinde hakkı olduğu fakat politik baskılarla kadınların bu hakkına müdahale edildiği belirtilmiştir (WAS, 2014).

Kadınlık ve erkeklik rollerini toplum içerisinde ki sosyal ortamlarda öğrenmekteyiz. Bu ortamlardan birisi de eğitim kurumlarıdır. Eğitim kurumları toplumsal cinsiyet eşitliği hususunda hassas davranmaya özen göstermelidir. 2019 yılında Eğitim Kurumları Sosyal Etkinlikler Yönetmeliği’nden toplumsal cinsiyet eşitliği hedefi Millî Eğitim Bakanlığı tarafından kaldırılmıştır (Resmî Gazete, 2019). Bu durum toplumsal cinsiyet eşitliği mücadelesini sekteye uğratmıştır. Ayrıca toplumsal cinsiyet eşitliğini tehdit eden diğer önemli bir konu ataerkil zihniyetin ortaya çıkardığı bir zihniyet yapısı olan karma eğitimin ahlaki yapıyı bozuyor söylemidir.

Kadınların politikaya katılımlarında az da olsa artış vardır. Fakat halen yeterli değildir. Çünkü siyaset erkek işi olarak görülmekteydi, kadınların yönetici olabilecek

yeterliliğe sahip olmadığı ve kadınların önünde sosyal ve ekonomik engellerin olduğu düşünülmektedir. Bu konuda bir diğer ayrımcılık ise cinsiyetini farklı tanımlayanların parlamentoda söz hakkı olmamasıydı. Bu durumun benzerini iş gücü piyasasında da görmekteyiz. Kadınların ve erkeklerin iş gücüne katılım oranına yönelik araştırmalar yapan Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) kadınların iş gücüne katılım oranının erkeklere oranla çok daha az olduğunu açıklamıştır (TÜİK, 2019). Uluslararası Çalışma Örgütünün verilerine göre de kadının iş gücüne katılımının artması ve yönetici pozisyonunda çalışması zaman alacaktır (Başer, 2020: 341). Kadınların ev içinde gerçekleştirmiş olduğu işlerin bir maddi karşılığı bulunmamaktaydı. Üstelik ev içi emek değersiz olarak nitelendirilmekteydi. Kadının iş gücü piyasasına girmesi, kadının özel alandaki sorumlulukları öne sürülerek engellenmekteydi. Kadın eve bağımlı olmaya başladıkça eşi tarafından maddi ve manevi şiddete de maruz kalmaktadır. İş gücüne katılım sağlayan kadın, erkek ile eşit işte eşit ücret alamamaktaydı. Erkeğe kıyasla daha düşük ücrete maruz bırakılmakta ve çoğu kadında sigortasız çalıştırılmaktaydı. Bütün bu sayılan nedenlerden dolayı yoksulluğun kadınlaştığını yani kadınlar üzerinden söylem yaratıldığını görmekteyiz.

Toplumsal cinsiyet denilince akla gelen bir diğer alanda sağlıktır. Kadınlar nitelikli sağlık hizmeti almakta sorun yaşamaktadır. Sağlık hizmetinde kadınların sorun yaşadığının en önemli örneklerinden birisi anne ölümleridir. Kadınların bedensel gelişimlerini tamamlayamadan çok genç yaşta evlenip hamile kalması sonucunda doğum sırasında ölmesi kadınların yaşadığı cinsiyet eşitsizliğinin bir sonucudur (Demirgöz Bal, 2014: 15-28). Bakanlığın kayıtlarına göre Dünya ölçeğinde 400.000 civarında her yıl anne ölümü olmaktadır (T.C. Sağlık Bakanlığı Kurumu Sağlık İstatistikleri Yıllığı, 2019). Anne ölüm oranları dünya ölçeğinde azalma gösterse de batıya kıyasla artış gözlenmektedir (Abali ve Oskay, 2011: 14-21). Anne ölümleri kırsal kesimlerde daha çok görülmektedir. Kadınların tıp alanında yaşadığı sıkıntılardan bir diğeri de tıpın ilerlemesiyle bebeğin anne karnında gelişimiyle birlikte cinsiyetinin öğrenilebilmesi olumlu gibi gözükse de beraberinde ataerkil zihniyetlerin yoğun olarak yaşandığı bölgelerde erkek çocuk tercih edildiği için kız çocukların yaşamlarına anne karnında son verilmesiydi. Ülkemizde cinsiyet seçimi uygulaması yasal değildir. Fakat çocukta cinsiyet kaynaklı bir hastalık rastlandığında fetüsün yaşamına son verilebilmektedir (Koyun ve ark., 2011: 67-69). Kadına yönelik tıp kaynaklı cinsiyet eşitsizliği ve bir şiddet

biçimi de kadın sünnetidir. UNICEF' in verilerine göre bunun yapılmasının nedeni temizlik, dini gereklilik, evlilik bağına korunacağı düşüncesi ile yapılmaktadır. Bu uygulamanın sağlığa hiçbir yararı bulunmamaktadır (UNICEF, 2013). Bu durum beraberinde ağrılara, genital enfeksiyonlara, doğum sıkıntılarına ve en sonda ölüme neden olmaktadır (Demirgöz Bal, 2014: 15-28). Bu uygulamanın ortadan kaldırılması için ulusal ve uluslararası iş birlikleri gereklidir. Halk ve toplumun önde gelen akılları bu konuda aydınlatılmalı ayrıca dini liderlerle bu konuda iş birliği sağlanmalıdır. Bununla beraber bu konuda yasal önlemlerin alınması ve devlet politikalarında bu konuya karşı söylemlerde bulunmalıdır. Kadınlara yönelik cinsiyet eşitsizlik göstergelerinden birisi de bekâret kontrolüdür. Bekâret durumu Türk toplumlarında önemliydi. Fakat bu kontrol kadınları psikolojik sarsıntılara, intiharlara kadar sürüklemektedir. Çoğu kız çocuğu daha çocuk yaşta ailelerinin zoruyla evlilik dışı ilişkiye girme korkusunu bahane sunarak eğitim hayatından mahrum bırakılıp çocuk yaşta evlendirilmektedir. Kadın bu şekilde hem eğitim hayatından mahrum kalmakta hem de erken yaşta hamile kalarak hayatını sağlık anlamında tehlikeye sokmaktadır. Bekâr kadınlar devletin sağlamış olduğu üreme sağlığı hizmetinden faydalanamamaktadır. Çünkü bekâr kadınlar korunmayan kadın olarak nitelendirilmiştir (Giray, 2004). Bu hizmetten evli kadınlar ise erişimde ve yararlanma noktasında sıkıntı yaşamaktadır. Evli kadınlardan ekonomik anlamda eşe bağımlı olanlar eşe sormadan bu hizmetten yararlanamamaktaydı. Ayrıca erkek hekime karşı bir ön yargı olmasından ve mahrem duygulardan dolayı muayene olmamaktaydı. Buda kadınlarda yaşanan önemli sağlık problemlerinin teşhisine engel olmakta ve erken tanı konulamamasından dolayı çeşitli kadın hastalığı ölümleriyle de karşılaşmaktadır (Şahiner ve Akyüz, 2010: 333-342). Özetle toplumsal cinsiyet eşitsizliği konusu sağlık sorunlarını da beraberinde getirebilmektedir. Bütün ülkelerde farklı şekillerde bu duruma rastlamaktayız. Sağlık çalışanları konuya insan hakları ve cinsiyet eşitliği penceresinden bakabilmelidir.

Buradan yola çıkarak cinsiyet eşitliği hususunda dünya genelinde başarı sağlanamadığı bu konuda gerek sivil toplum örgütleri gerek kamu kurumları, yerel kurumlar ve özel kurumların ortak bir çalışma içerisinde olması gerektiği kanaatine varılmıştır. Kadına yönelik şiddetle mücadelede 2019 yılında imzalanan kurumsal anlaşmalar toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamada ve kadına yönelik şiddetin azalması noktasında umut vermektedir. 2018 yılında Adalet Bakanlığı ve İçişleri Bakanlığı

tarafından hayat geçirilen KADES uygulaması kadına yönelik ve çocuğa yönelik şiddet kapsamında önemli bir uygulamadır (T.C. İçişleri Bakanlığı, 2018).

3.2.5. Dünyada Toplumsal Cinsiyet Politikaları

Adil, kadın erkek eşitsizliğinin olmadığı, farklılıkların yargılanmadığı bir toplum yaratılmasında eşitsizliğe maruz bırakılan insanların güçlendirilmesi önemlidir. Bunun gerçekleşmesi için ülkeler birlik içerisinde. Örneğin, Dünya Ekonomik Formu (WEF), Birleşmiş Milletler (UN), Dünya Sağlık Örgütü (WHO), Avrupa Konseyi (EC), Avrupa Birliği (EU), Ekonomik Kalkınma ve İş birliği Örgütü (OECD) gibi örgütlerin geliştirdikleri sözleşmeler ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması için oluşturdukları stratejiler, raporlar ülkelerin toplumsal cinsiyet politikalarının temelidir (Başer, 2020: 333). Bu politikalar her ne kadar toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamada önemli adımlar olsa da yeterli olmamıştır. Eril iktidar üstünlüğünü korumak istediğinden yasal düzenlemeler de gerçekleşmemiştir. Cinsiyet eşitliğine yönelik mücadeleler ve küresel ölçekli sözleşmeler cinsiyet eşitliği adına çok yeterli olmasa da az da olsa kazanımlar sağlamıştır.

OECD (Ekonomik Kalkınma ve İş Birliği Örgütü) tarafından belirli zamanlarda yayınlanmakta olan Sosyal Kurumlar ve Toplumsal Cinsiyet Endeksi (SIGI); adil olmayan hukuk kuralları ve adil olmayan sosyal hayat normları ve pratiklerine yönelik araştırmalara göre 2014 yılından, 2019 yılına kadar geçen süre de aile içi şiddetin azaldığını, çocuk gelinlerin suç sayıldığını, kamuya atamalarda cinsiyet eşitsizliğinin azaldığını, ücretli hamilelik izinlerinin ve kadın sünneti inancının azalmasıyla, toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik düzelmelerin olduğu görülmüştür. Fakat araştırmalara göre bütün bu olumlu gelişmeler çok yavaş ilerlemektedir. SIGI'nın sonuçlarına göre toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması ve kadınların güçlendirilmesinin en az iki yüzyıla ihtiyaç vardır. 2018 yılında dünyada 195 ülke içerisinde sadece 143'nün anayasasında toplumsal cinsiyet eşitliği tanınmıştır (Un, 2019-2020) Uluslararası alanda kadınların hem kamusal hem siyasal alandaki konumlanmaları zayıf kalmıştır. 2018 yılında dünyada ulusal parlamenterlerin %24'ü kadındır. Kadınlar, erkeklere kıyasla iş yerlerinde daha az ücrete tabi kılınmaktadırlar. Kadınların her ne kadar ekonomiye katılımı artsa da halen geleneksel anlamda ki rolleri devam etmektedir.

Kadına yönelik şiddet günümüzde de oldukça fazla yaşanmaktadır. Dünyada ki kadınların %35'i eşleri tarafından fiziksel ve cinsel şiddete uğramaktadırlar (Başer, 2020: 334). Boşanma oranlarının artması kadın cinayetlerinin azalmasına ve kadınların intihar oranlarının azalmasına neden olmuştur. Fakat boşanmalar kadınlar için dezavantajlı durumlarda oluşturmaktadır. Kadınlar çocuklarının velayetlerini kaybetme ve nafaka alamama problemi yaşamaktadırlar. Bir başka sorunda çocuk yaşta evliliklerdir. Günümüzde dahi çocuk yaşta evlilikler görülmektedir. Birleşmiş milletlerin 2019 raporuna göre bir yıl içerisinde 12 milyon kız çocuğu 18 yaşından önce evlendirilmiştir (UNICEF, 2018). Yasaların yetersiz oluşu, yasalarda boşluk olması ve teoride karşılığı olsa da pratikte cinsiyet eşitliğine yönelik bir karşılık bulunamamasından dolayı cinsiyet çalışmalarından bir çözüm alınamamaktadır. İzlanda toplumsal cinsiyet eşitliğinde lider ülkelerden birisidir. Başarılı olmasına neden olan politikalara bakıldığında görülmektedir ki kadına ve erkeğe eşit koşullarda çalışma fırsatı ve eşit ücret verilmekte, kadınların yönetici pozisyonunda olmasını sağlayacak imkânlar sunulmakta, kadınlar parlamentoda desteklenmekte, kadına yönelik şiddetle mücadele edilmekte ve kadına ve erkeğe ebeveyn olarak eşit sorumluluklar verilmektedir.

Dünya ölçeğinde baktığımız da araştırmalara göre toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda çok mücadeleler verilmektedir. Fakat verilen mücadele kadar olumlu değişim görülmektedir. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde bu değişim oldukça yavaş gerçekleşmiştir. Türkiye'de bu ülkelerden birisidir.

3.3. YOKSULLUK VE YOKSULLUKLA MÜCADELENİN KISA TARİHİ

Yoksulluk, insanların ihtiyaçlarını karşılayacak asgari yaşam seviyesine gelememe halidir. Yoksulluğun belli başlı bir tanımı yoktur. Geçmişten bugüne her toplumda görülen bir durumdur. Yoksulluğu ele alırken insanların ne yapabildiğini ve neyi yapamadığına dikkat etmek yoksulluğu anlamayı kolaylaştırmaktadır. Nobel ödüllü Amartya Sen "kapasite yoksunluğu" adında yeni bir kavram ortaya atmıştır. Kapasite yoksunluğu asgari düzeyde yaşam şartlarına ulaşabilmek için gerekli yapabilirliklerden yoksun olma halidir. Tanım temel itibarıyla birey özgürlüğünü vurgulamaktadır. Türkiye'de ise göreceli yoksulluk kavramını daha çok görmekteyiz. Bu durum yoksulluğun kentsel boyutunun ifade etmektedir. Göreceli yoksulluk, bireyin sosyal kültürel ihtiyaçlarını karşılayamamasını ve bu yüzden insanca bir yaşam sürdürememesini ifade

etmektedir (Sallan Gül, 2002: 109). Yoksulluğun birçok boyutu vardır; mutlak yoksulluk, göreceli yoksulluk, eski ve yeni yoksulluk, yerleşim yerine görsel kentsel ve kırsal yoksulluk, bizim şu an ki konumuzu ilgilendiren cinsiyet üzerinden daha çok kentlerde görülen kadın yoksulluğudur.

Yoksullukla mücadele çok eskiye dayanmaktadır. Yoksulluk, devletlerin ilerlemesi önünde büyük bir engeldir. Bu nedenle devletlerin yoksullukla mücadele konusu önem taşımaktadır. Devletler yerel ve küresel anlamda uluslararası sözleşmelerle yoksulluk sorununu çözmeye çalışmıştır. Yoksulluk, sosyal devlet kapsamında çağdaş toplumların en önemli sorunlarından biridir. Devlet, sosyal adaleti ve sosyal güvenliği sağlamakla beraber insanların onurlu bir şekilde yaşamasını sağlayan asgari hayat standardını da sağlamakla yükümlüdür. Sosyal devletin bu anlamda görev ve sorumluluklarını yerine getirme işlevine ise sosyal yardım denilmektedir. Devlet, sosyal yardımlarla toplumlarda ki yoksunlaşmayı gidermektedir. Sosyal yardım ise genel anlamda asgari düzeyde kendisine ve kendisinin bakmakla yükümlü olduğu ailesine kendisinden kaynaklanmayan sebeplerden ötürü bakamayacak kadar yoksul olan kişilere resmi ya da gönüllü kuruluşlarca muhtaçlık durumu tespit edilerek ayni ve nakdi yardımlarla asgari geçim seviyesine uygun hale getirilmeye çalışılır. Sosyal yardımlar aynı zamanda sosyal güvenliği de sağlamaktadır (Çengelci, 1993: 22). Sosyal güvenliği sağlama nedeni ise başka geliri olmayanları devletin verdiği sosyal yardımlar ile ekonomi ve sosyal risklerden korumaktır. Türkiye’de geleneksel dönemde yoksullukla mücadele gibi bir kavram yoktu insanlar birbirlerine yardım ederek bu duruma çözüm bulmaktaydılar. Yani Türkiye’de yoksullukla mücadele kavramı uzun süre gündeme gelmemiştir (Sallan Gül, 2002: 12). Cumhuriyetin ilk dönemlerinde yoksulluk kavramı köylü ile özdeşleştirilmişti. O dönemde yoksullukla mücadele köylünün köyde kalması için verilmişti (Buğra, 2021: 105). Devlet, yoksullukla mücadele etmek için 1935 yılında Çocuk Esirgeme Kurumu’nu açmıştır (Tekeli, 2000: 21). 1950’li yıllarda el emeğinin yerini makinelerin almasıyla ve ticaretinde gelişmesiyle yoksulluk artık sadece köylerin değil kentlerin de sorunu olmaya başlamıştır. 1970’lerden önce yoksullukla ilgili politikalar çocuklar üzerinden yürütülmekteydi (Ergun, 2005: 34). 1980 sonrasında ki neo liberal politikalar kırsal alandaki düzenleyici politikaların etkisini yitirmesine neden olmuştur. Bu da beraberine kırsal alandaki yoksulluğu daha da artırarak kırdan kente olan göçü artırmıştır. Bu durumda kentlerdeki yoksulluğu daha görünür hale getirmiştir. Devlet, 1980 sonrasında

yoksulluk sorununa kurumsal açıdan yaklaşmaya başlamış ve belli başlı politikalar belirlemeye başlamıştır

Türkiye de yoksullukla ilgili ilk kapsamlı uygulamalar, Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu'nun kurulması ve Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Teşvik Fonu'nun oluşturulmasıdır. Bu kurumlar korunmaya muhtaç çocuklar, yaşlılar, özürllüler ve yoksullara yönelik olmakla beraber yoksullara da yaşamsal ihtiyaçlarını destekleme noktasında ve gelir dağılımındaki adaleti sağlama noktasında önem taşımaktadır (Ergun, 2005: 35).

1990'lı yıllara gelindiğinde fark edilmiş ki yoksulluk sadece bireyleri etkileyen bir olgu değildir. Beraberinde siyasi ve politik boyutları da vardır. Bu dönemde beş yıllık kalkınma planları hazırlanarak yoksulluk sorunu resmi olarak tartışılmıştır. Bu dönemde yaşanan krizle birlikte enformel sektörde artış görülmeye başlanmıştır. Normalde Ülke ekonomileri için tehdit unsuru olan enformel sektör Türkiye'de bu dönemde kriz öncesinde yoksullukla mücadele için iyi bir ortam hazırlamıştır (Ersungur ve Topcuoğlu, 2014: 300-303). 2000'li yıllara geldiğimizde ise yoksulluk daha da fazla görünür hale gelmeye başlamıştır. Devlette bu konuda artık daha ciddi politikalar oluşturması gerektiğinin farkına varmıştır.

2001 yıllarında yaşanan ekonomik kriz Türkiye'de yoksulluğun boyutlarını değiştirmiştir. Kriz sonrasında uygulanan güçlü ekonomiye geçiş politikası düşük gelirli insanları daha da zor duruma düşürmüş ve yoksulluğu artırmıştır. Bu politikayla birlikte yoksulluk sınırı da yükselmiştir. Yoksul kesime yardım edilmesi için de Sosyal Riski Azaltma Projesi başlatılmıştır (Avcuoğlu, 2009: 34). Bu uygulamaya benzer bir diğer uygulama ise Şartlı Nakit Transferleri uygulamasıdır. Bu uygulama temel eğitim ve sağlık hizmetlerinin karşılanmasını hedef almaktadır. Ayrıca bu uygulama ile krizden etkilenen yoksul kesimin genç kuşaklara aktarımının da önüne geçilmiştir (Gürses, 2007: 67-68). 2001 krizinden sonra yoksulluğu önlemek amacıyla yapılan bir diğer çalışmada kır ve kentte insanların üretim yapmasına yönelik teşvik programlarıdır. Kişilerden olası kriz durumları için kendi kapasitelerini kullanmalarını ve kendilerini geliştirmelerini her şeyi devletten beklememeleri istenmiştir.

2002 yılında gerçekleşen 58. Hükümet programında insan merkeze alınarak sivil toplumun güçlendirilmesi amaçlanmıştır. İnsanların iyi bir gelir kadar özgürlüğe de

ihtiyacı olduğu vurgulanmıştır. O dönem nüfusun %15'i açlık sınırının altında bulunmaktaydı. Sosyal politikalarla bu durumun iyileştirilmesine öncelik verildi. Bu programda, Türkiye'nin OECD ülkeleri içerisinde gelir dağılımı en sıkıntılı olan ülkelere biri olduğu belirtilerek bu doğrultu da çalışanlardan vergi yükü azaltılmaya başlanmış, geniş çaplı yoksullukla mücadele programı başlatılmış, açlık sınırının altındaki yoksul vatandaşlara gerekli ekonomik ve eğitim desteği sağlanmıştır. Sosyal güvenlik konusunda yapılanmaya gidilmiştir. Aile kavramının önemi gündeme getirilmiş ve ailenin devamlığını sağlayacak çalışmalara başlatılmıştır (Özsoy, 2019: 103-105).

2003 yılı 59. Hükümet programında, merkezi idareden yerel idareye geçiş yapılacağı ve bütün hizmetlerin il düzeyinde karşılanacağı hedeflenmiştir. Vatandaşların insan onuruna uygun yaşayacakları bir sosyal güvenlik sisteminin kurulması da bu hükümet programında amaçlanmıştır (Özsoy, 2019: 105-106).

2007 yılı 60. Hükümet programında ise sosyal politika harcamalarına ağırlık verileceğine bu şekilde gelir dağılımının dengeleneceği düşüncesine yer verilmiştir. Eğitime ayrılan bütçe artırılarak okula gitme olanağının iyileştirilmesi amaçlanmıştır. Sağlıkta dönüşüm hareketi ile her vatandaşın özel ve devlet hastanelerinden Emekli sandığı, Bağ- kur ve Ssk'lı ayrımlarına tabi tutulmadan tedavi olması amaçlanmıştır. 2008 yılından itibaren 18 yaşından küçük çocuklara sağlık güvencesi sağlanması amacıyla "Genel Sağlık Sigortası" oluşturulması gündeme alınmıştır. Yoksul vatandaşların çocuklarının sağlık ve eğitim hizmetleri başlığı altında aylık ödemeler yapılması planlanmıştır. Engelli bireylerin refah seviyelerinin düzenleneceğine ilişkin planlamaların yapılacağı da bu hükümet programında amaçlanmıştır (Özsoy, 2019: 106-107).

2011 yılı 61. Hükümet Programında ise, Aile Sosyal Politikalar Bakanlığı kurularak sosyal ve ekonomik politikalar bütünleştirilip "sosyal restorasyon döneminin" başlatıldığı belirtilmiştir. İşsizlik sorununa yönelik iş piyasası teşvik programlarının oluşturulması amaçlanmıştır. Ayrıca kadınların iş gücü piyasasında ki istihdamının artırılmasına öncelik verilmiştir. Eğitim alanından tüm çocukların eşit yararlanabilmesi için sosyal devlet anlayışıyla hizmet sunulması planlanmıştır. Yaşlılara, dullara, yetimlere, engellilere ulaşılarak bu dezavantajlı gruplar için gerekli hizmet planlamalarının yapılması hedeflenmiştir. Yoksullukla mücadelede sadece günlük

ihtiyaçların karşılanması amaçlanmadığı sağlıklı bireyler olabilmeleri için sağlığa erişimlerinin kolaylaştırılması amacıyla şartlı sağlık yardımları ve yoksul ailelerin çocuklarının eğitimde fırsat eşitliğinden faydalanabilmesi için şartlı eğitim yardımlarının oluşturulması planlanmıştır (zsoy, 2019: 108-111). Bu hükümet programında yoksulluğun azaltılması doğrultusunda ‘‘2015 yılına kadar aylık 65 doların altında bir gelirle yaşamak zorunda kalan vatandaşın kalmayacağı ve 2023 için mutlak yoksulluğun ortadan kaldırılması’’ temel hedef olarak alınmıştır (Türkiye Büyük Millet Meclisi). 2017 yılında ise ASDEP projesi yürürlüğe sokularak aile ve kişiye özel hizmet sunularak ailenin durumuna göre yardım başvuruları sağlanmıştır (Türkiye Büyük Millet Meclisi). ‘‘İnteraktif Sosyal Hizmet Sunumu’’ ile evsizlere yönelik sosyal hizmet anlayışının geliştirilmesi planlanırken ‘‘DES’’ projesi ile engellilerin yaşamlarını maddi ve sosyal anlamda kolaylaştıracak standartların oluşturulması hedeflenmiştir. Aile yanında destek projesi ile ocuk esirgeme kurumunda kalan çocukların aileleriyle büyümeleri de hedeflenmiştir (zsoy, 2019: 111).

3.3.1. Yoksulluğun Kadınlaşması ve Temel Nedenleri

Yoksulluk, toplumların genel bir problemidir. Fakat kadınların yoksulluk oranlarının çok artması ‘‘yoksulluğun kadınlaşması’’ kavramının üzerinden söylemlere neden olmuştur. Bu kavramı ilk olarak Diana Pearce gündeme getirmiştir (Pearce, 1978: 28-36). Diana Pearce’ye göre kadınlarla erkekler kıyaslandırıldığında kadınların yoksullukla karşılaşma riski daha yüksektir. Değişen toplumsal yapı, aile yapısını da değiştirdi. Değişen aile yapısında beraberinde boşanmaların artmasına ve aile reisinin artık erkeğin değil de kadının olduğu bir toplumsal yapının oluşmasına neden olmuştur. Yoksulluğa kadının hane içerisinde ki konumuyla değil de bireysel bakılması kadınların hane içerisinde ki yoksulluğunu daha görünür hale getirecektir. Yoksulluk denilince ekonomik kriterler akla gelmektedir. Fakat bu durum farklı yoksulluk algılarını görmeye engeldir. Yoksulluğa objektif değil, sübjektif yaklaşmalıyız. Böyle yaklaşılırsa yoksulluk bireyin yaşadığı yaşam koşulları değerlendirilerek belirlenmiş olur. Çünkü kadın açısından yoksulluk çok boyutlu bir kavramdır. Kadınlar erkeklerle kıyaslandığında yetkilerinin oldukça az olduğunu ve kadınların kültürel yapı, yasal haklar ve iş gücü piyasası tarafından kısıtlandığı görülmektedir (Moghadam, 2005). Kadınların yoksulluğunu görünür kılan nedenler şöyle sıralanmaktadır; Zor işlerde erkeğe kıyasla

düşük ücretle çalıştırılması, çeşitli kurumlar tarafından hem sosyal hem ekonomik dışlanmaya maruz kalması, evin sorumlulukları nedeniyle ekonomik faaliyetlerinin sınırlanması, kaynaklara erişimde yoksun bırakılması, geçici işlerde çalıştırılması gibi (Ecevit, 2003: 85). Yoksulluğun kadınlaşması çalışmaları ABD toplumları üzerinden odaklanarak yapılmıştır. Çünkü yoksulluğun kadınlaşması ilk olarak ABD’de rastlanmıştır. Goldberg bu durumun nedenini aile reisinin anne olduğu hanelerin yoksulluk oranlarının 1960 ve 70’li yılları arasında iki kat artmasına ve kadın yoksulluğunun yüzde altmış gibi yüksek bir orana ulaşmasına bağlamıştır. Pearce, bu durum böyle devam ederse 2000’li yıllara kadar yoksulların tümünün hane reisinin kadın olduğu ailelerde olacağını ön görüyordu (Yusufoğlu, 2017: 104). Fakat sonraki yıllarda korkulanın olmadığı kadın yoksulluğu oranının düştüğü görülmüştür. 80’li yıllarda özellikle anne ve babanın olduğu hanelerde yoksulluğun arttığı anne ve çocuğun yaşadığı hanelerde belirli bir artışın olmadığı gözlenmiştir. 96’lı yıllara gelindiğinde ise resmi rakamlara göre kadın yoksulluğu oranı %57’lere düşmüştür (Bianchi, 1999: 312-313). Kadın yoksulluğu beraberinde çocuk yoksulluğunu da getirmektedir. Kadın hem kadınlık rolüyle hem de annelik rolüyle küresel çapta bir yoksulluk yaşamaktadır. Pearce çalışmalarında kadın yoksulluğunu üç sebepten olabileceğini öne sürmüştür; ilk olarak kadınların her mesleki görevde yer alamamaları, düşük ücrette çalışıyor olmaları ve babaların çocuk desteği noktasında kusurlu davranışlarıdır. Ekonomik anlamda yoksunluk kadınları erkeklere bağımlı kılmaktadır (Duyan, 2010: 20). Yoksulluk kadın için sadece bir gelir yoksunluğundan ibaret değildir beraberinde aile içerisinde şiddet ve toplumsal anlamda dışlanmaya da sebep olmaktadır. Türkiye’de de durum ABD’den farklı değildir. Amarty Sen yoksulluğa yeni bir açıklama getirerek sadece gelir azlığından ziyade yoksulluğun aynı zamanda eğitim, sağlık hizmetlerinden yoksun olmak, kendini ifade edememek, siyasi özgürlükten yoksun olmak, karara alma mekanizmasından ve güvenden yoksun olmak şeklinde olduğunu ifade etmiştir (Gürses, 2009: 334).

Günümüzde yoksulluğun kadınlaştığı kavramında dikkat etmemiz gereken husus yoksulluk oranları içerisindeki kadın ve erkek oranı karşılaştırması değil kadının bu yoksulluğu nasıl deneyimlediğidir. Chant, yoksulluğun kadınlaşması kavramının net bir karşılığının olmadığını belirtmiştir (Chant, 2006: 202-203). Bu durumun nedenlerinden biri homojen bir topluluğu kapsamamasıdır. Diğer bir nedense yoksulluk denilince sadece maddi açıdan durumun ele alınmasıdır. Oysa kadının yoksulluğu sadece ekonomik

nedenler değildir. Feministlere göre gelişmekte olan ülkelerde evin içerisindeki eşitsiz görev dağılımı yoksulluğun kadınlaşmasında önemli bir faktördür. Yoksulluğun kadınlaşmasında etkili olan faktörleri; haklar ve imkânlarda toplumsal cinsiyet eşitsizliği, neo liberal yapılanmaların cinsiyet eşitsizliğine etkileri, iş gücünün enformelleşmesi, göç ile akraba kaynaklı desteklerin yok olması şeklinde sıralayabiliriz (Chant, 2003: 1). Bütün bunlar beraberinde hane reisinin kadın olduğu tek ebeveynli aileler, yalnız yaşayan kadınlar, çocuğu olan boşanmış kadınlar, yoksulluk yardımı ile geçinen kadınlar gibi birçok farklı kategorileri de gündeme getirmiştir.

Türkiye'deki verilere baktığımızda kadın yoksulluk oranı 2002-2009 yılları arasında erkek yoksulluk oranına göre bir nebze daha fazladır. Türkiye'de kırsal bölgelerde kadın yoksulluğu daha çok yaşanmaktadır. Kadına ilişkin daha detaylı araştırmalarda kadınla ilgili daha dramatik bir tablo ortaya çıkmaktadır. Örnek verecek olursak Türkiye'de kadınların sadece %8'lik kısmı mülk sahibidir. Bir başka araştırma ise Türkiye'de kadınların büyük bir kısmının iş gücü piyasasında yer almadığını göstermektedir (Sallan Gül, 2005: 32). Türkiye'de tek ebeveynli ailelerde ki yoksulluk oranı %33,4'tür. Bu da yaklaşık olarak iki milyon insan etmektedir. En önemli nokta ise bu hanelerin %80'nin hane reisinin kadın olmasıdır (Işık ve Ataç, 2011: 66-85). Boşanma oranlarında artışın devam etmesi, aile yapısında yaşanan dönüşümler, kadınların mülk sahibi olamamaları, gayri resmi alanlarda iş bulmaları gibi çeşitli sorunlar bir araya geldiğinde kadınların yoksulluk oranlarında artış olacağı tahmin edilmektedir. Günümüzde de maddi anlamda yoksul olarak nitelendirdiğimiz insanların içerisindeki kadın sayısı hem gelişmiş ülkelerde hem de sanayileşmiş ülkelerde oldukça fazladır. Kadının yoksullaşmasının temel nedenleri şunlardır:

Kadının Eğitim Yoksunluğu: Eğitim bireylere sosyal statü sağlayarak onlara yaşamsal doyum sağlamaktadır. Yoksulluk ve eğitim arasında ekonomik ve kültürel bir ilişki vardır. Şöyle ki yoksulluğun çok olduğu yerde eğitime ulaşım azalmakta, eğitim düzeyi düştükçe de yoksulluk artmaktadır. Yani yoksullukla eğitim arasında ters orantı bulunmaktadır (Alpaydın, 2008: 50). Bir kadının eğitim olanaklarından faydalanması için ataerkil düzeni devam ettiren zihniyet yapısıyla mücadele etmek zorundadır. Yoksul ailelere bakıldığı zaman kız çocuk değil, erkek çocuk okutulmaktadır. Özellikle kırsal kesimdeki geleneksel aile yapısı erkek çocuğu ekmek kapısı olarak görürken kız çocuklarına yapılan yatırımı gereksiz görmekteydi. Çünkü bu ailelerde kız çocuklarına

misafir gözüyle bakılmaktadır (Topçuoğlu ve Aksan, 2014: 166). Yapılan araştırmalara göre ailenin yapısı ve sosyoekonomik statüsü ailelerin çocukların eğitimleriyle ilgili kararlarda etkili olmaktadır. Eğitimden yoksunluk farklı ülkelerde farklı şekilde ve boyutlarda görülmektedir. Fakat bütün ülkelerde sonuç aynıdır. Eğitimden faydalanamayan kadın iş olanaklarından da faydalanmakta güçlük çekmekte ve yoksullaşmaktadır. Türkiye’de ki kadınların eğitim konusunda uğradığı eşitsizliği Dünya Ekonomik Forumunun (WEF) yayınladığı raporda görebilmekteyiz. Forumda Global Cinsiyet Eşitsizliği Raporu bulunmaktadır. Bu rapora göre Türkiye 142 ülke arasında ‘‘eşitlik’’ konusunda 125’nci sırada yer almaktadır. Türkiye ekonomi anlamında Dünyanın 17’nci ekonomisiyken bu raporla görüldü ki en eşitsiz de 17’nci ülkesidir (WEF, 2015). Kadınların eğitimsiz ya da düşük eğitilmiş olmaları kadınların çalışma koşullarını kötüleştirmektedir. Eğitim ile kadınlara sadece okuma yazma becerisi kazandırmamaktayız. Eğitimle kadına toplumda ki ve ailede ki konumunu sorgulama becerisi kazandırılarak birey olabilmesi ve özgüven kazanması sağlanır. Ülkemizde de kadının işe alımında ve işteki sürekliliğinde eğitim düzeyi önem arz etmektedir. Eğitilmiş kadının iş gücü piyasasına katılmasıyla birlikte ekonomik anlamda bağımsız kamusal alanda daha çok yer alan ve etkin olan bir kadın profili oluşmaktadır. Kadının eğitim seviyesi artınca toplumdaki kadın erkek eşitsizliğini daha iyi görebilmektedir. Birçok ülke de kadın istihdamı artınca kadının aile içerisinde sorumluluklarını azaltmaya ve eğitimde fırsat eşitliği sağlamaya yönelik politikalar geliştirilmektedir (Koray, 1998: 460). Ekonomik anlamda yoksunluk durumunda eğitim insani gelişim aracı olmaktan çıkıp yatırım aracı olarak görülmektedir. Eğitim olanaklarından faydalanamayan kadınlar erken yaşta evlendirilip erkeğe bağımlı kılınmaktadır. Erkeğe bağımlılıkta beraberinde yoksulluğu ve yoksunluğu getirmektedir. Toplumun kadınlara atfettikleri ve geleneksel cinsiyet rolleri kadınları birçok şeyden yoksun kılmaktadır. Bu kültürel gerilik kadınları yoksul ve yoksun kılmaktadır.

Kadının Emeğinin Değersizleştirilmesi: Kapitalist üretim geliştikten sonra ev ile iş ayrımı net bir şekilde belirginleşti. Beraberinde erkeğin dış dünyadaki rolleri kadının ise ev içi rolleri net olarak ayrıldı. Kadına da ev hanımlığı rolü verildi (Bora, 2005: 60). Kapitalist toplumlarda aile yaşamı ve özel alan kadının doğal alanı ve bu alandaki rollerde onun doğuştan doğasına uygun olan roller olarak kadına sunulmaktaydı. Fakat kadının evin içinde harcadığı emek ve vakit onun zaten göreviymiş gibi bir algı yaratılarak

karşılığında bir ücret ödenmemekteydi. Çünkü bu emek görünmezdir (Acar-Savran, Tura-Demiryontan, 2008: 11). Kadının ev içi rolleri onu erkeğin gerisinde koymaktadır. Kadınlar iş gücü piyasasında da düşük ücretli işlerde vasıfsız olarak çalıştırılmaktadır. Çoğu kadında sigortasız kayıt dışı çalıştırılmaktadır. Enformel olarak çalışan kadın ve yoksulluk ilişkisi incelendiğinde toplumsal yapıdaki cinsiyet eşitsizliğinden dolayı yoksulluğun en çok kadını etkilediği görülmektedir. Üstelik bu kadınların sosyal koruma güvenceleri de bulunmamaktadır. Kadının kendisini geçindirecek asgari geçim seviyesine sahip olmaması kadını enformel yöntemlerle çalışmaya itmektir. Kadın kendi ayakları üzerinde kimseye muhtaç olmadan yaşayabilmek için bu kötü şartlarda çalışmayı kabul etmektedir. Fakat kadın bu şartlarda çalışarak bütün yasal haklarından mahrum kalmaktadır.

Kadınların iş gücüne katılımındaki engellerin başında sosyal kültürel normlar gelmektedir (Şenses, 2006: 177). Ataerkil yapı, gelenek-görenekler ve toplumun cinsiyet anlayışı bu sosyal kültürel normların başında gelmektedir. Bunların etkisiyle hem özel hem kamusal alanda kadına biçilen roller kadının zaten yapması gereken görevleri olarak sunulmaktadır. Birçok ülkede ev işlerinden, çocuk bakımından, yemek ve temizlik işlerinden kadın sorumlu tutulup beraberinde ise kadının işe girip çalışıp çalışmayacağına sadece kendisinin değil sosyal çevrenin de söz hakkı olduğu bir kadın anlayışı mevcuttu. Kadının ev ve çocuk bakımı sorumluluğu işe girmesini zorlaştırmaktadır.

Ekonomide ki dönüşümler, toplumsal cinsiyete dayalı sınıflandırmalara neden olmuştur. Pembe yakalı denilen düşük ücrette çalışan kadın topluluğu meydana gelmiştir. Pembe yakalılar, düşük eğitim ve düşük ücrette çalışmaktadır. Yoksulluğu da belirgin olarak deneyimlemektedirler (Thibos, 2007: 16). Yapılan araştırmalara göre kadınlar erkeklere kıyasla %20-30 oranında düşük ücret almaktadır. Bu duruma 1950'li yıllarda bir düzenleme getirilip cinsiyet ayrımcılığı kaldırılarak eşit işe eşit ücret düzenlemesi uygulamaya konulmuştur. Fakat pratikte kadınlara yapılan eşitsiz muamelenin devam ettiği gözlenmeye devam etmiştir (Özeri ve Biçerli, 2003: 66).

Kadınların işsiz kalma olasılıkları erkeğe kıyasla daha çoktur (Sallan Gül, 2005: 27). Bir gelir sahibi olmak ekonomik özgürlüğe sahip olmak beraberinde güçte sağlamaktadır. Güçlü olmak insanı bir adım öteye taşır her zaman ve kadının ekonomik anlamda güçlü olması kadını erkek karşısında söz sahibi kılmaktadır (Hattatoğlu, 2002:

304-305). Çalışan kadın emeği eşi tarafından ekonomik şiddete de maruz kalmaktadır. Şöyle ki kadının bankamatik kartının kadının elinden alınması, kadının maaşına kocası tarafından el konulması, maaşını istediği doğrultuda harcayamaması, kadına sadece yol parası verilerek aldıkları hakkında tek tek hesap vermesi, boşanan kadına nafaka verilmeyip kadını ve çocuğu yoksulluğa sürüklemek bunların hepsi kadına uygulanan ekonomik şiddetin örnekleridir. Simone de Beavouir'in (1993: 35) şu sözleri durumu aslında özetlemektedir: "Kadın öyle bir durumdadır ki, bütün insanlar gibi özgür ve özerk bir varlık olduğu halde yine de kendini, erkeklerin onu öteki statüsünü benimsemeye zorladıkları bir dünyada yaşar bulur."

Kadının işe girip çalışmasının önündeki engellerden biriside anne olmasıdır. Yani kadının çocuk bakımından sorumlu olması ve çalışma koşulları içerisinde çocuğunu bırakabileceği bir kreş imkânı olmaması, özel kreşlerin de yüksek ücretler istemesinden dolayı çalışmamaktadır. Dünyada kadınların iş gücüne katılım yaş aralığına bakınca 20-24 yaş aralığında kadınların çalışma oranlarında artış görüldüğü, 30'lu yaşlarda çalışma oranlarında düşüş olduğu, 40-45 yaş aralığında ise tekrardan çalışma oranlarında artış olduğu gözlenmektedir (TÜİK, 2021).

3.4. SOSYAL YARDIM ANLAYIŞI VE TARİHSEL SÜRECİ

Sosyal yardım kavramı tarihi süreçte değişik isimlerle varlığını sürdürmüştür. Sosyal yardım kavramının ortaya çıkışı tam olarak bilinmese de sanayileşmenin bir ürünü olduğu bilinmektedir. Tanımıyla ve içeriğiyle ilgilide bir netlik bulunmamaktadır. Sosyal yardımları toplumsal gerçeklikler üzerinden ele alıp değerlendirmekteyiz. Sosyal yardımların süreci kültürel ve dini özelliklere bağlıdır. Sosyal yardımdan evvel yardım kelimesinin tanımını yapmak gerekmektedir. "Yardım" kelimesinin sözlük anlamı; "kendi gücünü ve imkânlarını başka birinin iyiliği için kullanma, muavenet" demektir (TDK, 2022). Genel olarak sosyal yardım, sosyal güvenliği olmayan ya da güvenlik kurumlarının yardımlarının yeterli olmadığı durumlarda kişilerin korunması ve dışlanmasının engellemek amacıyla yapılan yardımlardır (Demirbilek, 2005: 287). Bir diğer tanımı da resmi ya da yarı resmi kuruluşlar tarafından yoksul vatandaşlara devlet bütçesinden yapılan yardımlara verilen addır (Tuncay, 1986: 14). Sosyal yardımlar 1601 yılında ilk kez İngiltere'de olmak üzere yoksulluk kanunu adı ile toplumlarda uygulanmaya başlamıştır. Bu yasa yoksullara yapılan yardımları sadaka gibi

hayırseverlerin yardımları ile değil resmi yollarla da yapılabileceğini göstermesi açısından da önem arz etmektedir. Yoksulluk kavramı sosyal yardıma göre çok yeni bir kavramdır. 1960 öncesinde yoksulluk kavramına çok rastlamamaktayız. Kısaca yoksulluk kavramı çok daha yeni bir kavramdır ve tarihsel süreçte yoksulluk kavramını karşılaması adına sosyal yardım kavramı literatüre kazandırılmıştır.

İnsanların kendisine yeterli olamadıkları noktada sosyal yardım hizmetleri yardımcı olmaktadır. Yardımların dağıtımında üç farklı yol izlenmektedir. İlk olarak kişinin gelirin bakılmaksızın belli başlı bir sosyal gruba üye olan vatandaşlara verilen evrensel yardımlardır. İkinci durum ise sosyal güvenlikle ilgili yardımlardır. Kişinin yardım alması için istihdam durumuna bakılmaktadır. Üçüncü durumdakilerde gelir ve mal varlığına bakılarak yapılan yardımlardır. Bu durumdaki yardımlarda kendi içerisinde üç gruba ayrılmaktadır; bunlarında ilki belli bir geliri olan vatandaşlara verilen nakdi yardımlardır. İkinci yardım türü ise belli bir gruba üye olan insanlara verilen nakdi yardımlardır. Bu yardım türüne örnek ise işsiz olanlara verilen yardımlar ve aile kredileridir. Son olarak da şartlı yardımlar vardır. Bu yardım türü mal ve hizmetlere erişimi sağlamaktadır. Ev alırken yapılan yardımlar ve bir okulda öğlen arası ücretsiz yenilen yemekleri bu kategoride sayabiliriz. Sosyal refah devleti döneminde bu yardımlar sekteye uğramadan dağıtılmaktaydı fakat daha sonra yaşanan dönüşümlerle bu yardımlar önceden hak olarak görülürken daha sonra lütuf olarak değerlendirilmeye başlandı. Sosyal refah devletinde yapılan sosyal yardımlar minnetle yapılmamalıdır. Sosyal yardımlar vatandaşın hakkı olarak görülmeli vatandaşlar arasında eşitlik ilkesine uyulmalıdır.

Sosyal yardım anlayışı insanların toplu halde yaşamaya başladıkları çok eski tarihlere kadar dayanmaktadır. Toplumların dini anlayışları, yönetim şekilleri, ekonomik ve sosyal yapıları değiştikçe sosyal yardım anlayışı da değişmiştir. Yoksullara yönelik yardımlarda eskiden beri gelen bir yöntem olan aile içi yardımlaşma önem arz etmekteydi. Bunun dışında değişik şekillerde de yardım faaliyetleri yürütülmüştür. Araştırmalara göre yardım faaliyetleri Eski Mısır, Yunan ve Roma'ya kadar dayanmaktadır. Semavi dinlerin ortaya çıkmasıyla artık yardımlara dini bir sorumluluk olarak bakılmıştır. Hristiyanlıkta kiliseler yardım alanında önemli bir yere sahipti. İslamiyet'te yardımlaşmayı emreden bir dindir. İslamiyet'te ki dini emirler bu yardımlaşmayı Müslümanlar arasında yaymıştır (Beşer, 2004: 38).

16. Yüzyılda sadaka reformu ile yoksul vatandaşların dilencilik yapması ve boş gezerek serseriliğin önlenmesi amacıyla yoksul genç ve sağlıklı vatandaşların çalıştırılması sağlanmıştır. Yoksul olup yaşlı, çalışamayan durumdaki vatandaşlara da sosyal yardımlarla destek sağlanmıştır.

18. Yüzyılda meydana gelen sanayi devrimi sonrasında meydana gelen yeni serbest piyasa ekonomisi ile “yeni yoksullar yasası” adında yeni bir yasa oluşturuldu. Bu yasa yoksulluk yasasının tam tersine yoksullara yardımın devlet tarafından değil sadaka yoluyla yapılmasını, yoksulların devletin sosyal yardım şartlarını kabul etmeleri doğrultusunda yardım alabileceğini savunmaktadır (Buğra, 2021: 45-53).

19. yüzyılda artık yoksulluk kitlesel bir hal aldı ve yeni yoksul kesimden çalışan bir kesim meydana geldi. Buda beraberinde çalışan haklarıyla ilgili bir düzenlemeyi gerektirdi. 19. Yüzyılda tüm dünyayı serbest piyasa ekonomisi ve Dünya ekonomi bunalımı etkisi altına almıştı. Bütün bunların sonucunda da sivil ve sosyal haklar bir bütün olarak görülüp yoksulluğu ayırtırmayan bir bakış açısıyla sosyal dayanışma temelinde sosyal yardım uygulamasını başlatmıştır. Bu anlayış 1945 yılından 1980 yılına kadar etkili olmuştur. Sosyal güvenlik ağı kurarak da yoksullukla mücadele edilmiştir (Açıkgöz, 2013: 383).

1970’li yıllarda başlayan neo-liberal küreselleşme ve sanayileşmiş batı ülkelerinde ki refah devleti uygulamaları tepkiyle karşılaşmıştır. Bunun sonucunda da bireyler artık yoksulluk durumlarında devlete sorumluluk yükleyemiyordu. Devlet vatandaşlara bireysel sorumluluk yüklemeye başlamıştır. Yoksulları yoksul oldukları için suçlayan eski bir anlayış hortlamaya başlamıştır (Buğra, 2021: 79).

Türkiye başlıklı baktığımızda modern anlamda sosyal yardımlarla geç tanışılmıştır. Osmanlı’dan Tanzimat’a kadar geçen sürede sosyo-ekonomik yapıda bir değişiklik olmadığından sosyal yardımlar kapsamında da bir değişiklik görmemekteyiz. Osmanlı imparatorluğu döneminde sosyal yardımlar üç başlık altında incelenmektedir. Bu üç başlık incelendiğinde görülüyor ki İslamiyet’in yardımlaşma felsefesi önem arz etmektedir. Osmanlı’da ilk sosyal yardımlaşma biçimi aile içi yardımlaşma olarak görülmektedir. Aile içi yardımlaşma tarım toplumlarında yani kırsal yerleşmenin olduğu bölgelerde yaygındı. İkinci yardımlaşma sistemi ise dini kurallara dayanan yardımlardır. Bunlardan ilki zekâttır. Zekât o dönemlerde mal varlığı bulunanlar tarafından mallarının

vergisi olarak görülüyordu. İslam'da bir diğer yardımlaşma şekli fitredir. Fitre veren kişinin zengin olması beklenmez yoksul olmayan herkes tarafından muhtaç durumda olanlara verilmektedir. Osmanlı imparatorluğunda ki üçüncü sosyal yardımlaşma sistemi vakıflardır. Vakıflar toplumu ilgilendiren her konuyu başlıca eğitim, sağlık, hayır işleri, belediye gibi hizmetleri yerine getirmektedir. Osmanlı imparatorluğunda bir diğer sosyal yardım şekli meslek gruplarının oluşturduğu sandıklardır. Bu yardım sadece sandık üyelerine yapılmaktaydı. 19. Yüzyılın ikinci yarısından sonra Osmanlı'da modern sosyal yardımlara rastlanılmıştır. Artık sosyal yardımlar yavaş yavaş devletin tekeline geçmeye başlamıştır. Muhtaç maaşları önemli yardımlardan biridir. Meşrutiyet döneminde kimsesiz, yaşlı, yetim vatandaşlara yoksul maaşı bağlanmaktadır (Beşer, 2004).

19. yüzyılın ikinci yarısından sonra ise sosyal yardım uygulamalarını yerel yönetimlerde yapmaya başlamıştır. Türkiye'de bugün ki düzeyde sosyal yardım anlayışı 2022 sayılı 65 yaşını doldurmuş yoksul Türk vatandaşlarına verilen aylık ile başlamıştır. Beraberinde de 1982 yılında gerçekleşmiş olan yoksul ailelerin çocuklarına eğitim bursu ve kalacak yer yani yurt imkânı verilmesi ile devam etmiştir. 1983 yılında da SHÇEK kapsamında muhtaç ailelerin çocuklarına ayni ve nakdi yardımlar verilmeye başlanmıştır. 1984 yılında ise Vakıflar Genel Müdürlüğüne sosyal yardım yapma yetkisi verilmiştir (Hacımahmutoğlu, 2009: 69).

1980 sonrasında ise sosyal yardımlarda süreklilik, dalgalanma ve değişim gibi özellikler dikkat çekmektedir. Dalgalanma, sosyal yardımlarda verilen miktarın bazen az bazen çok olması ve sosyal yardımların dağınık systemsiz olmasından kaynaklıdır. Dünya ölçeğinde de baktığımızda sosyal yardımlarda bazen artış bazen de azalma gözükmektedir. 1980 sonrasında sosyal yardım ve sosyal güvenlik alanındaki harcamalar için ayrılan devlet bütçeleri artış göstermiştir. 2000'li yıllarda ise harcamaların oransal dağılımlarında düşüş gözlenmiştir. 1980 yılının öncesi ve sonrasında sosyal yardımların analizini yapmak zordu. Çünkü kurumsal örgütlenmelerde dağınıklık ve systemsizlik bulunmaktaydı (Türkcan, 2003: 77). Sosyal yardımların bu iki yönü dalgalanma özelliğiyle açıklanmaktadır.

Süreklilik ise, 1980 sonrası Türkiye'de ki sosyal yardımların özelliğidir. Çünkü baktığımızda sosyal yardımlar dalgalanmalarda olsa sürekli devam etmektedir. Türkiye'de baktığımızda 1980 ve 2021 yılları arasında sosyal yardımlarda süreklilik söz

konusudur. Sosyal yardımlarda süreklilik muhtaç durumda olanların muhtaçlıkları geçene kadar yardımlardan faydalanıp muhtaç olarak değerlendirilmesidir. Özetle devlet muhtaçların bu durumunu hak kabul ederek muhtaçlıklarını gidermek için çeşitli sosyal yardımlarla sürekliliği sağlamaktadır (Taşçı, 2008: 140-143).

Değişim, 1980 sonrası Türkiye'sinin bir diğer özelliğidir. Sosyal yardımların değişim özelliğinden kasıt uygulama alanında ve yasal boyutlarında zamanla olan değişikliklerdir. Değişimin bu iki yönü süreklilik ve dalgalanma özelliğini de etkilemektedir. Sosyal yardımlarda meydana gelebilecek düzensizlik beraberinde bu konuyla ilgili çeşitli düzenlemeleri getirmiştir. Fakat bu düzenlemelerin yasal olarak var olması 2000'li yıllarda olmuştur. Günümüze kadar sosyal yardımlarda olan değişikliklerde onun değişim özelliğinin bir örneğidir aslında (Taşçı, 2008: 144-145).

Sanayileşmenin beraberinde getirmiş olduğu yeni şartlar daha sonrasında refah devleti anlayışının oluşmasına zemin hazırlamıştır. Ekonomik ve sosyal yapıda ki değişiklikler beraberinde sosyal yardımlardaki şekilleri ve miktarları da değiştirmiştir. Modern döneme geçince artık yardım faaliyetleri devletin tekelinde yürütülmeye başlamıştır. Toplumların gelişmişlik seviyeleri arttıkça yoksulluk oranları da beraberinde artış göstermiştir. Gelir dağılımı eşitsizlikleri bunun en önemli nedeni olarak görülmüştür. Bu noktada da sosyal yardım politikalarının önemi daha da artmıştır. Sosyal yardım sosyal koruma sistemiyle işleyiş sürdürmektedir.

3.4.1. Sosyal Yardım Türleri

Eğitim Yardımları: Bu yardım şekli öğrenciye verilen burslar, kırtasiye destekleri, servis ücretleri ve anne babalara çocuklarını okula göndermeleri için verilen teşvik yardımlarıdır. Eğitim yardımları sosyal teşvik yardımları olarak bilinmektedir (Sözer, 1994: 164-167) Nedeni ise eğitim alanında yapılan yardımların kişisel gelişimi etkilemesidir. ‘‘Bu yardımlar Millî Eğitim Bakanlığı, SHÇEK, Vakıflar Genel Müdürlüğü, Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu Genel Müdürlüğü ve Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı (SYDV) tarafından yapılmaktadır’’ (Hacımahmutoğlu, 2009: 91).

Sağlık Yardımları: Muhtaç durumda ki insanların sağlık problemleri yaşadıklarında tedavi olabilmeleri için devlet tarafından masraflarının karşılanması için

yapılan yardımlara verilen addır. Gelişmiş ülkelerde sağlık yardımı sosyal koruma sistemi içerisinde ayrı bir kalem olarak ele alınmaktadır. Bu yardımlara da sosyal yardım denilmektedir. Bu durum sağlık hizmetlerinin vergilerle yürütüldüğü ülkelerde geçerlidir. Türkiye’de sağlık hizmetleri sosyal sigortalar kapsamında yürütülmektedir. Sağlık güvencesi olmayan vatandaşlar masraflarını kendisi karşılamaktadır. Yoksulluk durumu olan vatandaşların sağlık hizmetleri masrafları devlet tarafından karşılanmaktadır. Sağlık yardımlarını sağlık bakanlığı ve Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı yapmaktadır (Hacımahmutoğlu, 2009, 90-95).

Gıda Yardımları: Muhtaç durumda olan insanlara gıda maddelerini temin etmesi için gıda çekleri verilmektedir. Bunun dışında sıcak yemek ya da gıda kolisi şeklinde de yardım yapılabilir. Gıda yardımları koli, gıda kartı şeklinde de olsa amaç yoksul insanları sosyo-ekonomik anlamda rahatlatmaktır. Rogers ve Coates sıcak yemek yardımının dolaylıda olsa insanların gelir düzeyin de etkili olduğunu belirtmiştir (Rogers ve Coates, 2002: 12-14). Gıda yardımları, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı, Vakıflar Genel Müdürlüğü ve belediyeler tarafından yapılmaktadır.

Barınma Yardımları: Kalacak yeri olmayan ya da sağlık nedenlerinden dolayı bir şehirden diğerine giden yoksul vatandaşlara devlet tarafından devlete bağlı bulunan yerlerde barınmasını sağlayacak yardımlar yapılmaktadır. Bu sayede yoksul vatandaşların geçim masrafları bir nebze de olsa rahatlamaktadır. Bu yardım direk barınacak bir misafirhane ya da konuk evi şeklinde olduğu gibi nakit para yardımı, konut kredilerinde kredi faizinin düşürülmesi şeklinde de olabilmektedir. Türkiye’de konut kredilerinde faiz düşürme gibi bir yardım türü olmasa da yoksul vatandaşların evleri bakımsızsa onarılması ve iyileştirilmesiyle ilgilenilmektedir. Bazen de kira yardımı adı altında yoksul vatandaşla kira ödeneği çıkarılmaktadır. Fakat bu yardımlar rutin olarak yapılan yardımlar değildir (Hacımahmutoğlu, 2009: 90-95).

Yakacak Yardımları: Muhtaç vatandaşlara yakacak yardımı adı altında kömür ve odun yardımı yapılmaktadır. Doğalgaz yardımı adı altında ya da kömür, odun yardımı adı altında nakit para yardımı da yapılabilir. Bu yardımlar kaymakamlıkların sosyal yardımlaşma vakıflarınca ve belediyelerce yapılmaktadır (Hacımahmutoğlu, 2009: 90-95).

Yaşlılara Yapılan Yardımlar: Yaşlı vatandaşlara Sosyal Güvenlik Kurumu tarafından 65 yaş aylığı verilmektedir. Belediyeler ve Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı tarafından yaşlılara yardım yapılmaktadır (İncedal, 2013: 90). Bu yardımlar SGK tarafından verilen yaş aylığı gibi düzenli değildir.

Engellilere Yapılan Yardımlar: Devlet tarafından engelli vatandaşlara engelli aylığı adı altında kaymakamlıkların sosyal yardımlaşma birimlerince aylık maaş verilmektedir. Ayrıca engelli yakın aylığı adı altında da engelli raporunda ağır engelli durumu olan vatandaşlara Aile Sosyal Politikalar tarafından aylık olarak maaş ödenmektedir (Hacımahmutoğlu, 2009: 90-95).

Giyim ve Ev Eşyası Yardımları: Bu yardımlar Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı (SYDV) ve Belediyeler tarafından başvurusu olan vatandaşlara sosyal incelemesi yapıp yoksul olduğuna kanaat getirildikten sonra bazen bağışlarla bazen sıfır eşya ve kıyafetlerle yardım sağlanmasıdır. Belediyeler, kıyafet yardımında çok fazla ölçüt aramamakla beraber bir yıl aralıklarla bu yardımlardan faydalanma olanağı sunmaktadır. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı ise yılın belli dönemlerinde bu yardımları yapmaktadır. Belediyelerde bu yardımı yapan kuruluşlara “hayır çarşısı” denilirken Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı “sosyal marketler” aracılığıyla bu yardımları yapmaktadır (Hacımahmutoğlu, 2009: 94).

İşsizlere Yapılan Yardımlar: Ülkemizde devlet tarafından işsiz olan vatandaşlara yapılan bir yardım başlığı bulunmamaktadır. Belediyeler kurmuş oldukları kariyer merkezleri vasıtasıyla işsiz, çalışabilir durumda olan vatandaşları iş bulmaları ve çalışmalarını için iş ilanları olan kurumlara yönlendirmektedir. İş-Kur vasıtasıyla vatandaşlar kendi kendine yetebilir duruma gelmesi için üretimin teşviki amacıyla iş olanakları sunulmaktadır (Hacımahmutoğlu, 2009: 95).

Eşi Vefat Etmiş veya Eşinden Boşanmış Kadınlara Yönelik Yardımlar: Devlet eşinden boşanan çocuğu olmayan kadınlara özel bir yardım sağlamaktadır. Şayet çocuğu varsa o zaman Aile Sosyal Politikalar tarafından Sosyo-Ekonomik Destek (SED) yardımı altında çocukların bakımı ve eğitimi için nakit para yardımı verilmektedir. Bu yardım her ay verilmektedir. Çocuğun bakım veya eğitim dönemine göre miktarı değişmektedir. Bu yardım sayesinde kadınların ekonomik nedenlerle çocuklarını sevgi evlerine bırakması engellenmeye çalışılmıştır. Eşi vefat eden kadınlara ise herhangi bir yaş şartı

gözetmeksizin dul maaşı adında sosyal yardım desteği sağlayarak kadınların kimseye muhtaç olmadan yaşaması için destek vermektedir. Belediyeler tarafından da ekmek ve gıda yardımı verilerek dul ve boşanan kadınlara destek sağlanmaktadır. Kaymakamlıkların sosyal yardımlaşma birimlerince kira yardımı adında kira desteği sağlanarak kadının muhtaçlık durumu azaltılmaya çalışılmıştır (Yıldırım, 2019: 27-29).

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Geleneksel toplumlarda ki erkek egemen yapı, kadınların erkeklere her konuda bağımlı kılmış ve kadınların hayatını zorlaştırmıştır. Kadınların ev dışında başka bir yaşam alanları bulunmamakla birlikte sosyal hayatları da kısıtlanmaya çalışılmıştır. Bu durum kadının birçok şeyden yoksunluğuna neden olmuştur. Paranın denetimi erkekte olup maddi anlamda bolluk olduğu dönemlerde, erkek bu durumdan dolayı söz sahibi olup kendisine bir güç atfetmiştir. Fakat fakirliğe düştüğü zaman erkek bu durumdan kendisini asla sorumlu tutmayıp hepsinin bedelini kadına ödetmeye çalışmıştır. Geleneksel toplumlarda paternalistik aile modeli görülmektedir. Yani geniş aileler bulunmakta ve ailenin en yaşlı erkeği, diğer aile bireyleri üzerinde otorite sahibi olarak kabul edilmiştir. Modern döneme geçildikçe bu tür aile yapılarının çözülmeye başladığı ve değiştiği görülmektedir. Kentleşmenin artmasıyla göçler artmakta ve ailenin erkek üyeleri kentlere göç ederek kendi aile hâkimiyetlerini kurma yoluna gitmiştir. Eskiden ailenin büyüğü olan erkek, ailedeki diğer erkek üyelere ailesini koruyup, kollama ve ihtiyaçlarını giderme sorumluluğu yüklemekteydi. Fakat geleneksel aile yapılarının dönüşümünün sonucunda çekirdek aile yapılarında erkek, babanın yokluğu ve kapitalizmin beraberinde getirmiş olduğu yeni piyasa koşulları karşısında bir karışıklık yaşayıp yeni piyasa koşullarının güvensiz ortamında evliliğe sıcak bakmamaktaydı. Bu durumda paternalist babalık rollerinin kuşaktan kuşağa aktarılmasına engel olmuştur. Bu değişimler de beraberinde erkeklik kayıplarına neden olarak gösterilmiştir. Türk toplumu, modernleşmek isterken kendi milli kültürünü korumaya çalışmıştır. Milli kültür kadını, köylü kadının modern kadına dönüşümü, geniş ataerkil ailenin çekirdek aileye dönüşümü olarak ele alırken, erkek kimliklerinin modernleşmesini kültür ve aile üzerinden ele almamıştır. Modern erkeklik denilince cinsiyet eşitliği ve kimlikleriyle alakalı bir tanımlama geliştirememiştir. Bir modern erkeği, modern olmayan erkekten ayıran temel kıstas eğitim ve mesleği olmuştur (Sancar, 2020: 304). Meslek sahibi, eğitilmiş erkek egemenliğini tam da bu noktadan kurmaktaydı. Bu erkekler kendilerini uygar olarak tanımlarken diğer taraftan da cinsiyet eşitsizliğine karşı duyarlı davranmamaktaydı. Genel olarak cinsiyet eşitsizliğinin doğuştan gelen kadınla erkeğin biyolojik yapısından kaynaklı bir durum olarak düşünen kesimini muhafazakâr köylü kesim olarak düşünssek de modern düşünce yapısının da temelini bu düşünce yapısının oluşturduğunu görmekteyiz. Türk toplumlarında erkeklik için bazı önemli aşamalardan geçmek

gerekiyordu. İlk olarak sünnet olmak erkekliğe ilk adım olarak görülmektedir. Askere gitmek ise erkekliğin önemli bir diğer aşamasıdır. Daha sonrasında evlenmek ve erkek çocuğa sahip olmak bugün bile önemini kaybetmeyen erkeklik değerleridir. Bunların dışında egemen erkeklik inşası sırasında en önemli kısım kadınlara düşmektedir. Kadınların egemen erkeklik davranışlarını onaylaması ve kabul etmesi egemen erkekliğin oluşumunda ve devamlılığında çok önemlidir.

“Kadın” denilince birçok söylemle karşılaşmaktadır. Kadını cinsiyet kategorisi adı altında alıp değerlendirildiğinde görülmektedir ki feminist alanda, sosyal eşitsizlikler ve devletin yasaları çerçevesinde ki eşitsizlik konusunda kadın mağdur olarak ele alınmaktadır. Kadının bu mağduriyetini anlamlandırmak için sosyal anlamda bazı pratikler üretilmektedir. Bu sosyal anlamda üretilen pratikleri meşru kılmak adına da kadınlara ilgili bazı gerçeklikler ortaya konulmaktadır. Kadın çalışmaları kadının nasıl ezildiğini ve kadının erkek hegemonyasıyla mücadelesini ele alıp bu mücadeleden erkek karşısında nasıl eşitlik elde ettiğini anlatmaktadır. Kadın hegemonyasını devlet, hukuk, sosyal yardımlar, kitle iletişim araçları, dini kaideler bu mücadelede kadının mağduriyetini gözeterek kadının kalkınıp, erkek karşısında maddi ve manevi anlamda güç kazanmasını sağlamıştır. Kadını modern, geleneksel, batılı, doğulu, çalışan, çalışmayan, eğitilmiş, eğitimsiz şekilde kategorize ederek ona bir sıfat yüklenmektedir. Bu durum kadına kimlik yüklerken aynı zamanda onu söylem aracı yapıp kadın konusunu yeniden inşa etmeyi sağlamaktadır. Kadın, başta neslin devamını sağlayan annelik göreviyle çok önemli bir role sahip olmakla birlikte aile kurumunda da düzeni sağlayan ahlaki düzenin devamı için de önemli bir görev üstlenen toplumda bu konuda önemli işlevleri olan varlıktır. Fakat kadın birçok hakkından mahrum bırakılarak, yok sayılarak erkek karşısında “ikinci cins” olarak adlandırılmıştır. Bu durumun oluşmasında en büyük etkenlerin başında kadının bu durumu kabullenmesi ön plana çıkmaktadır. Kadının sessiz kalışının en önemli nedeni toplumların o dönemde kadının erkek karşısında hak arayışına girecek kadar demokratik olmamasından kaynaklanıyordu. Kültürel yapı, gelenek ve görenekler, din ve devlet, hukuki işleyiş toplumsal yapıyı nizamla sokan yapılardır. Bu yapıların söylemleri toplumda geçerli olmaktadır. Çünkü bu yapılar meşru ve yasaldır. Yirminci yüzyıla geldiğimizde hukuk, din, devlet işleyişi kadını erkek karşısında güçlü kılabilecek birçok çalışma gerçekleştirmiştir. Bu çalışmalar sayesinde kadınların sessiz çığlıkları son bulmaktadır.

Kadınlar yoksulluğu erkeklerden farklı yaşamaktadır. Kadının yoksulluğu en çok iş piyasasındaki mağduriyetlerinde ve eğitim imkânından mahrum kalması şeklinde görülmektedir. Zaman içerisinde kadınlara yönelik okullaşmanın artması sağlık hizmetlerinin iyileştirilmesi gibi durumlar geliştirilse de bu durum kadının yoksulluğunu azaltmamaktadır. Sosyal yardımlara başvurulara bakıldığında kadınların sayıca daha fazla olduğu görülmektedir. Kadının erkek hegemonyasıyla mücadelesinde sosyal yardımların rolü azımsanmayacak kadar çoktur. Kadın, maddi imkânsızlıklar, anne olmanın vermiş olduğu sorumluluk, toplumdaki ataerkil baskı ve sığınacak kimsesinin olmamasından dolayı eşinin fiziksel, duygusal, sözel şiddetine rağmen evliliğini devam ettirme mücadelesi vermektedir. Günümüzde bu mağduriyeti yaşayan kadınlar devletin, vakıfların sosyal yardım kuruluşlarının kendisinin ve çocuğunun yanında olduğunu bilmesiyle erkek hegemonyasına karşı sessiz kalmamaktadır.

Erzurum ilinde kadınların bu mücadelesinde devlet kuruluşlarının, vakıfların ve derneklerin vermiş olduğu destekler şu şekildedir:

Erzurum Büyükşehir Belediyesi Sosyal Hizmetler Daire Başkanlığına bağlı Sosyal İşler Şube Müdürlüğünde, 642 kadına günlük ekmek ve belli aralıklarda gıda yardımı, 25 kadına da sıcak yemek desteği sağlanmaktadır (Osman Akgül ile kişisel iletişim, 4 Mart 2022).

Sosyal Hizmetler Daire Başkanlığına bağlı Hayır Çarşısı müdürlüğü, 1684 kadının evini yeniden dizmiş ve kıyafet desteğinde bulunmuştur (Levent Kaya ile kişisel iletişim, 4 Mart 2022).

Erzurum Büyükşehir Belediyesi Kültür Daire Başkanlığına bağlı Kadın ve Engelli müdürlüğü, yıllık 70 kadına İş-Kur desteği, 8 kadına psikolojik destek sağlamıştır (Mahmut Temel ile kişisel iletişim, 4 Mart 2022).

Erzurum Yakutiye Belediyesi Sosyal İşler Şube Müdürlüğü, 184 kadına gıda, nakdi ve kömür yardımında bulunmaktadır (Yunus Emre Binici ile kişisel iletişim, 5 Mart 2022).

Erzurum Palandöken Belediyesi Sosyal İşler Şube Müdürlüğü, 204 kadına ekmek ve gıda yardımı yaparak kadının mücadelesinde destek olmaktadır (Ferit Canberk ile kişisel iletişim, 8 Mart 2022).

Erzurum Aziziye Belediyesi Sosyal İşler Şube Müdürlüğü ise 20 kadına ekmek ve gıda desteği sağlamaktadır (Mualla Turan ile kişisel iletişim, 7 Mart 2022).

Erzurum ilçe kaymakamlıklarınca;

Yakutiye Kaymakamlığı Sosyal Yardımlaşma Vakfı, mevcutta 168 kadına dul maaşı vermektedir (İsmail Yurttaş ile kişisel iletişim, 10 Mart 2022).

Palandöken Kaymakamlığı Sosyal Yardımlaşma Vakfı, mevcutta 126 kadına dul maaşı vermektedir (Önder Coşğun ile kişisel iletişim, 10 Mart 2022).

Aziziye Kaymakamlığı Sosyal Yardımlaşma Vakfı da mevcutta 162 kadına dul maaşı vermektedir (Yavuz Gülüm ile kişisel iletişim, 12 Mart 2022).

Aile Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü, mevcutta 1711 kadına Sosyo-Ekonomik destek sağlamaktadır. Ayrıca Aile Sosyal Politikalar Müdürlüğüne bağlı ŞÖNİM merkezi, kuruluş tarihi olan 2015 yılından 2021 yılına kadar 3106 kadına hizmet vermiştir. 7247 kadına izleme, 4529 kadına psikolog desteği verilmiştir. Alo 183 kapsamında da 295 kadına ulaşılarak gerekli hizmet sağlanmıştır. 329 kadına hukuki destek sağlarken 75 kadına da iş istihdamı sağlamıştır. 9 kadına da elektronik kelepçe hizmeti verilmiştir (Şükran Göktaş ile kişisel iletişim, 27 Şubat 2022).

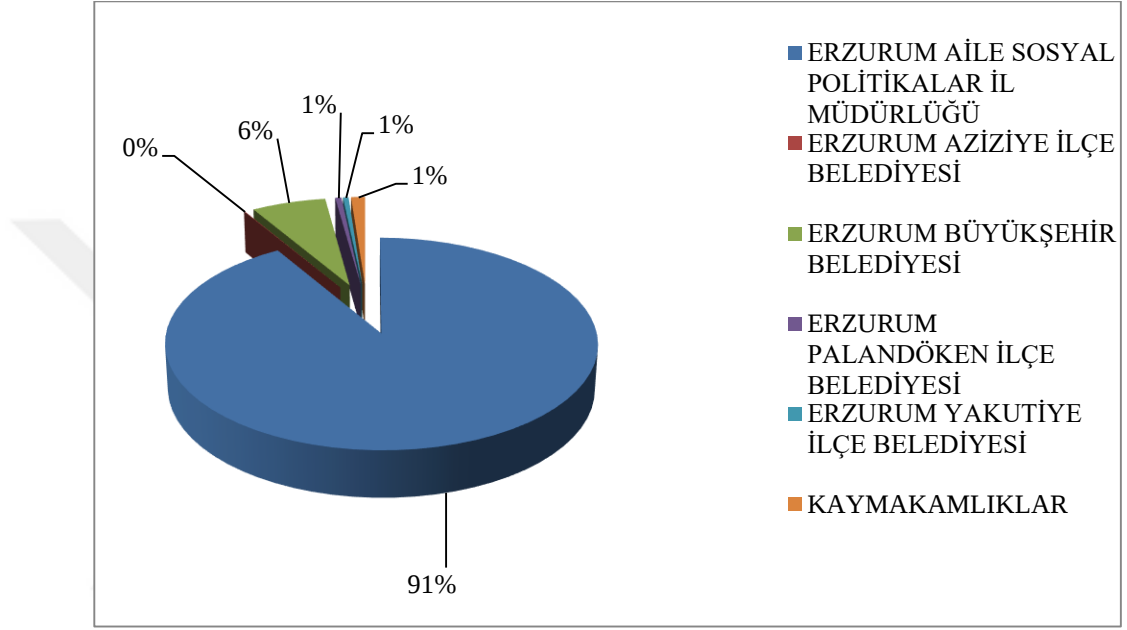
Aile Sosyal Politikalar müdürlüğüne bağlı Kadın Sığınma Evi kapsamında sığınma evinin kuruluş tarihi olan 2011 yılından 2021 yılına kadar 2745 kadın, 2092 çocuk olmak üzere konuk evinden hizmet almıştır. 2015-2021 yılları arasında 5988 kadına koruyucu eylem planı kapsamında, 8770 kadına da önleyici eylem planı kapsamında hizmet verilmiştir (Şükran Göktaş ile kişisel iletişim, 27 Şubat 2022).

Erzurum ili kapsamında kadına yönelik yardım yapan kamu kurum ve kuruluşlarının frekans tablosu aşağıda Tablo 1’de gösterilmektedir.

Tablo 1. Kamu Tarafından Yapılan Yardımlara Ait Frekans Tablosu

Yardım Yapan Kamu Kurumu	Frekans
Erzurum Aile Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü	34804
Erzurum Aziziye İlçe Belediyesi	20

Erzurum Büyükşehir Belediyesi	2429
Erzurum Palandöken İlçe Belediyesi	204
Erzurum Yakutiye İlçe Belediyesi	184
Kaymakamlıklar	456
Toplam	38097

Grafik 1. Kamu Tarafından Yapılan Yardımların Dağılımı

Grafik 1’de Erzurum ili kapsamında kadına yönelik yardım yapan kamu kurum ve kuruluşlarının dağılımları pasta grafiği yardımıyla gösterilmiştir. Buna göre devlet tarafından yapılan yardımların %91’i Erzurum Aile Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü, %6’sı Erzurum Büyükşehir Belediyesi tarafından yapılmaktadır.

Erzurum ili kapsamında hizmet veren dernek ve vakıflarının verileri ise şöyledir:

Kızılay Derneği, aylık 200 kadına gıda ve nakdi yardımda bulunmuştur. (Lütfullah Atik ile kişisel iletişim, 3 Mart 2022).

Erzurum İHH İnsani Yardım Derneği, 1200 kadına, gıda, sağlık ve barınma gibi yardımlar sağlamıştır (Ömer Onay ile kişisel iletişim, 5 Mart 2022).

Vuslat Derneği, aylık 20 kadına, gıda, ekmek, giyim ve eşya yardımı sağlamıştır (Enes Güneş ile kişisel iletişim, 12 Mart 2022).

Ebu İshak Vakfı, aylık 100 kadına ekmek, gıda, et ve sıcak yemek yardımı yapmaktadır (Fatih Aksoy ile kişisel iletişim, 10 Mart 2022).

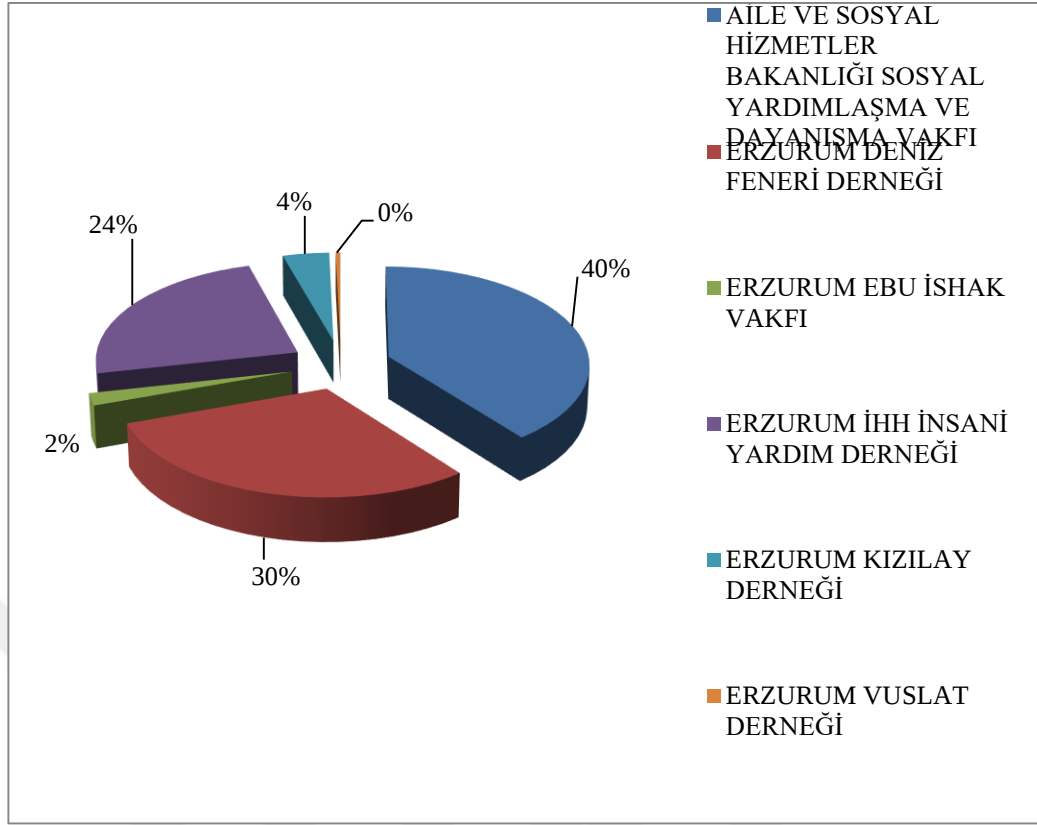
Deniz Feneri Derneği aylık 1500 aileye, kadını ve çocuğu desteklemek amaçlı gıda, giyim, eşya ve kira yardımında bulunmaktadır (Ömer Said Aksoy ile kişisel iletişim, 14 Mart 2022).

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı 1961 bin kadına, 6 Milyon 300 Bin TL nakdi yardım ve sokakta kalan 8 kadına da barınma desteği sağlamıştır (Adem Akdağ ile kişisel iletişim, 15 Mart 2022).

Erzurum ili kapsamında kadına yönelik yardım yapan vakıf ve derneklerin frekans tablosu aşağıda Tablo 2’de gösterilmektedir.

Tablo 2. Vakıf ve Dernekler Tarafından Yapılan Yardımlara Ait Frekans Tablosu

Yardım Yapan Vakıf ve Dernekler	Frekans
Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı	1969
Erzurum Deniz Feneri Derneği	1500
Erzurum Ebu İshak Vakfı	100
Erzurum İHH İnsani Yardım Derneği	1200
Erzurum Kızılay Derneği	200
Erzurum Vuslat Derneği	20
Toplam	4989

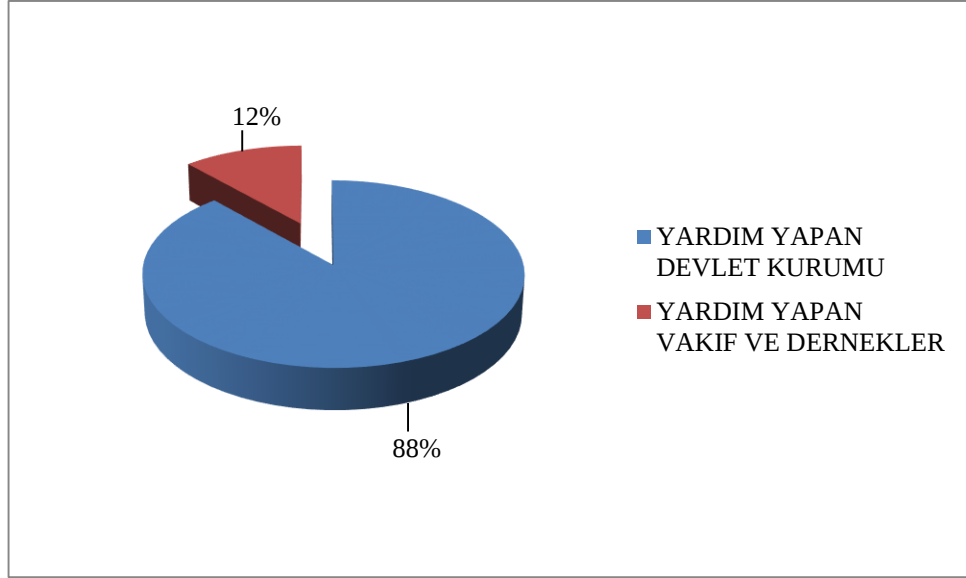
Grafik 2. Vakıf ve Dernekler Tarafından Yapılan Yardımların Dağılımı

Grafik 2’de Erzurum ili kapsamında kadına yönelik yardımlarda vakıf ve derneklerin dağılımları pasta grafiği yardımıyla gösterilmiştir. Buna göre vakıf ve dernekler tarafından yapılan yardımların %40’ını Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfının sağladığı, %30’unu Erzurum Deniz Feneri Derneğinin sağladığı, %24’ünün ise İHH derneğinin sağladığı tespit edilmiştir.

Nihai olarak Erzurum ili kapsamında kadına yönelik yardım yapan kurumların frekans tablosu Tablo 3’de gösterilmektedir.

Tablo 3. Yardım Yapan Kurumlara Ait Frekans Tablosu

Yardım Yapan Kurum	Frekans
Yardım Yapan Devlet Kurumu	38097
Yardım Yapan Vakıf ve Dernekler	4989

Grafik 3. Yardım Yapan Kurumların Dağılımı

Grafik 3’de Erzurum genelinde kadına yönelik yapılan yardımlar pasta grafiği yardımı ile gösterilmiştir. Buna göre yardımların %88’i devlet kurumu tarafından yapılırken %12’si vakıf ve dernekler tarafından yapılmaktadır.

Sonuç olarak, Erzurum ili genelinde kadınların geçimini desteklemek amaçlı kurumların yapmış olduğu sosyal yardımlar yapılan görüşmeler sonucunda elde edilen verilerin tanımlayıcı istatistikleri yardımıyla sunulmuştur. Bu veriler ışığında devletin ve vakıfların nakdi ve ayni yardımlarla kadınlara desteğinin önemli bir oranda olduğu tespit edilmiştir. Grafik 3’ten elde edilen bulgular ışığında kadınlara yapılan sosyal yardımların en önemli ayağını devlet kurumları oluşturmaktadır. Kadının iş gücüne katılım oranının düşük olması özellikle de küçük yaşta çocuğu olan bir kadının bu durumundan dolayı çalışamayacak durumda olması kadının yoksulluğunu ve muhtaçlığını artırmaktadır (Güzeldemirci, 2021: 60-79). Yardımların niteliği ve rakamsal sonuçlarından yola çıkarak denilebilir ki bu yardımlar kadınların hayatlarında olumlu etki yaratmaktadır. Şöyle ki; küçük yaşta bir çocuğu olan anneye çalışamayacak durumda olmasından dolayı çocuğunun ve kendisinin geçimini sağlamasına olanak tanıyan şartlı sağlık ödemeleri, şartlı nakit ödemeleri, engelli ve bakım ücretleri, eşi vefat etmiş kadınlara yönelik yardımlar gibi düzenli ve nakdi ödemeler kadını güçlendirmektedir (Hacımahmutoğlu, 2009: 90-95). Fakat beraberinde kadınların iş istihdamlarının artırılmaması, çalışma koşullarının güçlendirilmemesi kadınları bu yardımlara bağımlı kılmaya itmektedir.

Yapılan yardımlarda kadının merkeze alınması ve de haneye yapılan yardımların öncelikle kadına yönelik yapılması kadın için güçlendirici olmuştur. Kadının erkek hegemonyasıyla mücadelesinde sosyal yardımların önemine ek olarak toplumsal yapı ve değer yargılarının da bu mücadelenin yeterliliğinde önemli yere sahip olduğu çalışmada tespit edilmiştir.

Kadının hegemonya mücadelesi beraberinde bir değişim ve dönüşüm sürecini de getirmiştir. Sosyal yardım programları yoksulluğun kadınlar üzerindeki etkilerini hafifletmek ve cinsiyet eşitsizliğiyle mücadele etmek amacıyla yapılmaktadır (Santos, 2017: 8). Erzurum ili kapsamında da 38,097 kadına kamu kurum ve kuruluşları tarafından, 4989 kadına da vakıf ve dernekler tarafından sosyo-ekonomik destek sağlandığı tespit edilmiştir. Elde edilen bu veriler göstermektedir ki sosyal yardımlar ülkemizde tek görevi kadınlık ve annelik olarak görülen ve bundan dolayı kamusal alana çıkışı kısıtlanan kadınlara, geçim mücadelesinde önemli bir destek sağlamaktadır. Kadının güçlendirilmesi ve ekonomik özgürlüğünün sağlanması Türkiye'de kadın istihdamını artırma çalışmaları ile devam etmektedir.

Yapılmış olan nitel araştırmalara ve kurumlar ile yapılan görüşme bulgularına bakarak sosyal yardımların erkek hegemonyasının kırılmasında etki ettiği fakat bu durumun kısa vadeli günü kurtarmaya yarayan çözümler olduğu alınan yardımlar ile tam anlamıyla bir mücadele oluşturmaının mümkün olamadığı görülmektedir.

ÖNERİLER: Kadınların erkek hegemonyasıyla mücadelesinin daha kalıcı bir şekilde ilerleyebilmesi, toplumda daha saygın bir yerde ve özgür olabilmesi için öncelikle kadınlara yönelik nitelikli bir eğitim gerekli bir durumdur. Beraberinde mesleki yeterliliklerinin geliştirilmesi, kadınlara yönelik iş istihdam olanaklarının artırılması, iş ortamında ki çalışma koşullarının geliştirilmesi ve yetenekleri doğrultusunda kadınlara yeterli sermaye sağlanarak kendi iş imkânlarının oluşturulması kadınları bu mücadelesinde destekleyecektir. Kadınların istihdama katılabilmesi içinde en önce kreş hizmetinin yaygınlaştırılması önemli bir faktördür. Bu noktada yerel ve merkezi yönetimlerce tedbirler artırılmalıdır.

KAYNAKÇA

- Abali S., Oskay U. (2011). "Critical Care At The Obstetric/ Obstetride Yoğun Bakım". *Journal of Educationand Research in Nursing*, 8(1), 14-21.
- Acar-Savran, G., Tura-Demiryontan, N. (2008). *Kadının Görünmeyen Emegi*. İstanbul: Yordam Yayınları.
- Açıkgöz, R. (2013). "Yoksullukla Mücadele Etmek Kim(ler)in Görevidir?" Ömer Aytaç, Süleyman İlhan (der.), *Kentsel Yoksulluğu Yeniden Düşünmek*, (381-383) içinde. Ankara: Birleşik Yayınevi.
- Akca, Emel B. ve Tönel, E. (2011). "Erkek(lik) Çalışmalarına Teorik Bir Çerçeve: Feminist Çalışmalarından Hegemonik Erkekliğe" İlker Erdoğan (Ed.), *Medyada Hegemonik Erkek(lik) ve Temsil* (11-39) içinde. İstanbul, Kalkedon Yay.
- Aktan, Coşkun C., Özkıvrak, Özlem. (2008). *Sosyal Refah Devleti*. İstanbul: Okutan Yayınları.
- Aktaran Cindoğlu, D.(2004). "Modern Türk Tıbbında Bekâret Testleri ve Suni Bekâret". P. İlkaracan (Ed.) *Müslüman Toplumlarda Kadın ve Cinsellik*, (s.115-132). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Alkan, M. (1990). "Tanzimat'tan Sonra Kadının Hukuki Statüsü ve Devletin Evlilik Sürecine Müdahalesi Üzerine", *Toplum ve Bilim Dergisi*, 50, 85-95.
- Alpaydın, Y. (2008). "Türkiye'de Yoksulluk ve Eğitim İlişkileri". *İLEM Yıllık*, 3 (3), 49-64.
- Altınbaş, Deniz. (2006). "Feminist Tartışmalarda Liberal Feminizm". *İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi*, 21-50.
- Altındal, Aytunç. (2004). *Türkiye'de Kadın*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Altınparmak, Ş., Budak, H. (2020). "İslami Feminizm ve Türkiye'deki Yansımaları". *Karatay Sosyal Araştırmaları Dergisi*, 4, 32, 34.
- Arat, N. (1980). *Kadın Sorunu*. İstanbul: İ.Ü Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Arat, N. (1996). *Türkiye'de Kadın Olmak*. İstanbul: Say Yayınları.

- Atak, H. (2017). "Piaget ve Vygotsky'nin Kuramlarında Çocukların Toplumsallaşma Süreci". *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 9(2),163-176.
- Atatürk, M. K. (1952). *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri*. Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayını.
- Atay, T. (2004). *Erkeklik En Çok Erkeği Ezer. Toplum ve Bilim*, İstanbul: Birikim Yayıncılık.
- Avcı, M. (2012). *Türk Hukuk Tarihi Dersleri*. Konya: Mimoza.
- Avcuoğlu, Ö. (2009). *Belediyeler ve Sosyal Yardımlar Üzerine*. İstanbul: Birikim yayınları.
- Aydın, M. Akif. (1985). *İslam Osmanlı Aile Hukuku*. İstanbul: İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları.
- Barkan, Ö. L. (1940). *Türk Toprak Hukuku Tarihinde Tanzimat ve 1274 (1858) Tarihli Arazi Kanunnamesi*. İstanbul: Nadir Kitap
- Barnett, Hilarie B.A. (1998). *Introduction to Feminist Jurisprudence*. London: Cavendish Publishing Limited.
- Barrett, M. (1995). *Günümüzde Kadına Uygulanan Baskı. Marksist Feminist Çözümlemede Sorunlar*. İstanbul: Pencere Yayınları.
- Barrett, M. (1996). *Marx'tan Foucault'ya İdeoloji*. İstanbul: Sarmal Yayınevi
- Başer, D. (2020). *Sosyal Politika ve Sosyal Hizmet*. İstanbul: Nobel yayınları
- Batuta, İbn. (1993). "İbn Batuta Seyahatnamesi Seçmeler". İ. Parmaksızoğlu (Haz.), İstanbul: MEB Yayıncılık.
- Bayat, F. (2018). *Türk Kültüründe Kadın Şamanlar*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Bayrakdar, S. (2018). "Toplumsal Cinsiyet Rollerini Üzerinden Sembolik Şiddet: Türk Atasözleri ve Deyimlerinde Annelik-Babalık Cinsiyet Rollerinin Kültür Kodlarına Dayalı Bir İnceleme". *Sosyal Araştırmalar ve Davranış Bilimleri Dergisi*, 4(5), 178-194.
- Beauvoir, S. (1993). *Kadın "İkinci Cins" : Bağımsızlığa Doğru*. (Çev.B. Onaran). İstanbul: Payel Yayınları.

- Bem, S., L. (1981). "Gender Scheme Theory and Its Implications For child Development: Rasing", *Raising Gender-Aschematic Children in a Gender-Schematic Society*, 88(4), 354-364
- Berktaş, F. (2016). *Politikanın Çağrısı*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Beşer, F. (2004). *İslam'da Sosyal Güvenlik*. İstanbul: Nun Yayıncılık.
- Beşpınar, F.U. (2015). "Between ideals and enactments: The experience of 'new fatherhood' among middleclass men in Turkey", Gül Özyeğin (Der.), içinde, *Gender and Sexuality in Muslim Cultures* (s.95-114). Suurey: Ashgate Publishing.
- Bianchi, S. M. (1999). "Feminization and Juvenilization of Poverty: Trends, Relative Risks, Causes and Consequences". *Annual Review of Sociology*, (25), 307-333.
- Bora, A. (2005). *Kadınların Sınıfı*. Ankara: İletişim Yayınları.
- Brownmiller, S. (1976). *Against Our Will: Men women and Rape*. Harmondsworth: Penguin
- Brownmiller, Susan. (1984). *Cinsel Zorbalık*. (Çev.: Suğra Öncü). İstanbul: Gençlik Kitabevi
- Buğra, A. (2021). *Kapitalizm, Yoksulluk ve Türkiye'de Sosyal Politika*. İstanbul: İletişim Yayınları
- Buss, D.M. (1995). "Psychological Sex Differences. Origins Through Sexual Selection". *American Psychologist*, 50(30), 164-171
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Özcan E., Karadeniz, Ş., Demirel, F. (2016). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları
- Can, Yücel, Aksu, Nazlı Buket. (2016). "Boşanma Sürecinde ve Sonrasında Kadın", *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(58), 893-900.
- Caporael, R. L. (2001). "Evolutionary Psychology: Towarda Unifying Theory and a Hybrid Science". *Annual Review Psychology*, (52), 607-628.
- Castells, M. (1997). *Kimliğin Gücü*. (Çev.: Ebru Kılıç). İstanbul: Bilgi Üniversitesi.

- Chant, S. (2003). "Female Household Headship and the Feminisation of Poverty: Facts, Fictions and Forward Strategies". *LSE Gender Institute, New Working Paper Series*, 9.
- Chant, S. (2006). "Re-thinking 'the Feminization of Poverty' in Relation to Aggregate GenderIndices", *Journal of Human Development*, 7(2), 202-203.
- Chodorow, N. (1978). *The reproduction of Mothering: Psychoanalysis and the Sociology of Gender*. Los Angeles: University of California Press.
- Cihan, E. Z. (2018). "Modernleşme ve Kadın". *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(1), 273-276.
- Coles T. (2008). "Finding Space in the Field of Masculinity: Lived Experiences of Men's Masculinities". *Journal of Sociology*, 44, 233-248.
- Collinson, Hearn, Jeff. (2005). "Men and Masculinities in Work, Organizations, and Management", içinde. W. Connell, M. S. Kimmel, J. Hearn (haz.). İçinde *Handbook of Studies on Men and Masculinities*. California: Sage Publications
- Connell, R. W. (2016). *Toplumsal Cinsiyet ve İktidar: Toplum, Kişi ve Cinsel Politika*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Çağırkan, Barış. (2018). "Kimlik Ögesi Olarak Erkeklik Kavramı ve Postmodern Toplumlarda Farklı Erkeklik Algıları". *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmalar Dergisi*, 5(5), 97-102.
- Çakır, Ö. (2008). "Türkiye'de Kadının Çalışma Yaşamından Dışlanması", *Erciyes: Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 4(3), 34.
- Çakır, S., (2016). *Osmanlı'da Kadın Hareketi*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Çardak, M. (2012). *Toplumsal Bir Hareket ve Aydınlanmanın Ürünü Olarak Liberal Feminizm*. (Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çavlin, A., Tezcan, S., Ergöçmen, B. (2012). "Kadınların Bakış Açısından Kürtaj". *Nüfusbilim Dergisi\Turkish Journal of Population Studies*, (34), 51-67.
- Çengelci, E. (1993). "Sosyal Refahın Gerçekleştirilmesinde Sosyal Yardımların Rol ve Önemi", *H.Ü. Sosyal Hizmetler Yüksek Okul Dergisi*, 11(1/2/3), 9-13.

- Çetin, Ayfer. (2011). *Kadın Yöneticilerin Cam Tavan Algısının Cam Tavanı Aşma Stratejilerine Etkisi: Bursa İli Tekstil Sektöründe Bir Alan Araştırması*. (Yüksek Lisans Tezi). Kütahya: Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi
- Çıtak, Aylin. (2008). *Kadınların Çalışmasına Yönelik Tutum: Cinsiyet, Cinsiyet Rolü ve Sosyo-Ekonomik Düzeye Göre Bir Karşılaştırma*. (Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çoban, F. (2015). ‘‘Bir İnsan Hakkı Olarak Güvenli Kürtaja Erişim’’. *Artvin Çoruh Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, (2), 79-112.
- ÇSGB (1998). *ILO Anayasası ve Türkiye Cumhuriyeti Tarafından Onaylanan ILO Sözleşmeleri*, Rapor No.86, Ankara: ÇSGB.
- Demetriou, Demetrakis Z. (2001). "Connell's Concept of Hegemonic Masculinity : A Critique Connell's Concept of Hegemonic Masculinity : A Critique". *Theory and Society*, 30(3), 337–361.
- Demez, Gönül. (2005). *Kabadayıdan Sanal Delikanlıya Değişen Erkek İmgesi*. İstanbul: Babil Yayınları.
- Demir, İsa. (2003). ‘‘Liberal, Marksist ve Radikal Feminist Söylemler’’, *Sosyologos*, 2,7-10.
- Demir, Ü. (2000). ‘‘Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet’’. *Atatürk Üniv. Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 3(1), 57-61.
- Demirbilek, S. (2005). *Sosyal Güvenlik Sosyolojisi*. İstanbul: Legal Yayıncılık.
- Demirgöz Bal, M. (2014). ‘‘Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğine Genel Bakış’’. *KASHED*, (1), 15–28.
- Dingeç, E. (2010). ‘‘Osmanlı Toplumunda Kadınların Üretime Katkıları’’. *History Studies*, 2(1), 9-30.
- Direk, Z. (2018). *Cinsel Farkın İnşası*. İstanbul: Metis Yayıncılık.
- Dolgoff, Ralph, Feldstein, Donald. (2007). *Undertsanding Social Welfare A Search For Social Justice*. Boston: Allyn and Bacon
- Donaldson, Mike. (1993). ‘‘What is Hegemonic Masculinity?’’. *Theory and Society*, 22(5), 643-57.

- Donovan, J. (2020). *Feminist Teori: Amerikan Feminizmin Entelektüel Gelenekleri*. (Çev.: M. A. Aksu Bora). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Dökmen, Z. Y. (2015). *Toplumsal Cinsiyet: Sosyal Psikolojik Açıklamalar*. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Dulum, Sibel. (2006). *Osmanlı Devleti'nde Kadının Statüsü, Eğitimi ve Çalışma Hayatı*. (Yüksek Lisan Tezi). Eskişehir: Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,
- Durakbaşı, Ayşe. (2007). *Halide Edip Türk Modernleşmesi ve Feminizm*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Duyan, G. (2010). "Yoksulluğun Kadınlaşması: Altındağ Örneği". *Aile ve Toplum Eğitim-Kültür ve Araştırma Dergisi*, 6(22), 19-29.
- Ecevit, Yıldız. (2003). "Toplumsal Cinsiyetle Yoksulluk İlişkisi Nasıl Kurulabilir? Bu ilişki Nasıl Çalışabilir?" *C. Ü. Tıp Fakültesi Dergisi*, 25(4), 83-88.
- Eisenstein, Z. (1981). *The Radical Future of Liberal Feminism*. New York: Longman.
- Engels, F. (1884). *Ailenin, Devletin ve Özel Mülkiyetin Kökeni*. İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.
- Engels, F. (1940). *The Origin of the Family, Private Property and the State*. London: Lawrence and Wishart.
- Enginyurt, Derya. (2018). "Sosyal Hareketler Sosyolojisi Açısından Feminizm". *USE Uluslararası Sosyoloji ve Ekonomi Dergisi*, 1, 46.
- Erder, Necat. (1984). *Türkiye'de Ailenin Değişimi. Toplum Bilimsel İncelemeler*. Ankara: Türk Sosyal Bilimler Derneği
- Ergun, C. (2005). *Yoksulluk ve Enformel Sektör: Çöp Toplayıcıları Örneği*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 34-35.
- Ersungur, Ş. Mustafa, Topcuoğlu, A. (2014). "Kalkınma Planlarının Yoksulluğu Azaltmadaki Etkisi Üzerine Bir Analiz". *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 18(2), 300-303.
- Esping-Andersen, G. (2006). "Toplumsal riskler ve refah devletleri". A. Buğra & Ç. Keyder, (Ed.), *Sosyal Politika Yazıları* (s.45-46) içinde. İstanbul: İletişim Yayınları

- Eşel, E. (2005). “Kadın ve Erkek Beyninin Farklılıkları”. *Klinik Psikofarmakoloji Bülteni*, (15), 138- 152.
- Ferrera, M. (2006). Sosyal Avrupa’da “Güney Avrupa Refah Modeli”. A. Buğra, Ç. Keyder (Ed.), *Sosyal Politika Yazıları* (s.209) içinde. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Ferruh, Ömer. (1969). *İslam-Aile Hukuku*. (Çev.: Yusuf Ziya Kavakçı), İstanbul: Sebil Yayınları
- Fındıkoğlu, F. Z. (1958). *İctimaiyat, Hukuk Sosyolojisi*. İstanbul: İktisat Fakültesi Yayınları.
- Firestone, Shulamith. (1993). *Cinselliğin Diyalektiği*. (Çev. Yurdanur Salman), İstanbul: Payel Yayınları.
- Fromm, Eric. (1993). *İnsandaki Yıkıcılığın Kökenleri 1*. İstanbul: Payel Yayınları,
- Gençler, A., Çiftçi, M. (2013). “Genel Olarak ve Türkiye Açısından Sosyal Politika Analizi”. Acar, H., Negiz, N., Akman, E. (Ed), *Sosyal Politika ve Kamu Yönetimi Bileşenleriyle Sosyal Hizmet Temelleri ve Uygulama Alanları* (s.3-24) içinde. Ankara: Maya Akademi.
- Gerber, Haim (1980). “Social and Economic Position of Women in the an Otoman City, Bursa, 1600-1700”. *IJMES*, (12), 231-244.
- Giddens, A. (2012). *Sosyoloji*. (Çev.: C. Güzel). İstanbul: Kırmızı Yayınları
- Giddens, Anthony. (2010). *Mahremiyetin Dönüşümü: Modern Toplumlarda Cinsellik, Aşk ve Erotizm*. (Çev.: İdris Şahin). İstanbul: Ayrıntı Yayınları
- Giray, H. (2004). *Bekar Kadınların Aile Planlaması Bilgilerinin Etkileyen Etmenler*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı
- Gökalp, Z. (2010). *Türkçülüğün Esasları*. İstanbul: İnkılap Yayınevi.
- Gökbayrak, Ş. (2009). “Refah Devletinin Dönüşümü ve Bakım Hizmetlerinin Görünmez Emekçileri Göçmen Kadınlar”. *Çalışma ve Toplum Dergisi*, (21), 55-82.
- Gökhan, İ. (2010). *Türkiye’deki Feminist Akımların Modernite ve Postmodernite İlişkilerine Eleştirel Bir Bakış*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Kadın Çalışmaları Bilim Dalı

- Göksel, Burhan. (1993). *Çağlar Boyunca Türk Kadını ve ATATÜRK*. Ankara: Kültür Bakanlığı.
- Göle, N. (1992). *Modern mahrem*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Göle, N. (2000). *İslam'ın Yeni Kamusal Yüzleri*. İstanbul: Metis Yayınları
- Gramsci, A. (1989). *Hapishane Defterleri*. (Çev. K. Somer). İstanbul: Onur Yayınları.
- Güneş, F. (2017). "Feminist Kuramda Ataerki Tartışmaları Üzerine Eleştirel Bir İnceleme", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 27(2), 248-250.
- Güneş, S. (2008). "Sosyal Yardımların Sunumunda Yeni Bir Yaklaşım Olarak Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü Proje Destekleri ve Yoksullukla Mücadeledeki Etkisi". Kalaycı R. A., M. N. Nuruan, A. Çiftçi, R. Şen (Yay. Haz.) *V. Aile Şurası "Aile Destek Hizmetleri" Bildirileri*. Ankara: Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü.
- Gürses, D. (2007). "Türkiye'de Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadele Politikaları". *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(1), 59-74.
- Gürses, D. (2009). *Kadın ve Yoksulluk, Uluslararası-Disiplinlerarası Kadın Çalışmaları Kongresi Kongre Bildirileri 1*, Sakarya: Sakarya Üniversitesi Basımevi
- Güzeldemirci, Ayşe Fatma. (2021). *Kadınların Hegemonya Mücadelesinde Sosyal Yardımların Etkisi: Gaziantep Örneği* (Yüksek Lisans Tezi). Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Hacımahmutoğlu, Hande (2009). *Türkiye'deki Sosyal Yardım Sisteminin Değerlendirilmesi*. (Uzmanlık Tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Hacib, Y. H. (2008). *Kutadgu Bilig*. İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Hassan, Ümit. (1987). "Düşünce ve Bilim Tarihi: Osmanlılık Öncesinde Türklerin Kültür Kökenine Bir Bakış" İçinde Sina Akşin (edt.). İçinde *Türkiye Tarihi, C. I, Osmanlı Devletine Kadar Türkler*. (s.283-362). İstanbul: Cem Yayınları.
- Hattatoğlu, D. (2002). "Yoksulluk, Kadın Yoksulluğu ve Bir Başa Çıkma Stratejisi Olarak Ev Eksenli Çalışma". (Ed. Y. Özdek), *Yoksulluk, Şiddet ve İnsan Hakları* (s.303-316) içinde. Ankara: TODAİE Yayınları.

- Hearn, J. (2004). "From Hegemonic Masculinity to the Hegemony of Men", *Feminist Theory*, 5(1), 49-72, 55-57.
- ILO (2016). *Women at Work Trends 2016*. Geneva: International Labour Office
- Işık, O., Ataç, E. (2011). *Yoksulluğa Dair: Bildiklerimiz, Az Bildiklerimiz, Bilmediklerimiz*. Ankara: Birikim Yayınları.
- İmançer, Dilek. (der.) (2006). *Medya ve Kadın*. İstanbul: Ebabil Yayınları
- İnan, Afet. (1998). *Türkiye Cumhuriyeti ve Türk Devrimi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- İncedal, Sümer (2013). *Türkiye’de Yoksulluğun Boyutları: Mücadele Politikaları ve Müdahale Araçları* (Uzmanlık Tezi). Ankara: Aile Sosyal Politikalar Uzmanlık Tezi
- İnsan Hakları Derneği (2022). <https://www.ihd.org.tr/kadinlara-kar-her-tlayrimcilin-lenmesuluslararasi-slees/> (Erişim Tarihi: 15.01.2022).
- İnsel, A. (2004). *Neoliberalizm: Hegemonyanın Yeni Dili*. İstanbul: Birikim Yayınları.
- Jagger, M. A., Rosenberg S. P. (Ed.). (1984). *Feminist Frameworks*. New York: MC Grew.
- Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu (2019). <https://www.dw.com/tr/kad%C4%B1n-cinayetlerini-durduraca%C4%9F%C4%B1z-platformu-2019da-474-kad%C4%B1n-%C3%B6ld%C3%BCr%C3%BCld%C3%BC/a-51846034> (Erişim Tarihi: 3.11.2021).
- Karacasulu, N. (2009). "Hegemonik Düzen Tartışmaları ve Eleştirel Görüşler". Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 11(4), 61-62.
- Karakurt, D. (2011). Türk Söylence Sözlüğü. (Elektronik Sürüm). <http://www.dizge24.org/tr/belgeler/turk-soylence-sozlugu.pdf> (Erişim tarihi: 28.01.2022)
- Karslı, E. (2019). "Modernleşme Sürecinde Çözülen Aile Yapısı ve Kadının Yeniden İnşası". *Uluslararası Hukuk ve Sosyal Bilim Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 6-12.
- Kayhan, Fatma. (1999). *Feminizm*. İstanbul: Berdan Matbaası.

- Kaylı Şaşman, Derya. (2013). *Kadın Bedeni ve Özgürleşme*. İzmir: İlya Yayınevi.
- Kılıç, Y., Duymuş, H. Hande. (2007). “Hititlerde Kadın ve Siyaset”. *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 26(42), 85-90.
- Kılıçaslan, C., Işık Toprak, S. (2016). *Toplumsal Cinsiyet ve Efsaneden Gerçeğe Türkiye’de Kadın*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Koçak, D. (2019). “17 Şubat 1926’ da Kabul Edilen Türk Medeni Kanunu’na Göre Türk Kadının Hak ve Özgürlükleri”. *Atatürk Dergisi*, 8(1), 92-95.
- Koray, M. (1998). *Kadın Hareketinin İdeolojisi ve Toplumun Demokratik Açıdan Sorgulanması, 75 Yılda Kadınlar ve Erkekler*. İstanbul: Türkiye İş Bankası İstanbul Menkul Kıymetler Borsası Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı.
- Koyun A., Taşkın L., Terzioğlu F. (2011). “Yaşam Dönemlerine Göre Kadın Sağlığı ve Ruhsal İşlevler: Hemşirelik Yaklaşımlarının Değerlendirilmesi”. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 3(1), 67-99.
- Kurşun, A., Rakıcı, C. (2016). “Sosyal Refah Devletinin Tarihi Süreci ve Günümüz Bazı Refah Devletlerinin Değerlendirilmesi”. *Uluslararası Ekonomi ve Yenilik Dergisi*, 2(2),136.
- Kurt, Sevil, L. (2016). “Çocuk Haklarına İlişkin Temel Uluslararası Belgeler ve Türkiye Uygulaması”. *Sosyal Politika Çalışmalar Dergisi*, 36, 116-123.
- Lentner, H. H. (2006). “Hegemony and Power in International Politic” İçinde M. Haugaard, H. H. Lentner (Ed.). İçinde *Hegemony and Power: Consensus and Coercion in Contemporary Politics* (p. 90). Oxford: Lexington Books.
- Lerner, G. (1989). *The Creation of Patriarchy*. Oxford University Press: New York.
- Levtov, R., van der Gaag, N., Greene, M., Kaufman, M., & Barker, G. (2015). “State of the World’s Fathers”. *Psychology*, 7(13), 13-16.
- MacKinnon, Catharina A. (2003). *Feminist Bir Devlet Kuramına Doğru*. (Çev.:Türkan Yöney). İstanbul: Metis Yayınları.
- Millet, Kate. (1973). *Cinsel Politika*. (Çev. Seçkin Selvi). İstanbul: Payel yayıncılık

- Moghadam, V. M. (2005). "The Feminization of Poverty and Women's Human Rights". *Social and Human Sciences Sector (SHS)*, Papers in Women's Studies/Gender Research (No.2), UNESCO.
- Myers, D.G. (2015). *Sosyal Psikoloji*. (Çev.: Serap Akfırat). Nobel Yayınevi
- Oakley, A. (1985). *Sex, Gender and Society*. London: Temple Smith
- Ortner, S.B. (1974). "Is female to Male as Nature is to Culture?", In M.Z. Rosaldo and L. Lamphere (Eds.), *Woman, culture, and society*, (pp.68-87) Stanford, CA: Stanford University Press
- Osborne, R. (1996). *Yeni Başlayanlar İçin Felsefe*. (Çev.: Doğan Şahiner). İstanbul: Milliyet Yayınları.
- Örs, Birsen (Der.). (2007). *19.Yüzyıldan 20.Yüzyıla Modern ve Siyasal İdeolojiler*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Özafşar, Mehmet Emin (2013). *Hadislerle İslam IV*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Özdemir, O., Özdemir, G., Kadak, P., Tayyip, M., Nasıroğlu, S. (2012). "Kişilik Gelişimi". *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 4(4), 574.
- Özdeş, T. (2005). *Kur'an ve Cinsiyet Ayrımcılığı*. Ankara: Fecr Yayınları.
- Özer, S. (2013). "Kadına Seçme ve Seçilme Hakkı Verilmesinin Türk Kamuoyundaki Yankıları", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 85(29), 141.
- Özerdem, F. (2010). "Avrupa Birliği Sosyal Politikası ve Türkiye'nin Uyumu". *Yardım ve Dayanışma Dergisi*, 19
- Özeri, M., Biçerli, K. (2003). "Türkiye'de Kadın İşgücünün Panel Veri Analizi". *Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(1), 55-85.
- Özsoy, Dilek. (2019). *Türkiye'de Yoksullukla İlgili Sosyal Politikalar: Bir Değerlendirme Çalışması*. (Doktora Tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Özsöz, Cihat. (2008). "Kültürel Feminist Teori ve Feminist Teorilere Giriş", *Sosyoloji Notları*, 6, 53-55.

- Öztürk, Emine. (2011). *Feminist Teori ve Tarihsel Süreçte TÜRK KADINI*. İstanbul: Rağbet Yayınları
- Pearce, D. (1978). "The Feminization of Poverty: Women, Work and Welfare". *Urban and Social Change Review*, 11 (1), 28-36.
- Poole, Rose. (1993). *Ahlak ve Modernlik*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Pryor, J. (2009). "The Family In Social Policy: An Introduction To The Families Commission Special Issue", *Social Policy Journal of New Zeland*, (35), 1-3
- Reçber, Bircan. (2018). "Türkiye'de Şiddet Önleme ve İzleme Merkezleri Etkin mi?" *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 16(4), 370-375
- Resmi Gazete (2019). <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2019/09/20190912-2.htm> (Erişim Tarihi: 25.02.2022).
- Rogers, B.L., Coates, J. (2002). *Food-Based Safety Nets and Related Programs (No:0225)*. Washington D.C.: World Bank Social Protection Discussion Paper.
- Rogers, E.W. (1977). "Social Policy and Social Work". *International Social Work*, 20(4), 22-27.
- Sağlık, G. N. (2021). "Psikanalitik Kuram ve Sosyal Hizmet". *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 31, 435-455.
- Sallan Gül, S. (2002). "Türkiye'de Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadelenin Sosyolojik Boyutları". Y. Özdek (Ed.), *Göreliden Mutlak Yoksulluğa, Yoksulluk, Şiddet ve İnsan Hakları* (s.107-118). Ankara: TODAİE Yayınları,
- Sallan Gül, S. (2005). "Türkiye'de Yoksulluğun Kadınsılaşması". *Amme İdaresi Dergisi*, 38 (1), 25-45.
- Sancar, Serpil. (2011). *Birkaç Arpa Boyu. 21. Yüzyıla Girerken Türkiye'de Feminist Çalışmalar*. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Sancar, Serpil. (2020). *Erkeklik: İmkansız İktidar*. İstanbul: Metis yayınları.
- Sankır, H. (2010). "Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Anlamlandırılış Biçiminin "Kadın Sanatçı Kimliği"nin Oluşum Sürecine Etkileri". *Hacettepe Üniversitesi, Sosyolojik Araştırmalar E-Dergisi*, 1-26

- Santos, C. (2017). “Are we Empowering Women? Policy in Focus, A publication of The International Policy Centre for Inclusive Growth”, *United Nations Development Programme*, (14)1, 7-9.
- Savran, A.G. (2013). *Beden Emek Tarih Diyalektik Bir Feminizm İçin*. İstanbul: Kanal Yayınları.
- Schmitt, D. P. (2003). “Are Man Universally More Dismissing Than Women? Gender Differences in Romantic Attachment Across 62 Cultural Regions”, *Personal Relationships*, 10(3), 307-333.
- Scott, B.K. (Eds), (2007). *Gender in Modernism: New Geographies, Complex Intersections*. University of Illinois Press.
- Segal, L. (1990). *Gelecek Kadın mı?* İstanbul: Afa Yayınları.
- Segal, L. (1992). *Ağır Çekim Değişen Erkeklikler, Değişen Erkekler*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Seyidoğlu, H. (1999). *Ekonomik Terimler Ansiklopedik Sözlük*. İstanbul: Güzem Can Yayınları.
- Slaterry, M. (2011). *Sosyolojide Temel Fikirler*. İçinde Tatlıcan, Ümit, Demiriz, Gülhan (ed.); çev. Özlem Balkız vd., İstanbul: Sentez Yayıncılık.
- Sosyal Yardım Algısı ve Yoksulluk Kültürü* (2010). Ankara: T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Yayınları
- Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü (2022). <https://www.aile.gov.tr/sygm/genel-mudurluk/hakkinda/tarihce/> (Erişim Tarihi: 27.02.2022).
- Sözer, A. N. (1994). *Türkiye’de Sosyal Hukuk*. Ankara: Kamu İşletmeleri İşverenleri Sendikası.
- Spicker, Paul. (2000). *The Welfare State: A General Theory*. London: Sage Publications.
- Standing, Guy. (1999). “Global Feminization Through Flexible Labor: A Theme Revisited”, *World Development*, 27(3), 583-602.
- Şahin, E. (2013). *Batı’da ve Türkiye’de Kadın Hareketleri ve Feminizm*. Ankara: Ürün Yayınları

- Şahiner, G., Akyüz, A. (2010). ‘‘Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Üreme Sağlığı’’. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 9(4), 333-342.
- Şaylan, Gencay. (2003). ‘‘Kamu Yönetimi Disiplininde Bunalım ve Yeni Açılımlar Üzerine Düşünceler’’. B. Aykaç, Ş. Durgun ve H. Yayman (Der.), *Türkiye’de Kamu Yönetimi*. İçinde. Ankara: Yargı Yayınevi.
- Şenses, F. (2006). *Küreselleşmenin Öteki Yüzü: Yoksulluk*. İstanbul: İletişim Yayınları
- Şimşek, Vesile. (2020). ‘‘Osmanlı Döneminde Kadının Yeri’’. *International Journal of Social And Humanities Sciences*, 4(3), 1.
- Şişman, Nazife. (2013). *Emanetten Mülke: Kadın-Beden-Siyaset*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sistemi (2016). <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=23024&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5> (Erişim Tarihi: 02.03.2022).
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı On birinci Kalkınma Planı (2014-2018). https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2021/12/Onuncu_Kalkinma_Plani-2014-2018.pdf (Erişim Tarihi: 12.10.2021).
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018). https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2021/12/Onuncu_Kalkinma_Plani-2014-2018.pdf (Erişim Tarihi: 12.10.2021).
- T.C. İçişleri Bakanlığı (2018). <https://www.icisleri.gov.tr/kadin-destek-uygulamasi-kades> (Erişim Tarihi: 10.04.2022).
- T.C. Sağlık Bakanlığı Kurumu, Sağlık İstatistikleri Yıllığı (2019). <https://sbu.saglik.gov.tr/Ekutuphane/kitaplar/saglik-istatistikleri-yilligi-2019pdf.pdf> (Erişim tarihi, 26.01.2022).
- Tahincioğlu, A. Nevin Yıldız. (2011). *Namusun Halleri*. İstanbul: Positiga Yayınları
- Taş, G. (2016). ‘‘Feminizm Üzerine Genel Bir Değerlendirme: Kavramsal Analizi, Tarihsel Süreçleri ve Dönüşümleri’’. *Akademik Hassasiyetler Dergisi*, 3(5), 72.

- Taşçı, Faruk. (2008). “Türkiye’nin Kamusal Sosyal Yardım Anlayışı (1980-2007) Üzerine Bir Analiz”. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 55, 140-145.
- Tekeli, İ. (2000). “Kent Yoksulluğu ve Modernite’nin Bu Soruya Yaklaşım Seçenekleri Üzerine”. A. H. Akder - M. Güvenç (Der.), *Devlet Reformu, Yoksulluk, Bölgesel Gelişme ve Kırsal Yoksulluk-Kent Yoksulluğu* (s.139-160) içinde. İstanbul: TESEV Yayınları.
- Tekin, Ö., Engin, H. G. (2008). “Kadınlarla İlgili Uydurma Hadislerin Kadınların Rol Davranışları Üzerine Etkisi: Kütahya İmam Hatip Lisesi Örneği”. *Doğu Anadolu Bölgesi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, (6), 3.
- Tellioğlu, İ. (2016). “İslam Öncesi Türk Toplumlarında Kadının Konumu Üzerine”. A. Ü. *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 55, 55.
- TEPAV (2011). https://www.tepav.org.tr/upload/files/1315298908-1.Kadin_Calismalarinda_Sosyal_Etki_Analizi.pdf (Erişim Tarihi: 10.10.2021).
- Therborn, G. (2004). *Between Sex and Power, Family in the World, 1900-2000*. Londra: Routledge.
- Thibos, M ., Lavin-Loucks, D., Martin, M . (2007). *The Feminization of Poverty USA: The J. McDonald Williams Institute Report*.
- Titmuss, R.M. (1974). “*What is Socialpolicy?*” in *WelfareStates: Construction, Deconstruction, Reconstruction I*. New York: Edward Elgar Publishing Limited.
- Topaloğlu, Bekir. (1975). *İslam’da Kadın*. İstanbul: Yağmur Yayınları
- Topçuoğlu, A., Aksan, G. (2014). “Türkiye’de Yoksullukla Mücadele Sosyal Yardımlar ve Kadınlar”, Topçuoğlu vd. (edt.), *Yoksulluk ve Kadın* (s.129-162) içinde. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Tuğ, B. (2016). “Tarih ve Toplumsal Cinsiyet”. Feryal Saygılıgil (Haz.), *Toplumsal Cinsiyet Tartışmaları*, (s.33-51) içinde. İstanbul: Dipnot Yayınları.
- TUİK (2019). <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Kadin-2020-37221#:~:text=Hanehalk%C4%B1%20i%C5%9Fg%C3%BCc%C3%BC%20ara%C5%9Ft%C4%B1rmas%C4%B1%20sonu%C3%A7lar%C4%B1na%20g%C3>

[%B6re,Edirne%2C%20K%C4%B1rklareli\)%20b%C3%B6lgesinde%20ger%C3%A7ekle%C5%9Fti](#). (Erişim Tarihi: 11.11.2021).

Tuncay, C. (1986). *Sosyal Güvenlik Hukuku Dersleri*. Beta: İstanbul.

Turğut, , Faruk. (2017). “Tarihsel Süreçte Aile Kurumunun Dönüşümü ve Geleceğine Yönelik Çıkarımlar”. *Medeniyet ve Toplum Dergisi*, 1(1), 105-114.

TÜİK (2021). <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Kadin-2021-45635> (Erişim Tarihi: 10.10.2021).

Türk Dil Kurumu (2022). <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim tarihi: 4.12.2022)

Türkcan, R. (2003). *Yerel Yönetimlerde Sosyal Yardım Hizmetleri* (Yüksek Lisans Tezi). Ankara: TODAİE Yayınları.

Türkdoğan, Ö. (2013). “Ana Akım Medyada Annelik Miti”. *Kadın Araştırmaları Dergisi*, 2, 13-44

Türkiye Büyük Millet Meclisi. https://www.tbmm.gov.tr/kutuphane/e_kaynaklar_kutuphane_hukumetler.html (Erişim tarihi: 15.06.2022).

Uluslararası Çalışma Örgütü (2019). <https://www.ilo.org/ankara/projects/gender-equality/lang--tr/index.htm> (Erişim tarihi: 23.10.2021).

Un, Women. (2019-2020). <https://www.unwomen.org/en/digital-library/progress-of-the-worlds-women> (Erişim Tarihi: 12.01.2022).

UNICEF (2013). <https://www.unicef.org/turkey/bas%C4%B1n-b%C3%BCltenleri/bm-kad%C4%B1n-g%C3%BC%C3%A7lensin-ki-insan%C4%B1k-g%C3%BC%C3%A7lensin>. (Erişim tarihi :30.09.2021)

UNICEF (2018). <https://data.unicef.org/topic/child-protection/child-marriage/> (Erişim Tarihi: 15.09.2021)

Vatandaş, C. (2007). “Toplumsal Cinsiyet ve Cinsiyet Rollerinin Algılanışı”. *Sosyoloji Konferansları*, 35, 29-56.

Walby, S. (1989). “Theorising Patriarchy”. *Sociology*. 23, 213-234.

WAS (2014). <https://worldsexualhealth.net/wp-content/uploads/2014/10/DSR-Turkish.pdf> (Erişim Tarihi: 8.02.2022).

- Watkins, Susan Alice, Rueda, Marisa. (1996). *Feminizm Yeni Başlayanlar İçin*. (Çev.: Özden Arıkan). İstanbul: Milliyet Yayınları.
- Wharton, A.S. (2005). *The Sociology of Gender: An Introduction to Theory and Research*. Malden, MA: Black well Publishing.
- Williams, R. (1977). *Marxism and Literature*. Newyork: Oxford University Press.
- WORLD ECONOMIC FORUM (2015). <https://www.weforum.org/reports/global-gender-gap-report-2021> (Erişim Tarihi: 05.03.2022)
- Yaprak, T. (2022). “Ey Müslüman! İlim Öğrenmek Kadın-Erkek Her Müslüman’a Farzdır”, Diyanet İşleri Başkanlığı, <https://dergi.diyanet.gov.tr/makaledetay.php?ID=20366> (Erişim Tarihi: 20.05.2022).
- Yıldırım, A. (2019). “Türkiye’de Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadele”. *İktisadi ve İdari Yaklaşımlar Dergisi*. 1(1), 27-29
- Yılmaz, A. (2010). “Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Kadın Kimliğinin Biçimlendirilmesi”. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 9(20), 193-208.
- Yusufoğlu, Ö. Ş. (2017). “Kadın Yoksulluğu Olgusuna Sosyolojik Bir Yaklaşım: Elazığ Örneği”. *Fırat Üniversitesi İİBF Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 2(1), 104.
- Yüksel Kaptanoğlu, İ. (2018). *Kadınlara Yönelik Şiddet ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Haritalama ve İzleme Çalışması*. Ankara: Ceid Yayınları
- Zeybekoğlu, Ö. (2013). *Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Erkeklik Olgusu*. Ankara: Eğiten Kitap.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Kübra Burucu DOĞAN
Doğum Yeri ve Tarihi	
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	
Y. Lisans Öğrenimi	
Bildiği Yabancı Diller	
Bilimsel Faaliyetleri	
İş Deneyimi	
Stajlar	
Projeler	
Çalıştığı Kurumlar	
İletişim	
E-Posta Adresi	
Tarih	